

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

EVLENMEME EĞİLİMİNİN SOSYOLOJİK BOYUTLARI:
MANİSA ÖRNEĞİ

Nursena DEMİRCİOĞLU FESLİYAN

Danışman
Prof. Dr. Huriye TEKİN ÖNÜR
MANİSA-2025

Nursena
DEMİRCİOĞLU
FESLİYAN

EYLENME EĞİTİMİNİN SOSYOLOJİK BOYUTLARI: MANİSA ÖRNEĞİ

2025

TAAHHÜTNAME

Bu tezin Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalında akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek tezde yer aldığını, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, tezin yazımında akademik ve etik kurallara aykırı herhangi bir yapay zekâ ve program kullanmadığımı beyan ederim.

Nursena DEMİRCİOĞLU FESLİYAN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Nursena DEMİRCİOĞLU FESLİYAN

Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman

Prof. Dr. Huriye TEKİN ÖNÜR

Evlilik kurumu, hukuksal olarak da onaylanan iki kişinin, yasal, duygusal, cinsel ve ekonomik olarak hayatlarını birleştirmesi ve toplum tarafından benimsenen, kendine ait çeşitli sınırları olan toplumsal bir kurumdur. Buna karşılık evlenmemek ve evlenmeme eğilimi ise, evlilik ile ilgili bahsedilen eylem ve tutumlara sahip olmamayı ifade eder. Günümüz modern toplumlarında, evlilik olgusu aile kurumunun örgütlenmiş biçimidir. Bu bağlamda yerine getirdiği işlevlerin önemi dolayısıyla toplumsal yapının ve toplumsal sistemin merkezi unsurlarından biri olan aile kurumu, bireylerin hayatlarını birleştirmesi ve topluma sosyalleşmiş yeni bireyler kazandırması açısından önemlidir. Fakat buna rağmen günümüzde artık evlilik olgusuna ve aile kurmaya yönelik tutumlar olumsuz anlamda yön değiştirmiştir. Nitekim TÜİK verileri incelendiğinde evlilik yaşının yükseldiği, evlenme hızının düştüğü, boşanma hızının arttığı, hane başına düşen ortalama çocuk sayısının düştüğü görülebilmektedir. Toplumsal bir gözlemlerle de doğrulanabilecek bu olgu, ortalama evlilik yaşını geçtiği halde evlenme eğilimi içinde olmayan bireylerle sık sık karşılaşma ihtimali ve imkânı oluşturmaktadır. Dolayısıyla, toplumda sosyolojik bir problem olarak evlenmeme eğiliminden söz etmek mümkündür. Evlenmeme eğilimi; ailenin yapısının ve işlevlerinin değişmesi veya bireylerin evlilikten beklentilerinin ve evlilik tutumlarının değişmesinden kaynaklanmıştır denebilir. Bu değişim olumsuz yönde gelişerek çoğunlukla bireylerin evlenmeyi tercih etmemesine veya evlenememelerine etki etmiştir. Bu da aile kurumunun toplumsal bir sorunla karşılaşması demektir.

Bu bağlamda, bu çalışma Manisa örneklemini üzerinden Türkiye’de 40 yaş ve üzeri bireylerin evlenmeme eğilimlerinin sosyolojik boyutlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylece 40 yaş ve üzeri bekâr bireylerin evlenmeme nedenlerini ekonomik değişkenlere, evlilik beklentilerine, evlilik kurumuyla ilgili benimsedikleri değerlerin toplumdaki ortalama değerlerden farklılaşıp farklılaşmadığına göre incelenmesi amaçlanmıştır. Böylece evlenmeme eğilimini arttıran ekonomik, sosyal, kişisel ve sosyal psikolojik nedenlerinin tespit edilmesi hedeflenmiştir.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır ve verilerin toplanmasında da yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme formu kullanılmıştır. 7’si erkek, 10’u kadın olmak üzere 17 katılımcıyla görüşme yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler, betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmiştir.

Araştırma verilerinin analizinden katılımcıların çoğunun evlenmemeyi doğrudan tercih etmedikleri, başta belirli toplumsal ve sosyal nedenlerden etkilenmiş olmaları, sosyo-ekonomik bazı nedenler, bedensel/ruhsal rahatsızlıklar ve diğer bireysel sebeplerden ötürü evlenmeme durumuna maruz kaldıkları, evlilik/aile değerlerinin genel olarak korunduğu görülmüştür. Bununla birlikte çocuk sahibi olmayı isteme durumuna göre evlilik değerlerinin farklılaştığı yönündeki temel bulgulara erişilmiştir.

Bu tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, evlilik/aile kurumuyla ilgili kavramsal çerçeveyi ve kuramsal temeli içermektedir. İkinci bölümde literatür özeti yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise önce araştırmanın metodolojisi hakkında bilgi verilmiş, sonra da katılımcılardan elde edilen verilerin analiziyle erişilen temel bulgulara yer verilmiştir. Bu bölüm, araştırmanın temel bulgularının diğer araştırma bulgularıyla karşılaştırıldığı tartışma ve varılan sonuç kısımlarıyla tamamlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Aile, evlilik, evlenmeme, evlenmeme eğilimi, evlilik yaşı

2025, 114 sayfa

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

Nursena DEMİRCİOĞLU FESLİYAN

Manisa Celal Bayar University

Graduate School of Education

Department of Sosyology

Supervisor:

Prof. Dr. Huriye TEKİN ÖNÜR

Marriage is a social institution that legally unites two individuals and involves combining their lives emotionally, sexually, economically, and within legally recognized boundaries accepted by society. In contrast, choosing not to marry or the tendency to avoid marriage refers to the absence of these actions and attitudes associated with marriage. In today's modern societies, the concept of marriage represents the organized form of the family institution. Due to the important functions it fulfills, the family—being one of the central elements of the social structure and system—plays a key role in uniting individuals and raising new, socialized members for society. However, despite this, attitudes towards marriage and forming a family have shifted in a negative direction. Indeed, when examining TÜİK (Turkish Statistical Institute) data, it is evident that the average age of first marriage has increased, marriage rates have declined, divorce rates have risen, and the average number of children per household has decreased. This phenomenon, which can also be confirmed through social observation, highlights the increasing likelihood of encountering individuals who, despite having passed the average age of marriage, show no inclination to marry. Therefore, it is possible to speak of a tendency not to marry as a sociological issue within society. This trend may be attributed to changes in the structure and functions of the family or to evolving expectations and attitudes of individuals toward marriage. This change, developing in a negative direction, has often led people to either avoid marriage or find themselves unable to marry. Consequently, this indicates that the institution of family is facing a social problem.

In this context, this study aims to reveal the sociological dimensions of the tendency not to marry among individuals aged 40 and over in Turkey, using Manisa as a case study. The study seeks to examine the reasons why unmarried individuals aged 40 and above remain single in relation to economic factors, marital expectations, and whether the values they associate with the institution of marriage differ from the average societal values. In doing so, the study aims to identify the economic, social, personal, and socio-psychological reasons that contribute to the increasing tendency not to marry.

In this study, a qualitative research method was employed, and data were collected using a semi-structured in-depth interview form. Interviews were conducted with 17 participants, including 7 men and 10 women. The data obtained from the interviews were analyzed using the descriptive analysis technique.

From the analysis of the research data, it was found that most participants did not actively choose to remain unmarried. Instead, they were exposed to the condition of remaining single due to certain social and societal influences, various socio-economic reasons, physical or mental health issues, and other individual factors. It was also observed that, in general, marriage and family values are still preserved among the participants. However, the findings also indicate that attitudes toward marriage values vary depending on whether or not individuals wish to have children.

This thesis consists of three chapters. The first chapter includes the conceptual framework and theoretical foundations related to the institution of marriage and family. The second chapter presents a summary of the literature. In the third chapter, information about the research methodology is provided first, followed by the analysis of the data obtained from the participants and the main findings reached through this analysis. This chapter concludes with a discussion, in which the main findings of the study are compared with those of other research, and a conclusion section summarizing the overall results.

Key words: Family, marriage, not getting married, tendency to not marry, age of marriage

2025, 114 pages

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasında özellikle Türk toplumunda 40 yaş ve üzeri olup hiç evlenmemiş bireylerin olması, bununla birlikte evlenmeyenlerin oranlarında artış gözlemlenmesi toplumsal bir problem olarak görülmüştür. Bu bireylerin evlenmeme sebeplerine etki eden sosyo-ekonomik değişkenler, kültürel değişkenler ve evlilik beklentileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında bu problemin nedenleri araştırılmış ve irdelenmiştir. Bunun yanında literatürde evlenmeme eğilimini inceleyen çalışmaların azlığı, çalışmanın alanında öne çıkması bakımından da önemlidir.

Öncelikle lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca benden desteğini, bilgi birikimi, tatlı sohbetini ve sevgisini esirgemeyen, akademik bilgi ve tecrübesiyle, öğütleriyle yoluma ışık tutan danışman hocam Prof. Dr. Huriye TEKİN ÖNÜR'e teşekkürü bir borç bilirim.

Bu süreçte her umutsuzluğa kapıldığımda, pes ettiğimde, göz yaşlarımda benden her anlamda desteğini esirgemeyen, benim hayatta başarılı, sağlıklı ve mutlu olmam için elinden gelen her şeyi yapan yapmaya da devam eden, motivasyon kaynağım, hayat arkadaşım olan sevgili eşim Seçkin FESLİYAN'a minnettarım.

Son olarak benim her anlamda yanımda olan, beni sevgileriyle kucaklayan ebeveynlerime ve tüm aileme teşekkür ederim.

Nursena DEMİRCİOĞLU FESLİYAN

Manisa, 2025

KISALTMALAR DİZİNİ

Akt: Aktaran

Blkz: Bakınız

Çev: Çeviren

Ed: Editör

K: Katılımcı

No: Numara

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

Vb.: Ve benzeri

Vs.: Vesaire

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1: Türkiye’de ve Manisa’da Ortalama İlk Evlenme Yaşı (2001-2024)	11
Tablo 2: Türkiye’de Evlenme Sayısı ve Kaba Evlenme Hızı (2001-2024)	40
Tablo 3: Türkiye’de Cinsiyete Göre Ortalama İlk Evlenme Yaşı (2001-2024)	40
Tablo 4: Türkiye’de Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı (2001-2024)	42
Tablo 5: Türkiye’de Evlilik Süresine Göre Boşanma Oranları, 2024	42
Tablo 6: Toplam Nüfus İçinde Evli Olanların Oranı (15 ve üzeri yaş) (%)	43
Tablo 7: Toplam Nüfus İçinde Hiç Evlenmeyenlerin Oranı (15 ve üzeri yaş) (%)	43
Tablo 8: Hanehalkı Tiplerine Göre Hanehalkı Oranı (2016-2024)	48
Tablo 9: Katılımcıların Demografik Özellikleri	56

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	III
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
TABLolar DİZİNİ	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	7
EVLİLİK KURUMUYLA İLGİLİ KAVRAMLAR VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	7
1.1. Kavramlar ve Tanımlar	7
1.1.1. Evlilik	7
1.1.2. Aile	8
1.1.3. Boşanma	9
1.1.4. Evlenmeme Eğilimi	10
1.1.5. Evlilik Yaşı	10
1.1.6. Eş, Partner	11
1.2. Sosyoloji Kuramlarında Evlilik	12
1.2.1. Yapısal Fonksiyonel Kuramda Evlilik	12
1.2.1.1. Emile Durkheim	13
1.2.1.2. Talcott Parsons	14
1.2.2. Çatışma Kuramında ve Eleştirel Görüşlerde Evlilik	15
1.2.2.1. Marksist Çatışma Kuramı Çerçevesinde Karl Marx ve F. Engels	16
1.2.2.2. Levis Coser	17
1.2.2.3. Feminist Kuramların Evliliğe Bakışı	18
1.2.3. Sembolik Etkileşimcilik Kuramında Evlilik	20
1.2.3.1. George Herbert Mead'in Sosyal Benlik ve Sosyal Ahlak Anlayışı	21
1.2.3.2. Herbert George Blumer	22
1.2.3.3. Alışveriş Kuramında Evlilik	22
1.2.4. Yapısal İnşacılara Göre Evlilik	23

1.2.4.1. Anthony Giddens	23
1.2.4.2. Pierre Bourdieu	25
1.2.5. Akışkan, Risk Toplumunda Evlilik	27
1.2.6. Eleştirel Aile Kuramı	29
İKİNCİ BÖLÜM	31
LİTERATÜR ÖZETİ: EVLENME, EVLENMEME, BOŞANMA OLGULARI	31
2.1. Evlenme Eğilimi Üzerindeki Tutumlar ve Evlilik Beklentileri	31
2.2. Evlilik Yaşı ve Geç Evlenme	34
2.3. Boşanma Nedenlerinde Değişim	37
2.4. İstatistiklerde Evlilik ve Boşanma	39
2.5. Evlenmeme Eğilimi Üzerine Diğer Çalışmalar	45
2.6. Alternatif Aile Modelleri	47
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	50
ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ, BULGULARI, TARTIŞMA VE SONUÇ	50
3.1. Araştırmanın Metodolojisi	50
3.1.1 Araştırmanın Amacı	50
3.1.2. Araştırmanın Önemi ve Özgün Değeri	50
3.1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Tekniği	52
3.1.4. Evren ve Örneklem	52
3.1.5. Verilerin Toplanması ve Analizi	53
3.1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	54
3.1.7. Araştırmada Etik İlkelerin Uygulanması	55
3.2. Araştırmanın Bulguları	55
3.2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	56
3.2.2. Temalarla Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi	58
3.2.2.1. Evlilik Değerleri Teması	58
3.2.2.1.1. Evliliğin Anlamı Alt Teması	59
3.2.2.1.2. Nikahsız Birliktelikler Alt Teması	61
3.2.2.1.3. Çocuk Sahipliği Alt Teması	64
3.2.2.2. Ekonomik Nedenler Teması	67
3.2.2.2.1. Yoksulluk Alt Teması	67
3.2.2.2.2. Ekonomik Güç(lenme) Alt Teması	68
3.2.2.3. Sağlık Nedenleri Teması	69

3.2.2.4. Kişisel Beklentiler Teması	72
3.2.2.5. Toplumsal ve Sosyal Nedenler Teması	74
3.2.2.6. Evlenmemiş Olmanın Zorlukları Teması	78
3.3. Tartışma	83
3.4. Sonuç	86
KAYNAKÇA	92
EKLER	99
EK – 1 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	99
EK – 2 Araştırmaya Gönüllü Katılım Formu	101

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin başlangıcından beri ailenin bireyler ve toplumlar için önemi yadsınamaz. Modern toplumlarda, aile kurumu, evlilik olgusunun genellikle hukuken resmi ya da dini olarak onaylanmış nikâh akdiyle gerçekleşmesiyle meydana gelir. Evlilik kurumunun ne olduğuyla ilgili tanımlar incelendiğinde her bir tanımın evliliğin bir yönünü vurgulayıp öne çıkardığı görülür. Örneğin Giddens (2012: 1059) iki kişi arasındaki, toplumsal bakımdan onay gören bir cinsel birliktelik biçiminde tanımlar ve evliliğin cinsel yönüne vurgu yapar. Özarslan'ın (2020: 250) tanımında ise evlilik, erkek ve kadının birlikteliği yani cinsel doyumun sağlanması; duygusal, ekonomik vb. dayanışması ve daha da önemlisi neslin sürekliliğini sağlayan sözleşmeye dayalı bir ilişki biçimidir. İfade edildiği üzere bu tanımda evliliğin duygusal, ekonomik ve neslin yenilenmesi işlevleri üzerinde durulmuştur. Buna karşın, daha çok evliliğe bir karşı duruş sergileyen feminist kuramda evlilik, kadını sınırlayan ve sömüren bir kurum olarak açıklanmaktadır. Bu bağlamda feminizm yaklaşımında evlilik kurumu kadının sömürüldüğü kurumların başında gelmektedir. Tanımlar ve açıklamalardan anlaşılabileceği üzere evlilik olgusu, uzlaşılan değil tartışılan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yapısal işlevselci kuramın da dediği gibi aile birtakım işlevlere sahiptir. Bunlar, biyolojik, ekonomik, psikolojik ve toplumsallaştırma işlevleridir. Ailenin bu işlevleri incelendiğinde ilk olarak biyolojik işlev, temelde bireylerin cinsel güdülerinin meşru yoldan doyurulması ile ilgilidir. Bu aynı zamanda neslin devamının sağlanması yani neslin yenilenmesi işlevine karşılık gelir. Ekonomik işlev, tarım toplumları için aile üyelerinin tarımda çalışmak için belli bir iş bölümü yaparak ailenin geçimini sağlaması durumuyla ilgiliydi, günümüz modern toplumunda ise bu işlev yine aile üyelerinin hane geçimini sağlamak için iş birliği halinde belli mesleklerde çalışmasını kapsamaktadır (Poyraz Tacoğlu, 2018: 147). Ailenin yerine getirdiği psikolojik (veya duygusal) işlev, özellikle günümüz modern toplumlarında ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda bireyler sıcak bir yuvaya sahip olma, bir grubun üyesi olma, ait hissetme, karşılıksız sevilme, güvenli ve huzurlu hissetme gibi duygusal/psikolojik ihtiyaçları aile dışında hiçbir kurumda gideremezler. İfade edildiği gibi aile, bireylere bu şekilde bir konfor alanı sunar (Avcı ve Aksoy, 2019: 84). Son olarak, toplumda aile kurumunun sahip olduğu en önemli işlev, sosyalleştirme (toplumsallaştırma) işlevidir, buna bir bakıma kültürel işlev de demek yanlış olmaz. Kır'a (2006: 396) göre bu işlev, bireyin toplum içinde bir statü ve role sahip olmasının yanında gerçek kişiliğini aile

tarafından toplumsallaştırılarak, diğer bireylerle sosyal ilişkiler kurmasını sağlayarak yerine getirir. Bunun dışında bilindiği gibi bireyin eğitiminden ilk olarak aile sorumludur. Dolayısıyla her türlü eğitim ailede başlar. Bu şekilde birey ailede aldığı eğitimle hayata hazırlanır, bu sürecin oluşmasını ve devam ettirilmesini ailenin eğitim işlevi sağlar. Son olarak, bireyin ilk hayat deneyimini kazandığı, ana dilini öğrendiği, ilk bilgilerini edindiği yer de ailedir. Toplumun çekirdeğini oluşturan, informal eğitimin verildiği bir sosyal kurum olan aile, kültürel değerlerin, normların samimi bir ortamda temelini atıldığı yer olarak kültürel bir işlev de üstlenir. Yukarıda açıklanan aile kurumunun yerine getirdiği işlevler toplumsal süreç içerisinde değiştirilemez (mutlak) ve sabit değildir, nitekim bu işlevler toplumun değişip dönüşmesiyle paralel olarak değişmeye, yeniden anlamlandırılmaya devam etmektedir. Bu bağlamda aile üyelerinin ailedeki rolleri, aile ya da evlilik olgusuna yönelik değerler, bireylerin evlilikten beklentileri, çatışma alanları, aile politikaları, aileye yaklaşımlar vb. değişmektedir. Kısacası toplumun doğası gereği aile kurumu dönüşmeye devam etmektedir. Örneğin doğurganlığın azalmasından dolayı kadınlar daha çok doğurmaya teşvik edilebilir, bireyler maddi yetersizliklerden ötürü evlenemediklerini beyan ettiklerinde ekonomik desteklerle evlenmeye teşvik edilebilir. Bu gibi örnekler de ailenin değişmesini beraberinde getirebilir. Bu değişimler, daha iyiye doğru bir gelişim gösterebilir, bazen göstermeye de bilir. Dolayısıyla evlilik kurumunu zaman zaman tehdit eden, arzu edilmeyen yönde de olabilir. Mesela insanlar evlenmekten kendilerini biraz geri plana çekebilirler. Bu durumda da toplumda yeterince evliliklerin meydana gelmemesi, yerini serbest cinsel birlikteliklere bırakması gibi durumlar toplumda sorunlu bir alanı var eder. Nitekim bu süreç erkeğin ve kadının birbirine karşı hak ve sorumluluklarını korumayan bir yaşam biçiminin meydana gelmesine sebep olur.

İfade edildiği gibi ailenin ve evlilik kurumunun olumsuz yönde seyretnesi, evlenmeme eğilimlerinin meydana gelmesi, bireylerin evliliği ertelemeleri, dolayısıyla doğurganlık oranlarının düşmesi nüfusun kendini yenilememesi sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Örneğin son dönemlerde Avrupa'nın düşük doğurganlık hızı ile ilgili yapılan haberlerden birine göre (t24.com.tr. 09.09.25) Avrupa'da doğurganlık 1,38 gibi bir oranla tarihinin en düşük seviyelerinden birine inmiş durumdadır ve bu oran doğurganlığın nüfusun yenilenme düzeyi olan 2,1'in çok altındadır. Bu bakımdan Avrupa'nın nüfus krizine dikkat çeken 14 çocuk sahibi Elon

Musk da X hesabından yaptığı paylaşım ile Avrupa’da yaşayan insanların daha büyük aileler kurmazlarsa eğer yavaş yavaş yok olacaklarını dile getirmiştir. Dolayısıyla bu durumun Avrupa için ciddi bir tehdit olduğunu ve Avrupa’nın kendi sonunu hazırladığını vurgulamıştır. Avrupa’daki bu düşük doğum oranlarına karşın orta doğuda küçük bir ülke gözüyle bakılan İsrail’de ise bir İsrail haber sitesinin yaptığı habere göre (www.jpost.com 09.09.2025) İsrail’de doğum oranları, doğum sıkıntısı çeken diğer Batı ülkelerinin (özellikle Avrupa ülkelerinin) çok üstüne çıkarak 2,85 olmuştur. Bunun yanında İsrail’de radikal İsraililer de doğum kontrol yöntemine karşı bir duruş sergilemektedirler ve günümüzde her bir ailede ortalama çocuk sayısı çoğunlukla 4-6 arasındadır. Anlaşılacağı üzere İsrail ekonomisi ile birlikte çok nüfuslu olmasıyla da güçlü ve dinamik bir ülke özelliği göstermektedirler. Nitekim ülkede nüfusun artırılmasına yönelik siyasi ve dini temellendirmeler de yapılmaktadır. Türkiye’de ise TÜİK (www.tuik.gov.tr, 09.09.2025) verilerine göre doğurganlık hızı 2014’te 2,19 iken 2024’te bu oran 1,48’lere kadar düşerek son 25 yılın en düşük oranı olmuştur. Yukarıda bahsedildiği gibi nüfusun kendini yenilemesi için doğurganlık hızının en az 2,1 olması gerekirken, Türkiye söz konusu oranla nüfusun azalması, yaşlanması ve dinamikliğini yitirmesi ile karşı karşıyadır. Avrupa’daki ülkelerin doğum oranlarının düşmesini kendileri için bir tehdit olarak algılayıp, kadınları çocuk sahibi olmaya teşvik edici ve ikna edici politikalar oluşturmaya çalışmasının yanında Türkiye’de bu durum daha çok “Kadın evlenmek ve çocuk yapmak zorunda değil.” benzeri biraz daha özgürlük bağlamındaki söylemlerle ilgili taraftar bulmaktadır.

Yukarıda incelenen TÜİK doğum oranlarındaki bu olumsuz yöndeki değişimler; bireylerin evliliğe mesafeli duruşları, evliliği tercih etmemeleri veya evlenmeme eğilimi içinde bulunmaları, geç evlenmeleri, evlenseler dahi bir çocukla yetinmeleri veya çocuk sahibi olmamaları gibi sebeplerden ötürü meydana gelebilmektedir. Dolayısıyla bireylerin toplumsal bir kişilik kazanması yani içinde yaşadıkları toplumun geleceğini de göz önünde bulundurarak planlarını oluşturmaları ve bu düzeyde toplumun devamlılığının sağlanması hayati bir süreçtir. Fakat günümüzde yapılan araştırmaların da ortaya koyduğu üzere bireyler için ailenin önemi azalmış durumdadır. Yani insanlar evliliğin o kadar da çok önemli olduğu noktasında kabulleri ve normları değişmiştir. Bununla birlikte geçmiş yıllarla karşılaştırıldığında günümüzde ister kadın ister erkek olsun, bireylerin daha geç sayılabilecek bir yaşta evlenme kararı aldığı da görülmektedir. Yani biyolojik olarak en elverişli olan yaşlarda

değil de daha geç yaşlarda evlenmeler görülmektedir. Bu bağlamda kadınlarda ve erkeklerde evlilik yaşı yükselmiş durumdadır. Bu kapsamda TÜİK'in 2024 yılında yayınlanan evlilik istatistiklerinde 2011 yılında kadınlarda ortalama evlenme yaşı 25,2 iken, 2024 yılında bu sayı 28,3'e yükselmiştir. Erkeklerde ise ortalama evlilik yaşı 2011 yılında 29,1 iken, 2024 yılında bu sayı 31,2'ye yükselmiştir. Sosyal bilimcilerin, özellikle de sosyologların bu verilerin nedenleri hakkında uzun uzun düşünmesi, derinlemesine araştırmalar yapması gerektiği açıktır. Niçin günümüz Türkiye'sinde insanlar daha geç evlenmektedir? Bu, dünyanın diğer ülkelerinde de böyle midir? Acaba, insanları geç evlenmeye yönelten sebepler içsel midir, yoksa dışsal mıdır? Yani, geç evlenmeyi, dahası evlenmemeyi kendileri mi tercih etmektedirler? Yoksa, birtakım şartlar onları evlenmekten alıkoymakta mıdır? Şayet geç evlenmek, belki de evlenmemek bireylerin bilerek, isteyerek tercih ettikleri medeni bir durum ise, niçin hayatlarını bir başkasıyla birleştirmek yerine, tek başlarına yaşamayı tercih etmektedirler? Gerçekte, tek başlarına mıdır? Yoksa, evlilik ilişkisinin yerini başka ilişki biçimleri mi almıştır? Veya evlenmek istedikleri halde evli olmamaya rıza göstermiş olan, halk arasında "evde kalmış" ya da "müzmin bekar" etiketlemesinin güçlüklerini aşmaya çalışan kadınlar ve erkekler, niçin evlenememişlerdir? Tüketim çılgınlığının yaşandığı günümüz toplumlarında evlilik teklif etmenin bile gösterişin ve statü kazanmanın yolu olarak kabul edildiği dikkate alınır mı nişan, düğün, gelinlik, damatlık, balayı, mobilya vb. tüm bunların bireylerin kolayca karşılayamayacağı harcama kalemlerine dönüşmüş olması nedeniyle mi bireyler evlenmeme eğilimindedirler? Ya da her birimizin kendi yakın çevresinde gözlemleme ihtimalinin yüksek olduğu üzere, büyük tantanalar içinde gerçekleştirilen evlilikler kolayca sonlandırıldığı için bireyler evlenme cesareti gösteremiyor olabilirler mi? Yakın çevrelerinde boşanan çiftleri gördükçe bekar bireyler evlenmekten korkmakta mıdır?

Toplumsal açıdan TÜİK verilerinin sonuçları ele alındığında sorunun daha da derinleştiği görülmektedir. Gerçekten de evlenmeme eğiliminin aile büyüklüğü, doğurganlık oranları, nüfusun kendini yenilemesi, yaşlanmış toplumda ekonomik üretim, yaşlı bakımı gibi bir dizi sorunlar evlenmeme eğiliminin basitçe bir evlenmeme özgürlüğü olarak ele alınmasının yüzeysel bir bakış olduğunu akla getirmektedir. Yukarıda verilen ve benzeri daha pek çok soru, TÜİK verilerinin nedenlerinin araştırılmaya değer olduğunu bize göstermektedir. İşte bu araştırmada hedeflenen şey

de tam olarak bu sorulara cevap aramaktır. Bunun yanında yukarıda ele alınan nedenlerden dolayı bu çalışmada evlenmeme eğilimi üzerinde çalışma yapılması düşünülmüştür.

Bu tez çalışmasında Manisa örneklemini üzerinden, hiç evlenmemiş 40 yaş ve üzeri bireylerin evlenmeme durumlarına etki eden sosyo-ekonomik değişkenlerin (gelir, meslek vb.), kültürel değişkenlerin (evlilik kurumuna yönelik benimsenen değerler), evlilik beklentilerinin (evlenilecek kişide aranan özellikler) tespit edilmesi konu edilmektedir. Sonuç olarak “bireysel tercih” ya da “kader, kısmet” gibi açıklanabilecek evlenmeme olgusunun ardında yatan sosyolojik nedenler ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi ve derinlemesine görüşme tekniği tercih edilmiş olup 10’u kadın ve 7’si erkek 17 katılımcıya ulaşılmıştır. Bu katılımcılarla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda katılımcılara evlenmemelerinin sebeplerini ve sosyolojik boyutlarını ortaya çıkarmaya yardımcı olacak açık uçlu sorular sorulmuştur.

Bu tez çalışmasının içeriği ele alındığında çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde evlilik kurumuyla ilgili kavramlar ve kuramsal yaklaşımlar ele alınmıştır. Burada evlilik, aile, evlenmeme eğilimi vb. kavramlara açıklık getirilmiştir. Sonrasında üç temel sosyolojik yaklaşımın evliliğe bakışı aile kurumu çerçevesinde incelenmiştir. Bu temel yaklaşımlar; yapısal işlevselcilik, çatışmacı yaklaşım ve sembolik etkileşimciliktir. Bu yaklaşımlarda genel olarak ailenin fonksiyonları, kadın ve erkeğin aile içindeki rolleri açısından farklılıkları vb. konular irdelenmiştir. Bununla birlikte yapısal inşacıların evliliğe olan bakış açıları incelenmiş ve son dönem sosyolojik bakış açıları incelenmiştir. Bu tez çalışmasındaki kuramsal duruş yani perspektifin ise eklektik yaklaşım olduğu söylenebilir. Bu bağlamda herhangi bir salt kuramsal yaklaşımın sınırları içerisinde kalınmamış, her bir kuramın alınabilecek olan yönlerinden yararlanılarak, eklektik bir yaklaşım sergilenmiştir.

İkinci bölümde, bu çalışmanın bulgularından çıkan sonuçlarla bağlantılı olabilecek, literatürde evlilik kurumunu konu alan çalışmalar irdelenmiştir. Bunlar evlilik ile ilgili tutum ve beklentiler, evlilik yaşı ve geç evlenme, boşanma nedenlerinde değişim, istatistiklerde evlilik ve boşanma, evlenmeme eğilimini konu alan çalışmalar ve alternatif aile modelleri başlıklarının altında incelenmiştir.

Son olarak çalışmanın üçüncü bölümünde, yapılan saha araştırmasının amacı, önemi, yöntemi, sınırlılıkları açıklanmış ve araştırmadan elde edilen bulgular verilmiş ve bu bulgular tartışma bölümünde literatürdeki bulgularla karşılaştırılmış, çalışmada elde edilen bulgular sonuç bölümünde irdelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

EVLİLİK KURUMUYLA İLGİLİ KAVRAMLAR VE KURAMSAL

YAKLAŞIMLAR

1.1. Kavramlar ve Tanımlar

1.1.1. Evlilik

Bilindiği gibi hemen hemen her toplumda aile birliğinin gerçekleşmesi ve düzeninin korunması evlilik kurumu ile başlar. Bu nedenle toplumların ve toplum içindeki bireylerin hayatında evlilik kurumunun önemi yadsınamaz. Bu bağlamda tüm toplumlarda evlilik olgusu ortaktır; fakat evliliğe yüklenen değer, toplumdaki evlilik algısı, evliliğin gerçekleşme şekilleri toplumdan topluma, hatta aynı toplumdaki farklı kültürel özelliklere göre bile farklılık gösterebilir.

Literatürdeki evlilik tanımlamaları kapsamında ilk olarak Bozkurt'un (2015: 362) tanımı incelendiğinde, daha çok evliliğin yasal boyutu merkeze alınmıştır. Ona göre evlilik yetişkin bir erkek ile yetişkin bir kadın arasındaki yasal geçerliliği olan, belirli hak ve yükümlülükleri gerektiren bir ilişkidir. Açıktır ki Bozkurt'un bu evlilik tanımında, evlenen kadın ve erkeklerin birbirlerine karşı yasal sorumlulukları olduğu bilincinin hatırlatılması çabası dikkat çekmektedir. Bozkurt tanımında ailenin daha çok yasal yönünü öne çıkarırken, Anthony Giddens ailenin toplumca kabul edilen meşru bir kurum oluşuna ve evliliğin cinsel yönüne, toplum tarafından onaylanan cinsel birliktelikleri dikkate alarak bir evlilik tanımı geliştirmiştir. Nitekim Giddens evliliği "iki yetişkin birey arasındaki toplumsal olarak kabul edilen ve onaylanan bir cinsel birleşim" olarak tanımlar (Giddens, 2012: 247). Marshall (2005: 223) geleneksel ve modern toplumlarda evliliğin ne anlam ifade ettiğini karşılaştırarak geleneksel olarak evliliğin, yetişkin bir erkek ile yetişkin bir kadın arasındaki yasal geçerliliği olan, belirli hak ve yükümlülükler getiren bir ilişki olduğunu dile getirir. Bununla karşın ona göre çağdaş toplumlarda evlilik, daha özgür bir şekilde de yorumlanabilir bir kavramdır. Bu bağlamda bir sözleşme gereksizinsin duygusal bağlarla da birbirine bağlı olarak birlikte yaşamak da evli olma niteliğini taşıyabilir. Bunun dışında TÜİK (2025), evliliği Türk Medeni Kanunu'na göre "evlenmeye ehil erkek ve kadının, yetkili kanuni merci önünde yapmış oldukları çift taraflı bir akit" şeklinde tanımlayarak evliliğin hukuksal yönünü ön planda tutmaktadır.

Bu kadar farklı evlilik tanımının olması, evlilik olgusunu ele almadaki temel paradigma farklılığından kaynaklanmaktadır. O nedenle bu farklılığın anlaşılması gerekmektedir, nitekim kuramsal çerçevede farklı bakış açılarına yer verilmiştir.

1.1.2. Aile

Aile kavramı ile ilgili ilk olarak Türk Dil Kurumu'nun tanımı incelendiğinde ailenin kimlerden meydana geldiğine atıfta bulunulmuştur. Buradan hareketle aile, *“Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik, aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü. Birlikte oturan hısımlar ve yakınların tümü. Aynı gaye üzerinde anlaşılan ve birlikte çalışan kimselerin bütünüdür.”* (TDK, 2025). Bu tanımdan anlaşılacağı üzere TDK aile kurumunun toplumsal hayat bağlamında işlevini ele almadan, ailenin kimlerden meydana geldiğini öne çıkaran bir kavram açıklaması yapmıştır. Bunun dışında literatür incelendiğinde aile kavramı ile ilgili birçok farklı nitelikte açıklamaya rastlanır.

Aile kavramına yönelik literatürde birçok tanım ve betimlemeyle karşılaşabiliriz. Bu kavram birçok bilim insanı tarafından, birçok farklı fonksiyonuyla ele alınıp tanımlandığından çeşitli tanımlar meydana gelmiştir. Dolayısıyla örneğin aile kurumunun içinde barındırdığı nitelik ve fonksiyonları genel anlamda içerebilecek şekilde tanımlandığında Eröz ve Güler (1998: 1). “Aile, iki farklı cinsten insanın kendi rızasıyla yaşça makul, beden ve kültürce uygun olmak ve birbirlerinin namus bekçisi gibi görmek şartıyla beden ve ruhen birlikteliğin kurumlaştığı özel bir beraberlik, anlamlı ve başka insanların da beklentilerini de içinde taşıyan psikolojik, sosyolojik ve ekonomik etkileşim ve devamlılık merkezidir.” şeklinde bir tanımlama yoluna gitmiştir. Burada ailenin kimlerden meydana geldiği ve aile kurumunun temel fonksiyonlarının neler olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır. Karşlı'nın (2019:2) aile kurumu hakkındaki ifadelerine göre ise aile, kişisel ve kültürel hayatın en etkin, en canlı yapılarından birisi durumundadır. Bunun yanında toplumsal yaşamın en küçük temsili olma niteliğindedir. Ailenin bu niteliğe sahip olmasının sebeplerini ise Karşlı şöyle ifade eder: “Toplumsal yaşamın devamı için gerekli kurallar aile kurumunun devamı için de gereklidir. Toplumsal hayat, birtakım kurallara sahip olduğu gibi aile için de birtakım kurallar vardır. Aile olgusu, yaşadığı

dönüşümlerle kendini kurumsal olarak geleceğe taşımaktadır.” Bir başka deyişle aile, insanlığın devamını sağlayan, bireyin toplumsal bir varlık olarak dönüştüren, kendine özgü kuralları barındıran, toplumun sahip olduğu geleneksel yapıları, kültürü, ahlaki değerleri vb. olguları gelecek nesillere aktaran sosyal bir kurumdur.

İbrahim Yasa ise aileyi *toplumsal bir organ* olarak görür. Bu bağlamda ailenin toplumsal yapısını, “ana, baba ile çocukların vücuda getirdiği bir ilişkiler ağı ve bu ağ içinde her üyenin üzerine almış olduğu görev ve oynadığı roller”le tanımlar (Kongar, 2014: 216). Yasa bu tanımlamasında aile üyelerinin sorumluluklarına ve sahip olduğu rollere vurgu yapmaktadır.

Aile kurumu ve evlilik birliği kavramlarını açıklarken aralarındaki farka değinen Bilgiseven (1986: 239), bireyin sosyal ilişkilere girdiği ilk topluluk olarak aileyi işaret eder. Nitekim aile onun bakış açısında sadece cinsel birleşmeden ve kan bağından oluşan bir birlik değildir. Bununla beraber herhangi bir topluluğun “aile” olabilmesi için, bu topluluğa biyolojik birleşme ve akrabalık bağları dışından gelen sosyal bir etkinin ve hukuki bir kuralın hükmetmesi gerekir, zira bu da nikah akdi ile gerçekleşen evlilik birliğinde varlık kazanır. Bu şartın yerine gelebilmesi de aileden önce toplumun varlığını gerekli kılar ve ailenin eşlerin birleşmesinden, neslin devam ettirilmesinden daha fazla anlam ifade ettiğini düşünmeye ve ailenin sosyal olan tarafını görmeye bireyleri sevk eder.

1.1.3. Boşanma

Sosyolojik bir olguyu ve hukuki bir durumu ifade eden boşanma, evlilik kadar eskidir. Gordon Marshall’ın sosyoloji sözlüğünde (2005:79) boşanma, evlilik birliğinin yasalar nezdinde resmi olarak sona ermesi olarak tanımlanır ve bunun kültürlere, zamana göre değişkenlik gösterdiği vurgulanır. Gerçekten de modern dünyada aile kurumu yeni biçimler kazanmış, çalışma yaşamı değişmiş, kadının iş gücüne katılımı artmıştır. Bununla birlikte ekonomik yapı ve dinamiklerdeki farklılaşma, artan bireyselleşme gibi toplumsal yapıda varlık gösteren değişimler ve dönüşümler, boşanmaların artması faktörünü de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelere bakıldığında boşanma oranları geçmişle kıyaslanamayacak kadar artış göstermiştir.

1.1.4. Evlenmeme Eğilimi

Eğilim kavramı Türk Dil Kurumu (2025) tarafından bir şeyi yapmayı istemeye veya yapmaya yönelme, meyil etme şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda evlenmeme eğilimi kavramı için, evlenmeye yanaşmamak veya evlenmemeyi tercih etmek şeklinde bir tanımlama yapmak yanlış olmaz. Nitekim evlenmeme eğilimi kavramını açıklarken içinde bulunulan toplumun geçmişten günümüze değişen iç dinamiklerini göz ardı etmemek gerekir. Türk toplumunda geçmişten bu yana sosyo-ekonomik faktörler, aile içi ilişkiler, gelenek ve göreneklere bakış açısı, eğitim sistemi ve kendini her açıdan geliştirme çabasında olan insan sayısındaki artış, özgürlük ve bireysellik kavramlarına bakış açısı büyük bir değişiklik göstermiştir. Özellikle de küreselleşmenin her kurum ve alanda yaygınlık göstermesi Türk toplumundaki bireylerin aile ve evlilik kurumuna bakış açısını önemli ölçüde değiştirmiştir. Çevre gözlemlendiğinde insanların çoğunluğu -ki buna özellikle genç kesim denilebilir- artık “aile kurmak” veya “evlenmek” düşüncesinden önce eğitiminde ilerlemek, kariyer yapmak, hayallerini gerçekleştirmek ve ideallerine ulaşmayı öncelikli hedef haline getirmiştir. Evlenmek de çoğu insan için “ileride yapılacak bir iş, onun için daha çok erken” gözüyle bakılan ve çoğunlukla kaçınılan bir olgu olarak görülmektedir. Bununla birlikte bireylerin ilişki kurmak istedikleri karşı cins kişilerle birlikte yaşama fikrini daha cazip bulduğunu da söylemek gerekir. Bu durum da bireylerin yaşam tarzları ve evlilikle ilgili tutumlarının “evlenmeme eğilimi” olarak nitelenmesini meydana getirir denilebilir.

1.1.5. Evlilik Yaşı

Evlenme yaşı kavramı ile ilgili literatür incelendiğinde, kavramı genel olarak açıklayan bir tanıma rastlamak zordur. Bununla birlikte evlilik yaşı kavramından bireylerin ilk defa evlendikleri yaş kastedilmektedir, bununla ilgili olarak TÜİK verilerinde ortalama ilk evlenme yaşı, belirli bir yıl içinde ilk kez evlenen çiftlerin ortalama yaşı olarak tanımlanır. TÜİK verilerinden Türkiye’deki ortalama ilk evlenme yaşı değişimleri incelendiğinde cinsiyete göre ilk evlenme yaşı 2001 yılında kadınlarda 22,7, erkeklerde ise 26,0’dır. 2024 yılına gelindiğinde kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşı 25,8’e, erkeklerde ise 28,3’e yükselmiştir. Aşağıdaki tabloda TÜİK’in 2024 yılı verilerinden hareketle 2001 ve 2024 yılları arasındaki ortalama ilk

evlenme yaşı verileri Türkiye geneli ve bu tez çalışmasının örnekleme itibarıyla Manisa ili için aralıklı olarak verilmiştir.

Tablo 1: Türkiye’de ve Manisa’da Ortalama İlk Evlenme Yaşı (2001-2024)

Yıl	Türkiye		Manisa	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
2001	26,0	22,7	25,4	21,9
2005	26,5	23,2	25,9	22,6
2010	27,0	23,7	26,4	23,0
2015	27,5	24,4	27,0	23,8
2020	27,9	25,1	27,4	24,5
2024	28,3	25,8	27,8	25,3

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Erişim tarihi: 22.09.2025

Bilindiği gibi evlilik yaşı toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişim gösterir. Bu kapsamda genel olarak toplumlarda bireylerin düşünsel ve fizyolojik anlamda ergin olduklarında evlenmeye, aile kurmaya ve çocuk sahibi olmaya uygun oldukları kanaati oluşur. Bu bakımdan genellikle 20-30 yaş aralığı evlenmeye en uygun yaşlar olarak kabul görür. Tabi bu aralık sosyo-ekonomik değişim süreçleriyle birlikte farklılık gösterebilir.

Evlenme yaşının yükselmesinde eğitim süresinin uzaması, yüksek öğrenimde okullaşma oranlarının her iki cinsiyet kategorisinde yükselmesi, işsizlik oranlarındaki artışa bağlı olarak iş bulma için geçirilen sürenin uzaması gibi yapısal nedenlere bağlı olarak evlilik yaşının yükseldiği söylenebilir.

1.1.6. Eş, Partner

Kavramların etimolojik kökeni incelendiğinde İngilizcede partner kelimesi, bireyin evli olduğu veya evli gibi yaşadığı kişi veya cinsel ilişkide bulunduğu kişi (<https://dictionary.cambridge.org/>, 08.09.2025) anlamında kullanılmaktadır. Türkçede eş kelimesi ise “karı kocadan her biri; evdeş, hayat arkadaşı” (<https://sozluk.gov.tr/>, 08.09.2025) şeklinde tanımlanmaktadır. Daha çok gündelik dilde karı koca anlamında kullanılan eş, resmi ya da dini bir sözleşmeye dayalı toplumun onayladığı bir evlilik birliğinden kaynaklı, tarafların birbirini isimlendirmesi iken, partner söz konusu sözleşme olmadan da yaşanan birliktelikleri ifade eden daha geniş kapsamlı bir

kavramdır. Günümüzde partner kelimesinin kullanımının artmasını da evlilik birliği olmadan yaşanan birlikteliklerin yaygınlığına bağlanabilir.

Eş ya da partnerde aranacak özellikler bizi ideal eş ya da ideal partner kavramlarına götürmektedir. İdeal eş ya da partner kavramı, Çelik'in (2018: 1) de belirttiği gibi insanların evleneceği veya birliktelik kuracağı kişide aradığı özellikleri ve beklentilerini ifade eden bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Elbette ideal eşte veya partnerde aranan özellikler de zamandan zamana, toplumdan topluma farklılaşabilmektedir.

1.2. Sosyoloji Kuramlarında Evlilik

Sosyoloji kuramlarında evlilik ile ilgili yaklaşımlar genellikle aile etrafında şekillenmektedir. Kuramlarda aile kurumunda erkeğin ve kadının konumu, birbirlerine karşı hakları ve haksızlıkları, aile kurumunun gelecekte alacağı muhtemel biçimler gibi aslında evlilik ilişkileri ile ilgili konular aile kurumu temelinde açıklanmıştır. Nitekim bu tez çalışmasında esas olarak “evlilik” kavramı tercih edilmekle birlikte yerine göre “aile” kavramı da kullanılmıştır. Bununla birlikte temel sosyoloji yaklaşımlarında evlilik olgusu, değinildiği gibi genel olarak aile kurumu çerçevesinde işlenmektedir. Dolayısıyla öncelikle üç temel sosyoloji kuramı (yapısal işlevselci, çatışmacı, sembolik etkileşimci) ve diğer kuramların evlilikle ilgili temel görüşleri önde gelen temsilcileri bağlamında ele alınmaya çalışılacaktır.

1.2.1. Yapısal Fonksiyonel Kuramda Evlilik

Yapısal işlevselci yaklaşım toplumu parçalardan oluşmuş bir bütün olarak tasvir eder. Bu bağlamda toplumu bir sistem olarak kabul ederken onu oluşturan kurumları (aile, eğitim, ekonomi, politika, vb.) da alt sistemler olarak kabul eder. Adından da anlaşılacağı üzere bu yaklaşım toplum içindeki kurumların sağladığı işlevleri ön planda tutar. Yani toplumsal bütünü oluşturan her parçanın (kurumun) kendine ait görevleri ve işlevleri vardır. Örneğin toplumun temel alt sistemlerinden biri olan aile kurumunda meydana gelen işlevsel bir aksaklık olduğunda toplumsal işleyişin de aksayacağı üzerine işlevselciler tarafından bir çıkarımda bulunulmuştur. Bu yönüyle organizmacı yaklaşım olarak da tanımlanır. Bunun yanında işlevselciler

genel olarak ailenin işlevinin neler olduğu, aile ile diğer alt sistemlerin ilişkisi ve birey için aile kurumunun toplumun diğer kurumları ile ilişkisinin ne olduğu konuları üzerinde dururlar (Oktik ve Reşitoğlu, 2018: 9).

İşlevselci yaklaşımda aile, sosyal bütünü oluşturan bir kurum olarak toplum için belli görevleri ve işlevleri yerine getirir. Bu bağlamda aile üyelerinin her birinin kendine has görevleri vardır. Bu üyeler kendi görevlerini ve sorumluluklarını yerine getirdikçe, zaten sağlıklı bir aile kurumu sağlanacaktır. Ailenin en önemli işlevlerinden olan üreme toplumsal sistemin sürekliliğini sağlar ve bu süreklilik toplumda uyum ve düzenin sağlanmasına katkı sağlar. Bu sürecin devamında ailenin toplum adına diğer bir önemli işlevi açığa çıkar ki o da sosyalleşmedir. Yani bu noktada aile, toplum adına nasıl bir ideal bireyin var olması isteniyorsa o şekilde bireylerin yetiştirilmesi görevini üstlenir. Zencirkıran'ın da (2018: 50) değindiği gibi yapısal işlevsel yaklaşımda toplum, varlığını devam ettirebilmek için sürekli değişen çevresel şartlara uyum sağlayan dinamik bir işleve sahiptir ve bu işlev toplumu oluşturan parçalar arasında etkileşim ve bir ahenk meydana getirmektedir. Nitekim ailenin tüm temel işlevleri; ilişkiyi meşrulaştırma, çocuk sahibi olma, sosyalleşme, sosyal statü sağlama, duygusal paylaşım, cinsel birliktelikleri düzenleme, güven ve destek sağlama şeklinde sıralanabilir.

Yapısal işlevselci kuram çerçevesinde bu kuramın önde gelen kurucuları ve temsilcileri olmalarından dolayı Emile Durkheim ve Talcott Parsons'ın aile ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir.

1.2.1.1. Emile Durkheim

Durkheim'a göre sosyoloji asıl olarak toplumsal olguları incelemelidir. Bu bağlamda sosyologların da sosyolojik yöntemler ile toplumsal olguların toplum yaşamını biçimlendiren yönlerini incelemeleri gerekir. Aile kurumu; Durkheim'ın toplumsal olgular kavramsallaştırması bağlamında ele alınırsa, bireylerin dışında var olan ve onları kapsayan kendi gerçekliklerine sahip bir kurumdur. Bununla birlikte toplumsal bir olgu olan aile, bireylerin üzerinde ve zorlayıcı bir güce sahiptir ve sınırlandırıcı özellikleri vardır.

Emile Durkheim (2013: XXI-XXIV), *İntihar* eserinde ailenin, bireyi intihara karşı koruduğunu vurgulamıştır. Bunun yanında evlilik ve çocuklar açısından aile

kurumunun ve din kurumun toplum üzerinde birleştirici etkisini dile getirir. Dolayısıyla Durkheim için aile, toplumdaki bozukluklar nazarında da bireyler üzerinde olumlu etkilere sahiptir. Bu noktada Durkheim aileyi genellikle, toplumsal kurumlarla ve düzenle ilişkisi üzerinden ele alır. Ona göre değişen toplum yapısında çocukların eğitimi ve yaşlıların bakımı gibi aile tarafından yürütülen pek çok fonksiyon, artık sanayileşmeyle devlet tarafından yürütülmektedir. Dolayısıyla o değişmeyi birey temelli değil, orta veya makro ölçekli analizlerle ifade etmiş ve aileyi de toplumsal ölçekte değerlendirmiştir (Gökçe, 2017: 53). Şatıroğlu (2019: 36) Durkheim'in, kendi toplumsal dayanışma vurgusu üzerinden de modern/çağdaş aileyi yapılandıran öğeler olarak, devletin evlilik ve akrabalık ilişkilerini nasıl tanımladığı üzerinde durduğunu dile getirmiştir. Bunların yanında Durkheim, ailenin öğelerinin, parçaları birbirine bağlamak konusundaki işlevlerini ele almıştır. Dolayısıyla bu ilişkiler ağı aile yaşamını kapsayıcı olarak değerlendirilmiştir.

1.2.1.2. Talcott Parsons

Talcott Parsons'a göre ailenin başlıca iki işlevi vardır, bunlar birincil toplumsallaşma ve kişiliğin dengelenmesi olarak ifade edilebilir. Burada birincil toplumsallaşma, çocukların, içinde doğdukları toplumun kültürel normlarını öğrendikleri süreçtir. Bu noktada ailenin önemi yadsınamaz. Kişiliğin dengelenmesi yani istikrar kazanması kavramı ise, erişkin aile üyelerine duygusal olarak yardımcı olmada ailenin oynadığı role atıfta bulunur. Bu noktada erişkin kadın ve erkekler arasında yapılan evlilikler, erişkin kişiliklerin desteklendiği ve sağlıklı kalmasının sağlandığı kurumdur. Parsons'a göre birincil toplumsallaşma süreci içinde sosyal yaşamın sürdürülebilmesi, kültürün içselleştirilmesiyle mümkün olur. Bu bağlamda Parsons, deyim yerindeyse aileleri çocuk yetiştiren birer fabrikaya benzetir, bu fabrikaların da bireylerin kişiliğini ürettiğini ifade eder. (Giddens, 2012: 279-280). Buna ek olarak Parsons, toplumsallaşma ve toplumsal denetimin, toplumsal sistemin dengesini sürdürmesine imkan sağlayan temel mekanizmalar olduğunu ifade etmektedir. Buna göre toplumsallaşmanın gerçekleştiği başat kurum olan aile, toplumun dengesini sağlayan temel mekanizma konumundadır (Ritzer, 2014: 473).

Parsons'ın görüşünde, kadınlar aile içinde anlamlı bir rol oynar. Onlar itaat edici, duygusal açıdan diğer aile üyelerini doyurucu, sevgi veren ve duygulu

varlıklardır. Diğer taraftan erkekler ise, aile içinde araçsal bir rol oynar, liderdir, yaratıcıdır, aile ekonomisini oluşturur ve evin gelir kaynağıdır. Bu bağlamda Parsons'a göre ailenin üyeleri üzerinde önceden belirlenmiş roller etkili olur. Bu roller ona göre zorunlu ve gereklidir (Avcı ve Aksoy, 2019: 54). Aile içinde bu durumun aksine bir süreç gerçekleşirse eğer, aile kurumunu tehlikeye düşürecek, yapısını bozacak ve bununla beraber toplumsal sistemin tamamına etki edecek bir sonuç gerçekleşecektir. Kısaca Parsons'ın aile kurumu konusundaki düşüncelerini bir bütün olarak ifade etmek gerekirse o aileyi; cinselliğin meşrulaştırıldığı kurum, yeni nesillerin meydana gelmesi, çocuğun (bireyin) sosyalleştirilmesi ve ekonomik olarak dayanışmanın sağlandığı kurum olarak ele alır (Wallace ve Wolf, 2018).

1.2.2. Çatışma Kuramında ve Eleştirel Görüşlerde Evlilik

Çatışmacı yaklaşımın evlilik bağlamında aile kurumu hakkındaki görüşlerini ele almadan önce, bu yaklaşımı oluşturan temel fikirlere değinmek yerinde olacaktır. Temelde çatışma kuramı, sınıf temelli bir yaklaşımdır ve toplumu eşitsizliklerden ve çatışma alanlarından oluşan bir yapı olarak görür. Bu bağlamda çatışma kuramcıları toplumdaki eşitsizlikleri, çatışmaları ve bunların nedenlerini, çalışmalarının merkezine alır. Çatışmacılara göre her toplumda kaynaklar sınırlıdır ve bu kaynaklara erişim ve kaynakları kullanma konusunda eşitsizlikler meydana gelir. Bu eşitsizlikler her zaman toplumlarda belirli kesimlerin lehine işler. Bu noktada aile, eğitim, hukuk, mülkiyet sahipliği, siyaset vb. birçok olguda toplumdaki güç eşitsizliklerini görmek mümkündür (Zencirkıran, 2018: 53). Dolayısıyla çatışmacı kuramcılara göre aile kurumu, aile üyelerinden bazılarının lehine işlerken bazılarının aleyhine işler ve böylece eşitsizlikleri üreten bir işleyişe sahip olur.

Çatışmacı yaklaşım makro düzeyde ve çoğu zaman tarihsel karşılaştırmalar yaparak aileyi inceler. Aile ve sınıfsal konumlar arasındaki ilişki ele alınır ve bununla beraber çatışmacı yaklaşımda aile olumsuz bir kurum olarak görülür. Bu yaklaşımın geleceğe yönelik öngörülerıyla paralel olarak aile kurumu için şu şekilde bir öngöründe bulunurlar: Ailenin bir başlangıcı vardır; ancak, toplum dönüşerek bir devrim yaratacaktır, sınıfsız bir toplum düzeyine geçilecektir ve aile kurumu ortadan kalkacaktır. Böylece toplumsal eşitsizliklerin ortadan kalkması ancak aile kurumunun

ortadan kalkmasıyla mümkün hale gelecektir. Anlaşılacağı üzere çatışmacı kuram, aileyi toplumdaki eşitsizlikleri meydana getiren bir kurum olarak ele almaktadır.

1.2.2.1. Marksist Çatışma Kuramı Çerçevesinde Karl Marx ve F. Engels

Çatışma yaklaşımının öncüsü olan K. Marx ve Marksist görüş temsilcileri, aile kurumunu ve çatışmacı yaklaşımı “toplumsal yeniden üretim” kavramı çerçevesinde birleştirir. Bu yüzden aile kendine özgü, bağımsız bir mantıkla işleyen bir kurum olarak değil, tamamıyla altyapının (ekonominin) bir yansıması olarak görülür. Bu bakımdan ailenin temel görevi toplumsal yapıyı ayakta tutmak ve o yapının yeniden ve yeniden üretilmesini sağlamaktır. Bu yaklaşıma göre aile için esas olan toplumun sürekliliğini sağlayarak, sermaye ve emek çelişkisini kalıcı hale getirmektir (Aytaç, 2015: 44-45). Böylelikle toplum içerisinde öncelenen sınıfsal hiyerarşik yapı da korunmuş olacaktır.

Marx’tan sonra takipçileri onun görüşlerini sistemleştirerek Marksist ideolojiyi meydana getirmişlerdir. Bu yaklaşımın temelinde aile kurumu “ideolojik bir aygıt” ve “kapitalist toplumun çekirdeği” olarak nitelendirilir. Bu nitelemenin devamında çatışmacı yaklaşım kapitalizmin, ucuz işçi ürettiği için, aileyi temel bir meta olarak gördüğüne inanır. Çocuklar ailede otoriteye uyumlu birer birey olmayı öğrenirler. Böylece temel oluşur ve kapitalizme uyum sağlayan ve boyun eğen işçi sınıfı sistemi meydana getirilir (Oktik ve Reşitoğlu, 2018: 14). Buradan anlaşılacağı üzere ailenin ele alınışında temel etkenlerden biri de “güç”tür. Aile üyeleri arasındaki güç ve kaynakların yönetimi, toplumun ve toplumsal sınıfların çatışma kaynağını oluşturur (Avcı ve Aksoy, 2019: 65). Kısaca ifade etmek gerekirse, çatışmacı kurama göre ailenin temel işlevinin kapitalist sisteme fayda sağlayacak bireyler yetiştirmek olduğu söylenebilir. Bireyin bu şekilde kapitalist sisteme fayda sağlama ve hiyerarşiyi yeniden oluşturma süreci toplumun tüm yapı ve kurumlarındaki eşitsizliklerin ailede başladığının göstergesidir. Ailenin yeniden üretim işlevine ekonomik ve sosyal boyutlarıyla bakılırsa şöyle bir genelleme yapılabilir: Ailenin ekonomik boyutu, kapitalist sistem için yedek işgücünün yeniden yaratılması ve tüketim yapacak bir bireyin meydana getirilmesidir. Sosyal boyutu ise, emek üretimi için sosyal koşulları doğurmasıdır. Örneğin, işçi sınıfına mensup bir ailede doğan ve yetişen bir çocuk yine işçi sınıfına mensup olacaktır.

Aile kurumu konusunda K. Marx ile paralel görüşlere sahip olan diğer bir kişi Freiderich Engels'tir. Onun 1884 yılında kaleme aldığı "*Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökenleri*" adlı çalışması aile konusunda yapılan ilk Marksist çalışmadır. Bu çalışmanın genelinde Engels aileye tarihsel olarak evrimci bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Burada Engels üretim şeklinin değişmesiyle aile yapısının da değişim göstereceği yönünde tarihsel süreç ile ilgili bir çıkarımda bulunmuştur. Buna göre ilkel toplumlarda üretim araçları ve toprak ortak bir kullanım alanı oluşturduğundan aile kavramı bu dönemde gelişme göstermemiştir. Engels'e göre bu ilkel dönemde rastgele cinsel ilişki ile çoğalma söz konusudur. Ancak tarihsel süreçte Engels'e göre cinsel ilişkiye ve çoğalmaya kısıtlamalar getirilmiş ve tek eşliliğe doğru uzanan bir süreç gerçekleşmiştir. Bununla birlikte çekirdek aile gelişmiş, toplumsal üretim sistemi değişmiş ve özel mülkiyet kavramı ortaya çıkmıştır. Mülkiyetin özelleşmesiyle de toplumu yöneten yapı olarak "devlet" ortaya çıkmıştır. Devlet, kendi devamlılığını sağlamak için özel mülkiyeti ve tek eşliliği yasallaştırmıştır. Bunun sonucunda miras kavramı ve özel mülkiyetin kuşaktan kuşağa miras yoluyla aktarılması durumu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda F. Engels'e göre aile, toplumda özel mülkiyet kavramının gelişmesi ve bu yolla devletin meydana gelmesi açısından önemli bir işleve sahiptir. Kısaca Engels, özel mülkiyet, miras ve devletle çekirdek aile arasında sıkı bir bağ kurar (Engels, 2020).

1.2.2.2. Levis Coser

Lewis Coser Marksist olmayan çatışmacı teorisyenlerdendir. O, çatışmanın negatif olabileceği gibi pozitif yönlerinin de bulunabileceğinin göz ardı edilmemesine vurgu yapar. Bununla birlikte çatışmayı toplumu hem bir arada tutan hem de bireyler arası mücadele ve karşılaşmalar üreten bir yapı olarak ifade eder. Bu bağlamda çatışmayı, toplumda *kesişen bağlılıklar* üreten bir çatışma ağı bağlamında da ifade etmiştir (Wallace & Wolf, 2018: 189). Coser, çatışmanın aralarında yakın ilişki bulunan her birey için geçerli olabileceğini söyler. Nitekim ona göre "aile içinde sorumluluk, güç ve ödüllerin paylaşımı sırasında ortaya çıkabilecek her türlü değişim ailenin mahrem ilişkilerinde düş kırıklığına neden olabilir." Coser'a göre eş ya da çocuklar arasında her an ev işlerinin paylaşımından ev içinde aileyle ilişkili kararların alınmasına kadar her konuda anlaşmazlık çıkabilir, bu noktada çatışma kavramı ön plana çıkar (Oktik ve Reşitoğlu, 2018: 16). Coser, Marksist yaklaşımdan farklı olarak

çatışmanın ailede sadece negatif yönüne dikkat çekmez, ailenin kendi iç çatışmalarını da olağan, dahası olumlu karşıladığı söylenebilir. Zira, başka alanlarda olduğu gibi ailede de yaşanan çatışmalar iyi yönetilir ve uzlaşmayla sonuçlanırsa ailenin çözülmesine yol açmadığı gibi, daha da güçlenmesini sağlayabilir. Bu anlamda aile içindeki çatışmalar, sonuçlarına bağlı olarak negatif veya pozitif olabilir.

1.2.2.3. Feminist Kuramların Evliliğe Bakışı

Feminist yaklaşım, çatışmacı yaklaşımla beraber aileye karşı eleştirel bir tutum sergileyen eleştirel yaklaşım tarzlarının en önemlilerindendir. Feminizm ve diğer Marksist aile yaklaşımları, erkek ve kadın arasındaki çatışma ve aile içinde kadının konumu ve onun sömürülmesi konusunda benzer görüşlere sahiplerdir. Bir başka deyişle feminist kuram erkek ve kadın arasında güç mücadelesi olduğunu varsayar. Aile ve evlilik kurumuna karşıt bir yaklaşım sergileyen radikal feminizmin öncülerinden olan Shulamith Firestone (1993: 230-234) *Cinselliğin Diyalektiği* adlı eserinde radikal feminist kuramın genel hatlarıyla aileye bakış açısını ortaya koymuştur. Firestone'a göre aile içinde kadınlar ve çocuklar ataerkin yani aile reisinin koruyuculuğu altındadır. Yani kadın ve çocukların özgürlüğü baba figürünün kontrolü altındadır. Bu bağlamda aile kurumu kültürel dayanaklarla da desteklenir. Bununla birlikte ona göre evlilik ve aile kurumu toplumda aileyi yücelten demeçler her zaman anlatılır, evlilikten kaçınanlar kınanır. Dolayısıyla da bireyler toplumdan dışlanmamak için evliliğe yoğun bir ilgi gösterir. Bu şekilde evliliğin cazibeli hale getirilmesi kadınların ev içinde ikincilleşmesi ve ezilmelerinin en büyük etkenlerinden biri olmuştur. Bunun yanında Firestone'a göre toplum; kadından evlilikte görevlerinin her zaman bilincinde olmasını istemekte, ev içi hizmetlerini, eşine karşı sorumluluklarını aksatmadan yapmasını beklemektedir. Evliliğe sert bir eleştirel bakışa açısı ile yaklaşan diğer bir görüş olan Marksist feminizme göre de kadınların toplum içinde ezilmişliği, üretim ilişkileri ile ilişkilidir. Buna ek olarak kadın aile ve evlilik içerisinde de sömürülmeye devam eder. Marksist feministler için, kadının ev içinde görünmeyen ve karşılığı ödenmeyen ücretsiz ev içi emeği vardır. Sosyalist feminizm yaklaşımı ise radikal feminizmin ve Marksizmin görüşlerini birleştirerek diyalektik bir kuram öne sürmüştür. Bu bağlamda sosyalist feministlere göre kadın hem kapitalist hem de ataerkin sistem içinde ezilmektedir. Yani onlara göre kadının emeği üzerinden hem kapitalist piyasa hem de kocalar ve babalar evde kişisel hizmetlerini kadına yaptırarak

kazanç sağlar. Nitekim sosyalist feministler kadının kamusal alanda ücret için çalışmaları da ailede yani ev içi özel alanda ücretsiz işgücü olarak kullanıldıklarını dile getirir. Bu bağlamda evlilik de bu durumun meşrulaşmasını sağlar (Donovan, 2019: 161).

Feminist kuramlar içinde hak temelli en eşitlikçi yaklaşım sayılabilecek olan liberal feminizme göre, evlilik bağlamında kadın sadece eş ve anne olarak evine, yani özel alana ait değildir; kadının kamusal alana katılma ve bu alanda var olma hakkı vardır. Liberal feministler kadınların sadece kocalarının eşi olarak tanımlanmalarına, hatta erkeğin aklı ve rasyonaliteyi temsil etmelerine karşı kadınların akıl dışılığı, irrasyonelliği temsil etmesine karşı çıkarlar. Kısacası kadının erkekle ontolojik olarak aynı ve eşit düzeyde olduğunu, toplumda her alanda (eğitim, ekonomi, mesleki vb.) erkekle eşit haklara sahip olması gerektiğinin altını çizer (Yörük, 2009: 65).

Genel bir çerçevede ele alındığında, feminist yaklaşımlarda aile sadece kapitalizmin ihtiyacı olan emeği üreterek onu destekleyen bir birimden ziyade ataerkilliğin de yeniden üretilmesini sağlayan bir kurum olma işlevini taşır. “Yani aile hem kapitalizmin hem de ataerkilliğin sürdürülebilirlik garantisidir.” Kapitalist sistemde, aynı işi yapan kadına erkeğe göre daha az ücret ödenmesi ve bununla beraber yedek ve ucuz iş gücü kaynağı üretilmesi, ailenin ürettiği ataerkillik ile ilgilidir (Gökçe, 2017: 54). Anlaşılacağı üzere feminist kuramlar, kapitalist sistemin devamlılığı için ailede kadının konumunun önemine vurgu yaparlar. Önemli noktaları vurgulandığında feminist kuramlara göre, aile eşitlikçi bir yapıda değildir, toplumun tamamını kapsayacak ataerkilliğin yaratıldığı kurumdur. Bu bağlamda çoğu toplumda erkekler güç kaynaklarına ulaşmada kadınlardan daha avantajlıdır. Feminist görüşün aile içi ile ilgili genel olarak üzerinde durduğu belirli konular vardır. Bunlar, ev içi iş bölümü, eşitsiz güç ilişkileri ve ev içi bakım etkinlikleridir.

Bireyin aile içinde sosyalleşmesi açısından feminist görüşler şu şekilde bir çıkarımda bulunmuşlardır; bireyin sosyalleşmesinde aile içi güç ve hiyerarşik yapının önemli bir işlevi vardır, çocuklar bu hiyerarşiyi öğrendikten sonra toplumsal hiyerarşide zorlanmazlar (Oktik ve Reşitoğlu, 2018: 18). Bu şekilde toplumun tüm yapı ve kurumları için ataerkillik aile içinde yeniden üretilir ve kadının toplumda erkek ile eşit konumda görülmesi olanaksız hale gelir.

1.2.3. Sembolik Etkileşimcilik Kuramında Evlilik

Sembolik etkileşimcilik, temelde bireyler arasındaki etkileşimden yola çıkarak, bu etkileşimin nasıl meydana geldiği, bununla birlikte toplumsal devamlılığın nasıl sağlandığıyla ilgili açıklamalarda bulunur (Zencirkıran, 2018: 56). Avcı ve Aksoy'un (2019: 58) açıklamalarında insan davranışları, insanların kendi eylemlerine ve başkalarına verdiği anlamı yansıtır. Bu yaklaşımın aile kurumunu ele alışı, aile üyelerinin davranışlarını analiz etme ve böylelikle aile dinamiklerini açıklama noktasında önem kazanır. Bu dinamikler rolleri, iletişim örüntülerini, karar verme süreçlerini ve sosyalleşmeyi içerir.

Sembolik etkileşimciler küçük ve mikro düzeyde aile içi ilişkilere odaklanırlar ve bunun tarihsel süreçte gelişimine bakarlar. Toplumsal değişme sürecinde aileyle ilgili birçok şey değişime uğradığından bu durumun ele alınması için mikro analizlere gerek duyulduğunu ifade ederler. Sembolik etkileşim kuramcıları, çatışmacı ve yapısal işlevselci kuramcıların makro analizlerine karşın aileyi mikro düzeyde ve birey odaklı olarak incelerler. Bu yaklaşım çerçevesinde aile, anne-baba ve çocuklar arasındaki etkileşimlerden meydana gelir. Aile içindeki etkileşim, yorumlama ve anlamlandırma sürecidir. Bu bağlamda ailenin psikolojik süreçlerini incelemek de önemlidir.

Bu yaklaşımda ailenin üyesi olan çocuk, boş bir levha olarak kabul edilir. Aile üyelerinin çocuğa aktardığı değerler, normlar ve sembollerle çocuk artık sosyal bir varlık olur. Bu şekilde çocuk sosyal çevresindeki sosyalizasyon süreciyle diğer bireylerle nasıl iletişim ve etkileşim kuracağını kavrar ve toplum içinde yeni roller kazanır. Dolayısıyla çocukta artık birey olarak bir benlik bilinci gelişir (Leslie-Korman, 1989'dan akt. Avcı ve Aksoy, 2019: 58).

Sembolik etkileşimcilik kuramı ailede gerçekleşen sosyalleşme ve sosyal etkileşim olmak üzere iki temel süreçten söz eder. Bu bağlamda sosyalleşme, bireylerin sosyalleşme süreçlerine, yaşadıkları toplum ve kültüre uygun, nasıl belli davranış örüntüleri, düşünme biçimleri geliştirip, bunları içselleştirdiklerine odaklanmaktadır. Sosyal etkileşim süreci ise sosyalleşmenin ve yaşamın tüm alanlarının temelini oluşturur. Bu noktada etkileşim içerisindeki sembollerin önemi, diğerleriyle bağlantılı olarak kişinin kendiliği, bireyler ve gruplar arasındaki sosyal

değişmeler üzerinde durmaktadır. (LaRozsa ve Reizses, 1993'den akt. Evirgen ve Erden, 2010: 22).

Sembolik etkileşim kuramının başlıca temsilcileri olan H. Mead ve G. Blumer'ın görüşleri ve alışveriş kuramı çerçevesinde aile /evlilik kurumu değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.2.3.1. George Herbert Mead'in Sosyal Benlik ve Sosyal Ahlak Anlayışı

George Herbert Mead (1863-1931) sembolik etkileşim kuramının kurucu ve geliştiricilerinden biri olarak kabul edilir. Mead'in de vurguladığı sembolik etkileşimciliğin temel odak noktası, anlamın üretilmesi ve kazanılmasıdır. Toplum içinde temel olarak bu anlam üretim ve kazanım süreci bireylerde aile ve diğer sosyal gruplarda sosyalleşme ile meydana gelir. Bireyler kendi davranışlarına ve içinde bulundukları ortama attıkları anlamlar doğrultusunda düşünmekte ve davranmaktadırlar (Evirgen ve Erden, 2010: 20). Bireyin kendisini ve çevresindekileri anlamlandırma süreci sosyal ahlakın kazanılması ve sosyal benliğin inşasıyla ilişkili olarak gerçekleşmektedir.

Benlik kavramını Kağıtçıbaşı (2017: 248), “kişinin kim ve ne olduğuna dair düşünceleriyle bireysel özelliklerini içerecek şekilde kendisi hakkındaki inançları”, şeklinde açıklar. Bu bağlamda benlik, salt psikolojik değildir; sosyal olarak oluşur. Mead'in benlik kavramı da onun hem psikolojik hem de sosyal boyutuna işaret eder. O nedenle Mead, sosyal benlik kavramından söz eder (Kınağ, 2017: 90). Bireyin sosyal benliğinin ilk olarak ailede meydana gelmesi ve bu çerçevede diğer sosyal ortamlarda gelişiminin devam etmesi de yadsınamaz bir gerçektir. Bu bağlamda Akın (2019: 3) sosyal benlik kavramını aile kurumuyla ilişkilendirerek şu şekilde açıklar:

“Aile kendi üyeleri arasında özel ilişkilerin ve iletişimin hakim olduğu bir kurumdur. Aile içindeki özel iletişim, yine sosyallik dahilinde üyelerin sosyal benliklerinin gelişmesine ve sosyal gerçekliğin sürdürülmesine imkân sağlamaktadır. Ailenin sosyal benlik üzerindeki etkisi sadece bebeklik ve çocukluk yıllarıyla sınırlı değildir. Bir sosyal gerçeklik olarak ailenin sosyalliği inşa edici rolü, bütün hayata yayılmakta ve bu süreçte sosyal benlik, sosyal gerçekliğin hem bir ürünü hem de üreteni haline gelmektedir. Aynı zamanda siyasi, dini, ahlaki yönleri de sahip olan sosyal benlik, siyasi, dini, ahlaki ilişkilerle ilk defa ailede karşılaşmaktadır. Aile, sosyal benliği ilk kuşatan gerçekliktir. Bu yüzden de (birey üzerinde) diğer kurumlardan daha etkilidir.”

Mead, sosyal benlik ile ilişkili olan değer ve ahlakın temellerinin de toplum, toplum içinde spesifik olarak ailedeki sosyalleşme ve diğer sosyal nesneler ve olgular

olduğunu savunur. Bu bağlamda ona göre ahlaki değerler, belirli bir durumda her biri aynı zamanda bir bakış açısı (anlamlandırma ve yorumlama) olan bireylerin amaçları arasında bir ilişki olduğunda söz konusu olur. Kısacası Mead'ın sosyal ahlak anlayışı, bireyle toplum veya toplumun diğer üyeleri arasındaki etkileşimin bir ürünü olarak dinamik, yenilikçi, ilerlemeci ve her daim yeniden inşa edilmesi gereken ahlaki ilkeler bütünüdür (Kınağ, 2017: 95-113). Bu sosyal ahlak anlayışı, aile içinde bireylerin birbirine verdiği değerler ve gösterdiği davranışlar ile diğer sosyal ortamlarda görülen ve kabul edilen ahlaki davranışların ve düşüncelerin içselleştirilmesiyle meydana gelir.

1.2.3.2. Herbert George Blumer

Sembolik etileşimcilik kuramının öncülerinden olan Blumer'e göre bireyin eylemi, yapıp ettikleri hemen hemen her zaman bir yorum ve anlam içerir. Bu eylemin diğer bireylerin eylemleriyle bir araya gelmesiyle ve etkileşim içinde olmasıyla da toplumsal yapı meydana gelir. Ona göre örneğin aile kurumu “birlikte eylemde bulunan birliktelik”tir. Ama bu, durağan bir birliktelik değildir. Mesela Blumer'e göre anne, baba ve çocuktan oluşan aile birlikte, içinde yaşadıkları yaşam sürecinde birçok farklı etkileşimde, eylemde bulunur ve bunlar değişip dönüşür. Dolayısıyla, eşler bakımından evlilik ilişkisi çocuk altı yaşındayken başka, iki aylıkken başka anlamlar içerir. O nedenle de Blumer'e göre kocalık, karılık ya da anne-baba rollerinin basit tanımları yoktur. Bu tanımlar veya kavramlar aile birimi içerisinde oluşan sembolik etkileşimlere göre sürekli bir akış ve değişim içinde ve aile yapısının bağlamında gelişir (Blumer, 1969'dan akt. Poloma, 1996: 229).

1.2.3.3. Alışveriş Kuramında Evlilik

Alışveriş kuramı belirli toplumsal koşullar içinde, belirli davranış örüntülerinin veya kurallarının ortaya çıkması nedenini, davranışlar arası etkileşimleri açıklamaya çalışır. İnsanlar arası etkileşimlerde mübadele olgusu kaçınılmazdır. İnsanlar toplumun her kurumunda birbirlerine bağımlıdır ve karşılıklı alışveriş halindedirler. Bu mübadelenin veya alışverişin gerçekleştiği kurumlardan biri de ailedir.

Bu kuramın temelinde yatan rasyonel seçim modeline göre, bireyler, ancak kendilerine bir fayda sağlayacağına inandıkları zaman etkileşime girerler. Bununla

birlikte Avcı ve Aksoy (2019: 61-62) için alışveriş kuramının aileye uygulanışı, evliliğin bir mübadele yani değişim ilişkisi üzerine kurulduğu şeklindedir. Bununla beraber bu kuram eş seçimi, eşler arası ilişkiler, doğum kontrolü, boşanma, ebeveyn-çocuk ilişkisi konularına uyarlanmıştır ve bu konular üzerine çeşitli araştırmalar için kullanılmıştır.

1.2.4. Yapısal İnşacılara Göre Evlilik

Yapısal inşacıların en fazla üzerinde durup tartıştıkları konu yapı-fail ilişkisi olduğu için, evlilik ilişkilerini ve bu ilişkilerin gerçekleştiği aile kurumunu da söz konusu tartışmalar bağlamında değerlendirmişlerdir. Aşağıda konuyla ilgili A.Giddens ve P. Bourdieu'nun görüşlerine değinilmiştir.

1.2.4.1. Anthony Giddens

Giddens'in yapı-fail ilişkisi bireyin toplum içinde nasıl bir konumda olduğunu açıklamaya çalışan bir sosyolojik analizdir. Giddens'ta yapı kavramı, toplumun bütünü veya sosyal çevre ve özne olan bireyin sürekli birbirini var eden dinamik bir süreci ifade eder. Ona göre toplumsal yaşam sürekli olarak hareketli bir yapıya sahiptir. Bu toplumsal yaşamda gündelik eylemler vardır, bunun dışında sistemsel olarak yapıların gücü yani etkisi vardır. Bununla birlikte faillerin, bireylerin kişisel tercihleri vardır. İşte bunlar toplumsal yaşamı yapılaştırır yani inşa eder. Dolayısıyla yapı ve fail karşılıklı olarak birbirini yeniden üreten ve birbirini dönüştüren bir ilişki içindedir. Bu ilişkiyi açıklamak üzere Giddens, “yapılaşma” kavramını geliştirmiştir.

Öte yandan Giddens, 1993'te *Mahremiyetin Dönüşümü* adlı eserinde “mahrem” olarak ifade edilebilecek olan özel alanda, yani ailede ilişkilerin değişim ve dönüşümünü ele almıştır. Aile ilişkilerindeki dönüşümü evreler halinde açıklayan Giddens'a göre ilk evre modernizm öncesi toplum dönemini kapsar. Bu toplum, sanayi öncesi toplum olup toplumda aile, temel üretim birimidir. Bu ailede cinsel cazibe ve romantik aşk yoktur. Bu dönemde geniş aile yapısı hakimdir ve aile mülkün miras yoluyla sağlandığı ekonomik bir kurumdur. İkinci olarak romantik aşk döneminde, sanayileşmeyle beraber ev ve işyeri birbirinden ayrılmıştır ve aile bir üretim alanı olmaktan çıkmıştır. Bununla beraber toplumun da aileye bakış açısı değişmiştir ve aile

sadece özel alan olarak görülmüştür. Kadın ve erkek artık birbirine cazip gelmeye başlamıştır. Fakat Giddens burada perde arkasında eşitsizliklerin olduğunu belirtir. Bu dönemde kadın ve erkek için “sonsuz dek tek olma” vurgulanmıştır ancak, kadın ve erkek için bu durum eşit değildir. Bu eşitsizlik, evlilik öncesinde kadının başka bir ilişkisinin olmaması fakat erkeklerin evlilik öncesinde cinselliği yaşamasının toplum tarafından gurur verici şekilde karşılanması şeklinde açıklanabilir. Giddens’a göre bu eşitsizlik süreç içerisinde kadınları tekrar eve yerleştirmeye devam etmiştir. Son olarak Giddens modernizm sonrası saf ilişki – plastik cinsellik dönemine vurgu yapmıştır. Bu noktada “plastik cinsellik” kavramını geliştirmiştir. Bu kavramı Giddens (2010: 8) “...saf ilişkide örtük olarak bulunan özgürleşme açısından olduğu kadar kadınların cinsel zevk talepleri açısından da çok önemlidir. Plastik cinsellik, üremenin ihtiyaçlarından kurtulmuş, merkezsiz cinselliktir” şeklinde açıklar. Bu bağlamda ailelerin artık üreme faaliyetinin ve işlevinin değişim gösterdiğini belirtmiştir. Tüp bebek, aşılama, sperm bankası yöntemleri gibi farklı üreme teknolojileri gelişmeye başlamıştır. Bunun sonucunda da üreme ile kadın arasındaki bağ çözülme göstermiştir. Bununla beraber doğum korkuları yok olmuştur ve anne ve çocuk ölüm oranları azalmıştır (Giddens, 2010).

Bahsedildiği gibi bireylerin ilişkilere bakış açısında çok önemli bir geçiş yaşanmıştır. Giddens’a göre bireyler için artık “çift olmak/olmamak” ya da “partner olmak” kavramları kişisel yaşam alanını “evlilik ve aile” kavramlarından daha doğru ve yerinde tanımlar. Artık bireyler tanışırken, iletişim kurmak istedikleri kişilere “Evli misin?” sorusundan çok “Bir ilişkin var mı?” sorusunu sorarak sohbete başlarlar. Bu bağlamda “ilişki” kelimesi de yeni bir kelimedir. 1960’lara kadar kimse “ilişkilerden” bahsetmemiş, bununla beraber mahremiyet ve bağlılık kavramları da dile getirilmemiştir, çünkü evli olmak ve bir aileye ait olmak zaten bağlılığın göstergesidir. Giddens, geleneksel ailede evliliğin bir doğa durumu gibi olduğunu dile getirir. Bu bağlamda evlilik hem kadın hem de erkekler tarafından yaşamın belirli bir evresinde içinde bulunulması gereken bir kurumdur. Bunun dışında kalanlar da toplum tarafından hor görülür ve acımayla bakılır (Giddens, 2000: 74).

Giddens, bireylerin artık cinsel ilişki yaşamayı kontrol altına aldığına vurgu yapmıştır. Sevgiye ve aşka bakış değişmiştir, evlenmeden birlikte yaşayan bireylerin sayısı giderek artmıştır. Bunun yanında boşanmalar sonucunda tek ebeveynli aileler çoğalmıştır. Giddens’a göre bu dönemde gelişme gösteren “saf ilişki” bakış açısı,

bireyler arası eşitlik getirir, diğer bir deyişle her iki tarafın da mutluluğu temel alınır. İki taraf da karşılıklı olarak birbirine saygı duyar. Bu ilişki bakış açısında çiftler arasında empati kurmak, anlayış göstermek önemli noktalardandır. Bu bağlamda iyi bir ilişki geleneksel evlilik yapısının tersine keyfi güç kullanma ve baskıdan arınmış bir ilişkidir. Geleneksel cinsiyet rollerine bir meydan okuma vardır denilebilir. Ona göre eşitsizlik, kadınlar iş hayatına katılana kadar ya da erkekler ev işi yapana kadar devam edecektir. Giddens, artık günümüz toplumları için aile içinde bu dengenin oluşturulmasının gerekliliğine vurgu yapar (Giddens, 2012: 282-283, Giddens, 2010: 76).

1.2.4.2. Pierre Bourdieu

Bourdieu da Giddens gibi yapı ve fail arasında bağ kurmaya çalışır. Bu bağlamda “ilişkisel sosyoloji” olarak bahsettiği şey de yapıyla fail arasında sürekli bir ilişki kuran ve bu ilişkiyi her türlü çalışmanın içinde akılda tutmaya yönelik bir anlayışa sahiptir. Bu noktada Bourdieu ilişkisel sosyoloji için günümüz sosyolojisinin önemli kuramcılarındandır. Bourdieu geliştirdiği sosyolojik yaklaşımında toplumsal hiyerarşilerin yeniden üretilmesi ve hakimiyet mekanizmaları ve bireylerin toplumsal kökenleri ile tercih ve uygulamaları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bununla birlikte, kuramının merkezine yerleştirdiği alan ve habitus kavramları çerçevesinde dört tip sermaye tanımlamıştır, bunlar; toplumsal, kültürel, ekonomik ve simgesel (veya sembolik) sermayelerdir. Bu sermayeler alanın içerisinde hakimiyet gayreti esnasında toplumdaki bireyler tarafından elde edilmeye çalışılır (Avcı ve Özalp, 2020: 67-68). Bourdieu’ya göre modern toplumlarda, sınıflar arasında kültürel sermayenin dağıtımını ilk olarak aile ve daha sonrasında da eğitim üstlenir. Egemen sınıfın yönettiği eğitimin içeriği, yine egemen sınıfın kendi çıkarlarını karşılamak üzere hazırlanır ve bu eğitim kültürel sermaye ile diğer sınıflara da aktarılır. Bourdieu’nun sosyolojisinde işte bu aktarımın gerçekleşmesine aracı olan ilke habitustur. Habitus kavramını kısaca açıklamak gerekirse Palabıyık’ın (2011: 128) tanımına göre, habitus insanların belirli kültürler veya alt kültür içerisinde yaşamları sonucunda zihinlerinde sahip oldukları temel bilgi stokudur. Bourdieu’ya göre habitus, öncelikle ailede daha sonra da eğitim sisteminin içinde içselleştirilerek birey tarafından pekiştirilir. Kültürel olarak avantajlı ya da dezavantajlı ailelerin yeni nesil çocukları hem çeşitli kültürel davranış ve mülkiyet ile dünyalarını oluştururlar hem de zaman içinde birbirleri

arasındaki uzaklığı artırırılar. Bu şekilde temelde aile ve sonrasında eğitim kurumu tarafından bireylere uygulanan aşılama sistemi aracılığıyla toplumsal yapı yeniden ve yeniden düzenlenir (Collins ve Makowsky, 2014: 235). Sembolik sermaye kavramına gelince, bu soyut bir kavram olarak nitelendirilebilir. İlgili alanda söz sahibi olma yolunda geçerli olan sermaye tipidir denebilir. Belirli bir alan içerisinde diğer eyleyiciler yani bireyler tarafından da tanınan ve onaylanan bir başka deyişle meşru kabul edilen, ekonomik ve kültürel sermaye şeklinde de özetlenebilir.

Bourdieu, aileyi ve bununla birlikte evlilik birliğini bireylerin salt toplamı olarak görmez. Ona göre aile toplumun temel yapı taşı, toplumsal bir özne ve bunun yanında ortak çıkarların da bir dayanışmasıdır. Bununla beraber özetlenecek olursa eğitim kurumları sayesinde kültürel sermaye aileler tarafından önce özümseyip sonra da nesillere aktarılmaktadır. Çocuklarının geleceklerine eğitim aracılığıyla yatırımlar yapan aileler, onların daha iyi olanaklara sahip olması için yatırımı kültürel olarak da yaparlar. Bu yatırım sürecinde, ihtiyaç duyulan kültürel sermayeye sahip olmayan çocuklar ve aileleri ise sapma olarak nitelendirilir. Kısaca ailenin halı hazırda edindiği habitus bireylere ulaşmaktadır. Bu habitus ise bireyin okul deneyimlerinin zeminini oluşturmaktadır (Avcı ve Özalp, 2020: 69- 70).

Bourdieu (2014) *Eril Tahakküm* adlı eserinde tarihsel bağlamda ele aldığı eril düzenin, toplumların neredeyse bütün şematik yapılarına bilinçli veya bilinçsiz olarak yerleştiğini, bu durumun eril bir tahakküm meydana getirdiğini, kadınların da toplum içinde bu tahakkümün başat nesneleri konumunda yer aldığını vurgulamıştır. Bu noktada evlilik kurumuna eleştirel yaklaştığı ileri sürülebilir. Ona göre kadın ve erkek arasında sembolik bir mübadele alanı vardır. Bu alanda sembolik sermaye yeniden ve yeniden üretilir. Bu yeniden üretimin merkezi aygıtı da evlilik piyasasıdır ve tüm toplumsal düzenin temelinde bunlar yatar. Bourdieu bu noktada eril düzen ve tahakküm içinde kadınların konumunu şu şekilde açıklar: “Kadınlar burada sadece nesneler olarak ya da anlamı kendilerinin dışında belirlenen ve erkeklerin elinde tuttuğu sembolik sermayenin devam ettirilmesi ve arttırılmasına katkı sunmak işlevini taşıyan semboller olarak var olabilirler sadece.”. Dolayısıyla ona göre erkekler özellikle kadınların üzerinden sembolik sermayelerini yeniden ve yeniden meydana getirirken, akrabalık ve evlilik ilişkileri de bu sürecin toplumsal inşasında bulunabilir.

1.2.5. Akışkan, Risk Toplumunda Evlilik

Günümüzde ilişkilerin nasıl bir süreçte ilerlediğini inceleyen, bu bağlamda geçici romantik ilişkileri ve evlilik ilişkilerini irdeleyen yakın dönem sosyologlarından Zygmunt Bauman, *Akışkan Aşk* adlı eserinde hızla değişen modern toplumdaki ilişkiler üzerinde durmuştur. Ona göre post modern toplumda insan, güven ve özgürlük olan iki zıt kutup arasında gidip gelmektedir. Bu bağlamda sürekli değişen ilişkiler ile kalıcı bağlar yok olmaya başlamıştır. Bireylerin içindeki arzular da çatışmıştır. Bu noktada Bauman (2009: 10) bireylerin kendi içindeki ve bireyler arasındaki çatışmaları şöyle özetlemektedir: “Ne yardan ne serden vazgeçmek isterler, ilişkilerin zevkli kısmını alıp acıyı ve tatsızlıkları uzak tutmak; ilişkilerden güç alırken güç yitirmemek, boğulmadan tatmin bulmak isterler...” Bauman günümüzdeki bu tip aşk ilişkilerini “*üst cep ilişkileri*” veya “*kullan at peçeteler*” şeklinde niteler. Bu kavramları, yarı ayrık (ne beraber ne ayrı) çiftlerin ortaya çıkması üzerinden oluşturur. İnsan bağlarının dayanıksızlığına karşı ilişkilerde nitelikten çok nicelik ön planda tutulmaktadır. Bauman’a göre ilişkilerin derinliği değil, temasların sayısı daha önemli hale gelmiştir. Bu tip ilişki biçimlerinin oluşması sonucunda aile ve akrabalık ilişkilerinin de alt üst olduğu vurgulanır. Bauman için artık toplumdaki tüm ilişkilerin bir kullanım süresi vardır ve bu süre dolduğunda birey zaten ilişkide olduğu kişileri hayatından çıkarır. Bauman’ın yaklaşımında ilişkileri bitirmek için artık ilişkinin sürdürülemiyor olması ve anlaşılmıyor olmak şart değildir. Bunu Bauman tüketim kültürüyle ilişkilendirir. Tüketim kültürünün aile ilişkileri başta olmak üzere neredeyse bütün sosyal ilişkilere yansıdığını ve her anlamda tüketim toplumu haline geldiğini ifade etmiştir (Giddens, 2012: 285-286).

Ulrich Beck ve Elizabeth Beck çifti eserlerinde hızla değişen kişisel ilişkilerin, evliliklerin ve ailelerin karmaşıklığına odaklanmışlardır. Bununla birlikte günümüzde ilişkilerin nasıl bir süreç içinde ilerlediği, geçici romantik ilişkiler ve evlilik ilişkilerini ne şekilde ele alındığını irdelemişlerdir. Beck çifti A. Giddens’a benzer bir bakış açısıyla eskiden geleneksel evliliklerde ekonomik ilişki ve görücü usulünün hakim olduğunu öne sürerler. Artık evlilikler bireylerin tekelinde bir anlaşma haline gelmiştir, bu bağlamda bireyler kendi istedikleri kişilerle evlenebilme özgürlüğüne sahip olmuşlardır. Fakat bu hem özgürleşmek hem de gerilimleri kendine çekmek anlamına gelmiştir. Bunun dışında kadınlar daha çok işgücüne katılıp ekonomik bağımsızlık elde etmişlerdir. Bu durum ev ve aile hayatını da etkilemiştir. Kadınlar artık sadece ev ve

aile endeksli bir yaşama değil, aynı zamanda bir iş hayatına da sahip olmuşlardır. Bununla beraber kadınların kendilerine karşı bakış açıları da değişmiştir. Bu durum özgürlük bağlamında değerlendirilebilir. Kadının kendine güveni arttıkça, bakış açılarında farklılaşmalar oldukça aile içinde de gerilimler artmıştır. Beck çifti bunun için “Cinsler arasında savaş vardır ve bu zamanımızın tiyatro oyunudur.” şeklinde bir çıkarımda bulunmuşlardır. Bu süreçlerin devamında boşanma oranlarında ve ikinci evlilik oranlarında artışlar olmuştur. Burada bireylerin evliliklerden duygusal tatmin aradığının altı çizilmelidir. Hiç olamadığı kadar aile içi ilişkiler kırılgan olmaya başlamıştır. Fakat bununla beraber bir çiftin parçası olmak ve biriyle yaşam paylaşma arzusu halen devam etmektedir. Bu durum için yine Beck çifti, “Modern yaşam bize bir güvensizlik sağladığı için bir birlikteliğe özlem duyuyoruz ve evlilikten vazgeçemiyoruz.” derler (Giddens, 2012: 284-285).

Ulrick Beck (2025: 157-159) *Risk Toplumu* eserinde aile içinde ve dışında erkek ve kadınların konumu üzerine üç tez geliştirmiştir. İlk olarak Beck geleneksel çekirdek ailenin var olmasını erkek ve kadının rollerinin ayrışmasına bağlar. Buna bağlı olarak bu teze göre çekirdek aile olmazsa tipik sanayi toplumu da olmaz. Bir başka deyişle sanayi toplumu için iş ve aile örüntüsü önemli bir noktada bulunur. Yani Beck’e göre sanayi toplumu kadın ve erkeğin toplumdaki eşit olmayan konumlarına ihtiyaç duymaktadır. Fakat buna karşın bu eşitsiz konumlar da modernlikle çelişmektedir. Çünkü modernlikle birlikte erkek ve kadının toplum içinde eylemleri ve var olmaları bakımından eşitlenmeleri sırasında aile kurumunun temelleri çerçevesinde evlilik, cinsellik, ebeveynlik vb. kavramlar da sorgulanmaya başlanmıştır. İkinci olarak geliştirdiği tezde Beck, modernlikle beraber bireyselleşme dinamiğinden ailenin de nasibini aldığını vurgulamaktadır. Buna göre Beck için erkekler ve kadınlar hem kendi hayatlarını aramaya koyulmakta hem de geleneksel olarak atfedilmiş rollerden kurtulmaktadır. Fakat buna karşın ise bireyler toplumsal ilişkilerin zayıflamasından ve yalnızlık duygusunu iliklerine kadar hissetmelerinden dolayı partner edinmeye ve partner mutluluğunu aramaya itilmektedirler. Beck’e göre bu durum evlilik ve aileden uzaklaşma dürtüsünden, bireyleri tekrardan evlilik ve aile ilişkilerini aramaya döndürmektedir. Son olarak meydana getirdiği üçüncü tezde ise Beck kadınların ve erkeklerin birlikte yaşama biçimlerinin her daim çatışmalarını meydana getirdiğini savunmaktadır. Fakat ona göre aile yaşanan bu çatışmaların

sebebi değil, sahnesi olma konumundadır. Onun için sahneyi değiştirmek mümkün ama çatışmalar hep var olacaktır.

1.2.6. Eleştirel Aile Kuramı

Mark Poster *Eleştirel Aile Kuramı* alışmasında aileye ve evliliğe sosyalist bir perspektiften bakar ve genel düzlemde ailenin geleceğini sorgular. Bu ereve de eleştirel aile kuramında günümüzde aile kurumunu çepeçevre saran belirsizlik duygusu, bu kuramın ailenin geleceğini sorgulama bakış açısına yön verir. Bu bağlamda ailenin parçalandığı mı ya da yeni bir biçime mi evrildiği tartışılır. Mark Poster'e göre feministlerin, ocuk özgürlüğü ve cinsel özgürlüğü savunan aktivistlerin meydan okuduğu aile, onların savundukları düşüncelere paralel olarak gerçekten var olan kutsallığını yitirmeye başlamıştır. Boşanmaların artması, ocuk istismarı, alkolizm, tek ebeveynli aileler, tek kişilik haneler ve akıl hastalıklarının artması durumu da bunu kanıtlar niteliktedir. Bunun sonucunda birçok teorisyen ve yorumcunun savunduğu, ailenin duygusal ve psikolojik dayanak koşullarını ve ortamını sağladığı düşüncesi artık önemini ve değerini yitirmiştir (Poster, 1989: 172). Poster eleştirel aile kuramı kapsamında, ailenin tanımlanması, ailede kadının ve çocukların baskı altında olması durumu, ailenin ruhsal hastalıklara ve kapitalist sömürüye katkıda bulunma olasılığı, ailenin duygusal doyuma katkısı gibi konuları sorgulamaktadır. Ona göre ailenin toplumsal olarak tanımlanmasındaki çeşitlilik, belirli bir tanımda uzlaşılamaması aile kumuna yönelik çalışmalarda sorunları arttıran noktalardan biridir. Poster için, kuramcı tarihsel bağlamda esnek bir aile kurumu tanımlamasında bulunmalıdır. Bunun yanında Poster (1989: 175) farklı birçok aile kuramının yeniden üreme, sosyalleştirme, cinsellik, iş gücünün yeniden üretimi gibi aile kurumuna ait birçok fonksiyonu aile tanımlamalarında ve açıklamalarında sıraladığını söyler. Özellikle Parsons'a göre aile sosyalleştirmenin bir aracı olarak sadece toplumsal değerler dengesinin bir parçası konumundadır.

Eleştirel aile kuramında; ailenin, bu bağlamda toplumun geleceğini oluşturacak bireylerin yetişmesi ve sosyalleşmesi bağlamında ocuk yetiştirme, yani topluma eklenecek yeni bir birey yetiştirme açısından ocuk yetiştirme uygulamaları ve tutumları merkezi öneme sahiptir. Bundan dolayı kuramda ocuk yetiştirme uygulamalarının kırsal kesimde ve kentsel toplumdaki durumları ele alınmıştır.

Bununla birlikte özellikle çocuk sahibi olmak için aile kurmaktan söz edildiğinde ailenin çocuk açısından önemi ve işlevini konunun merkezine alarak işlemiştir. Bu noktada aile kurumu olmadan, bunun dışında çocuk sahibi olmanın toplumun değerleri ve şematik yapısına uygun bireylerin yetişemeyeceğini ifade eder. Sağlıklı bir çocuk sosyalleşmesinin olamayacağını da vurgular. Poster bununla ilgili, çocuk yetiştirme konusunun, yetişkinlerle çocuklar arasında etkileşimli bir sürecin parçası olarak incelenmesi gerektiğini savunur. Bu şekilde incelendiğinde Poster'e göre her bir toplumun, anne babalarla çocukları kapsayan belirli bir ilişki örüntüsünü meydana getirdiği gözler önüne serilecektir (Poster, 1989: 183). Nitekim bu araştırma kapsamında bazı katılımcıların çocuk sahibi olmak isteme ile evlenme düşüncesi arasında ilişki kurmaları, Poster'ın kuramsal haklılığını akla getirmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR ÖZETİ: EVLENME, EVLENMEME, BOŞANMA OLGULARI

Tüm toplumlarda, dolayısıyla Türk toplumunda da aile, temel toplumsal kurumlardan biri olması nedeniyle sosyal bilimlerin farklı alanlarında gerçekleştirilen araştırmaların konusunu oluşturmuştur. Aile kurumunun yapısal özelliklerinden aile içi ilişkilere kadar pek çok konu bu araştırmalarda incelenmeye çalışılmaktadır ki bu tez çalışmasında ele alınan evlenmeme eğilimi de bunlardan biridir. Ancak bu çalışmanın literatüre katkısını ortaya koyabilmek için önce literatürdeki mevcut çalışmalara ve onların temel bulgularına göz atmak yerinde olacaktır. Bununla birlikte Türkiye’de ve dünyada da evlilik ve boşanma oranlarının incelenmesi, aile ve evlilik kurumunun toplum nezdinde geçmişten bugüne dönüşmesinden dolayı alternatif aile modellerine yönelik bilgilerin verilmesi de evlilik kurumunun içinde bulunduğu değişimin gözler önüne serilmesi açısından yararlı olacaktır.

2.1. Evlenme Eğilimi Üzerindeki Tutumlar ve Evlilik Beklentileri

Literatür incelendiğinde evlenme ile ilgili çalışmaların önemli bir kısmı evlilik beklentileri, tutumları ve evlenme eğilimi üzerinedir. Örneğin Kozan ve arkadaşlarının (2019) *Genç Kızların Evliliğe İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi: Neden Evlenirim? Neden Evlenmem?* konulu çalışması 18-28 yaş aralığındaki genç kızların evliliğe ilişkin görüşlerini ve evlilik beklentilerini ortaya koyma hedefindedir. Bu bağlamda Kozan ve arkadaşları iki örneklem grubu oluşturmuştur. İlk olarak “Neden evlenirim?” sorusuna verilen cevaplar çerçevesinde aile kurma isteği, inancı gereği evlenme, ait olma duygusu, toplumsal düzenin devamı/toplumsal gereklilik, çocuk sahibi olma ve hayatı paylaşma kategorileri belirlenmiştir. Kozan ve arkadaşlarının araştırmasında örneklem grubundaki genç kızların evlenmek istemelerinin en önemli gerekçesini çocuk sahibi olma ve annelik duygusunu tatma isteği oluşturduğu; evlenmeyi düşündükleri kişilerde en fazla aranan özelliklerin ise inancı, saygılı ve güvenilirlik olduğu bulgulanmıştır. Bu bulguyla tutarlı olarak örneklem grubunu oluşturan genç kızlar, “Neden evlenmem?” sorusunu güvensizlik, sorumluluk almama, kısıtlanma, kariyer yapma isteği, evlilik korkuları (mutsuzluk, istediğini bulamama vb.) olarak cevaplamışlardır. Sonuç olarak bu çalışma kapsamında özellikle

evlenme gerekçelerini ifade eden bireyler bağlamında evlilik beklentilerinin belirginleşmesinin evliliğin kalitesini ve devamlılığını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır denilebilir. (Kozan ve arkadaşları, 2019). Tıpkı Kozan ve arkadaşlarının bu bulgusuyla örtüşecek şekilde Güler'in araştırması da literatüre önemli katkı sağlamıştır. Güler'in (2021) evliliğe yüklenen anlam ve evlilik beklentisini konu alan (2021) “*Evli Olmayan Bireylerin Evlilik Kaygısı ile Evliliğe Yükledikleri Anlam ve Evlilik Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*” adlı çalışmasına göre, evlenmemiş bireylerin evliliğe yükledikleri anlam ve evlilik beklentileri arasındaki ilişkinin incelenip belirgin tutumların ortaya konulması hedeflenmiştir. Anlaşılabacağı üzere bu araştırmada evliliğe yüklenen anlam, evlilik beklentileri ve evlilik kaygısının rolü bağlamında ilişkilendirilmiştir. Bununla birlikte evliliğe yüklenen anlam ve evlilik beklentileri ile evlilik kalitesi arasında, doğrudan ve anlamlı bir ilişki vardır. Yani insanlar evliliğe ne kadar net ve olumlu anlam yüklüyorlar ise kısacası evlilikten ne beklediklerini biliyorlar ise evliliğin kalitesi de o kadar artmakta ve evlilik kaygısı da azalmaktadır. Daha çatışmasız ve daha uyum içinde bir evlilik olmakta bu da eşleri o ölçüde tatmin etmekte ve evlilik kaygılarının azalmasına etki etmektedir.

Tekin ve İpek (2019) “*Evlenmemiş ve Evlenip Boşanmış Bireylerin Evliliğe Yükledikleri Anlam*” adlı çalışmalarında hiç evlenmemiş ve boşanmış bireylerin evliliğe yükledikleri anlamın farklılaşmadığı bulgusuna erişmişlerdir. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri; cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, çalışma ve çalışmama durumu, meslek, gelir ve yaşanan ortam gibi değişkenlerin “evliliğe yüklenen anlam” üzerindeki etkili olmuştur. Buna göre, araştırmanın örneklem grubunu oluşturan bireyler evliliğe; işlevsellik, bağlılık, yakınlık, tamamlayıcılık, çaba ve iş birliği şeklinde pozitif yönden anlam yüklemişlerdir. Bir de bu örneklem grubunun engellenmişlik, risk ve uyum beklentisi şeklinde negatif anlamlar yükledikleri tespit edilmiştir. Evliliğe yüklenen anlam olgusu çerçevesinde benzer bir başka çalışmaya bakılacak olursa Yazıcı ve Demirli'nin (2020) çalışması evlilik kararı alan bireylerin evliliğe yükledikleri anlam ve öncesinde yaşadıkları romantik ilişkilerini değerlendirme tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma kapsamında bu iki olgu arasındaki durumun kadın ve erkeklerin eğitim düzeylerine bağlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını irdelemek hedeflenmiştir. Genel olarak katılımcıların evliliğe yükledikleri anlam yüksek düzeyde olumlu duygular içermektedir. Bununla

beraber katılımcıların eğitim düzeyleri bağlamında sonuçlar incelendiğinde ön lisans düzeyinde eğitim görenler, lisans veya yüksek lisans düzeyinde eğitim gören katılımcılara oranlara evlilik üzerinde daha olumlu yaklaşımlara sahiplerdir. Yüksek düzeyde eğitim görenlerin ise görece evliliğe daha tedbirli bir yaklaşım içinde oldukları ifade edilebilir.

Evlilik ile ilgili tutum ve beklentileri inceleyen çalışmalar kapsamında Özgen, Halil ve Kardaş'ın (2017) ideal bir eşte aranan özellikleri ve eş seçimini irdeleyen çalışmalarından bahsedilebilir. Bu çalışmada, evliliğe genel olarak olumlu bir anlam yüklenmesiyle birlikte eğitim seviyesinin yükseldikçe evliliğe olumlu anlam yüklenme oranının düşmekte oluşu en önemli bulgulardandır denilebilir. Bu çıkarım evlilik beklentilerinin daha da belirginleşmiş ve biraz daha yükselmiş olmasına bağlanabilir. Bununla birlikte çalışmada evlenmemiş bireylerin duygusal ilişki tercihlerinde eş seçim stratejileri, mükemmeliyetçilik ve değer tercihlerinin etkili olduğu bulgulanmıştır. Güven duygusu, partnerin fiziksel özellikleri, yeniliğe açık olma ve öz aşkınlık değerleri öne çıkan değişkenler olduğu görülmüştür. Bu çalışmaya benzer bir şekilde Çizmecioğlu (2019) çalışmasında katılımcıların olgunluk düzeyleri ve evlilik beklentileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonucunda katılımcılardaki evlilik olgunluğu arttıkça beklentilerinde aynı düzeyde arttığı görülmüştür. Burada araştırmacı tarafından, bireylerin yaşları arttıkça seçici olma ve beklentilerin de çeşitlenip artabileceği tahmin edilmiştir.

Evlilik ile ilgili tutumların evlilik beklentilerine etkisini ele alan çalışmalar kapsamında Akyazı, Çıtak ve Tosun'un (2022) çalışması incelendiğinde geçmişten günümüze toplumsal değişimlerle birlikte evlilik olgusuna bakış açısının da değişip farklılaştığı bu bağlamda evlilik oranlarının giderek azaldığı ifade edilmiştir. Araştırmacılara göre bu da evliliğe yönelik tutumlar bağlamında beklentilerin araştırılması gerekliliğini doğurmuştur. Bu kapsamda çalışmada bireylerin kendilerinin ve partnerlerinin davranışlarına ilişkin düşüncelerini içeren evlilikte rol beklentileri ele alınmıştır, ayrıca bireylerin evlilik ile ilgili tutumunu açıklamada evlilik rol beklentilerinin işlevini incelemek, ilişkili olup olmadığını anlamak hedeflenmiştir. Araştırma sonucunda geleneksel ve eşitlikçi rol beklentilerinin evlilik tutumlarını anlamlı ve pozitif yönde etkiledikleri gözlemlenmiştir. Bu noktada bireylerin geleneksel rol beklentilerini ifade etme gücünün eşitlikçi rol beklentilerinden daha fazla olduğu bulgulanmıştır. Çalışmanın sonucu cinsiyetler

üzerinden ele alındığında ise erkeklerin evliliğe yönelik tutumlarının kadınlara göre daha olumlu olduğu gözlemlenmiştir. Eğitim düzeyi ve ikamet edilen yerleşim yeri bağlamında; lisans öncesi eğitim düzeyindeki bireylerin lisans ve üstü bireylere göre evlilik tutumlarının daha olumlu düzeyde olduğu, büyük şehirlerde ikamet eden bireylerin ise küçük yerlerde ikamet edenlere göre evlilikle ilgili tutumlarının daha düşük düzeyde olduğu görülmüştür.

Son olarak literatürde evlenme yaşı bağlamında gençlerde evliliğe yönelik tutumlar çerçevesinde Erkol, Şahin ve Avcı'nın (2021) çalışmasında evlilik yaşının yükselmesi, evlilik dışı birlikteliklerin artması, alternatif romantik ilişkilerin yaygınlaşması toplumsal değişimin en önemli göstergelerinden olduğu ifade edilmiştir. Bunun da en büyük yansımasının aile kurumu üzerinde olduğu ilave edilmiştir. Bu bağlamda yaptıkları çalışmada toplumun en dinamik yaş grubu olan ve yeni nesillerin meydana gelmesinde önemli bir role sahip olacak olan gençlerin, evlenme yaşı ve evlilik ile ilgili algılarını anlamak hedeflenmiştir. Erkol ve arkadaşları araştırma için yaşları 20-27 arasında değişen 28 üniversite öğrencisiyle görüşme gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda edinilen bulgularda gençler genellikle 25 yaş ve üzerini evlenmek için uygun yaş olarak tanımlamışlardır. Bununla birlikte evliliğe dair tutum ve beklentileri; evlenecekleri kişilerin ekonomik bağımsızlığını kazanmış olmaları, eğitimlerini tamamlamış olmaları, ileride evlilik yapacakları eşleri tarafından kısıtlanmamaları, saygı çerçevesi içinde ilişkiyi sürdürmeleri olarak sıralanmaktadır.

2.2. Evlilik Yaşı ve Geç Evlenme

Türk toplumunda bilindiği gibi evlenme yaşı bağlamında toplumun bireylerden beklediği veya olması gerektiği söylenen bir yaş aralığı vardır, bu da genel olarak 20-30 yaş aralığıdır. Bu aralık geçmiş zamanlarda 18-25 olarak ifade edilmekteydi 25 yaşından sonra evlenmemiş kişiler için “Evde kaldı, yaşı geçti” gibi ifadeler kullanılmaktaydı. Nihayetinde ilk evlenme yaşı toplumdan topluma, zamandan zamana değişmektedir. Bu değişimde eğitim süresinin uzaması, gelir getiren iş/meslek edinmede yaşanan zorluklar etkili olmaktadır. Özellikle günümüz Türkiye'sinde, bahsedildiği gibi eğitim süresinin uzaması, iş/meslek sahibi olmanın

uzun zaman alması, erkek ve kadının evlilikten beklentilerinin farklılaşması gibi etkenlerden dolayı toplumda dile getirilen ortalama evlilik yaşı yükselmiş durumdadır.

Geç evlenmeyi din sosyolojisi bağlamında açıklayan ilginç bir çalışma, Dindar'a (2019) aittir. Dindar çalışmasında özellikle gençlerde evlilik yaşının uzamasının nedenlerini hem dini hem de sosyolojik bir bakış açısıyla incelemeyi amaçlamıştır. Öncelikle modern toplumlarda evlilik yaşının yükselmesinin nedenlerine odaklanmıştır. Araştırmada temelde kentleşme, rasyonelleşme, bireyselleşme ve sekülerleşme süreçlerinin evlilik yaşının ötelenmesinde etkili olduğunu öne sürülmektedir. Bununla birlikte çalışmada modern düşünce ile ön plana çıkan söz konusu süreçlerin gençlerin aile, evlilik ve din konusundaki algı ve düşüncelerinin değişmesine yol açtığı belirlenmiştir. Bu düşünceye paralel şekilde katılımcılar günümüzde evliliğin dini motivasyondan ziyade dünyevi istek ve beklentilere göre şekillendiğini ifade etmektedir. Çalışmanın saha araştırması bölümünde yükseköğrenim mezunu, kentli ve kendisini muhafazakâr olarak tanımlayan 15 katılımcı ile mülakat yapılmıştır. Katılımcıların aile ve evlilik hakkındaki değerlendirmeleri ve tutumlarında, evlilik kararını geç vermelerinde etkili olan faktörlerin ne olduğu analiz edilmiştir ve çözümlenmeye çalışılmıştır. Burada katılımcıların aile ve evlilik hakkındaki görüşleri daha çok onların dindarlık algıları kapsamında değerlendirilmiştir.

Bunun dışında Özarslan'ın (2020) "*Evlilik ve İçerdiği Sorunlar*" isimli teorik çalışmasında evlilik yaşının sadece ülkeler arasında değil aynı ülkenin farklı bölgelerinde de farklılık gösterdiğini ifade edilmiştir. Bununla birlikte Türk toplumunda bireylerde evlilik yaşı kültürel değerler, gelenekler ve görenekler ve bir takım tutum ve inançlara göre şekillenmiştir. Geçmişte kızlar 15-18 yaş aralığında, erkekler ise 15-20 yaş aralığında evlendirilmekteydi. Fakat bugün modernleşmeyle beraber evlilik yaşı her iki cinsiyette de 30'lu yaşları bulmaktadır. Bu da aile kurumunu, neslin kendini yenilemesi bağlamında doğurganlık durumunu olumsuz yönden etkilemektedir. Tabii ki bunun yanında erken ya da geç evlenmelerin ekonomik, sosyal, kültürel vb. birçok farklı sebebi de bulunabilmektedir. Özarslan bu çalışmasında konuya daha çok teorik olarak yaklaşmıştır ve bununla beraber istatistiki verilerden faydalanmıştır. İstatistiklerde yıl bazında toplam evlenmeler içinde cinsiyetlerin hangi illerde daha fazla evlilik yaptığı verilerine yer vermiştir. Bununla birlikte erken ya da geç evlilikleri kültürel, sosyal, dini ve ekonomik açılardan

kategorize ederek açıklamıştır. Burada bu tez çalışmasıyla ilgili olan bölüme değinilecek olursa eğer, geç yaşta evliliklerin nedenlerini de ele alarak bunu eğitim düzeyinin artması ve modern yaşam biçiminin yaygınlaşması faktörleri bağlamında açıklamıştır. Özarslan eğitim hayatının ortalama 22-23 yaşında bitmesi ve buna paralel olarak evlilik yaşının da yükseldiğini ifade etmiştir. Eğitim bittikten sonra, meslek hayatına atılmak ve aile geçimi sağlayabilecek duruma gelmek için de ek zaman gerekmektedir. Bireyler için bu süreçler evliliği daha da ileri yaşlara taşımalarına sebep olmaktadır. Bununla birlikte evliliği ileri yaşlara bırakan yüksek öğrenim görmüş bireyler, evlenecekleri kişilerde iyi eğitim görmüş kendisiyle benzer statüde olma gibi kriterlere önem verdikleri için evlenememe durumuyla da karşı karşıya kalmaktadırlar. Son olarak Özarslan (2020), geç yaşta evliliğin getirdiği olumsuzluklara dikkat çeker. İleri yaşlarda evlenen bireylerin eşlerin aileleriyle uyum sorunu yaşayabilme durumlarının daha fazla olduğunu belirtir. Bunun yanında uzun süre bekar yaşayan ve farklı yaşam biçimlerine sahip bireylerin orta yaşlarda evlendikleri zaman geçmiş alışkanlıklarından uzun vadede kopamamaları evliliklerinin boşanmayla sonuçlanmasına yol açabilmektedir. Özarslan'ın çalışmasında geç yaşta evlenmenin doğurganlığı görece azalmış kadınların çocuk sahibi olmalarında sorunlar yaşayabileceği veya çocuk bakımı ve yetiştirmenin zahmetine katlanmada isteksizlik oluşturabileceği öne sürülmekte, dahası çocuk sahibi olmamanın evlilik birliğini zayıflatacağı düşünülmektedir. Sonuç olarak bu durum, evliliğin nihai amaçlarından olan topluma yeni nesiller kazandırma olgusuna zarar vermektedir.

Bahsedilen sonuçları dikkate alındığında geç evlenmenin yaygınlık kazanmasının toplumsal bir sorun olduğu düşünülebilir. Nitekim Eralp ve Gökmen de (2020) böyle bir bakış açısıyla gerçekleştirdikleri araştırmalarında geç evlenmeyi etkileyen faktörleri tespit etmeyi amaçlamışlardır. Buna göre bireyselleşmenin artması hem kadınlarda hem erkeklerde evlilik düşüncesinin ertelenmesine neden olmaktadır. Ayrıca, kadınların eğitim ve gelir seviyelerinin yükselmesinin evlenmeyi ötelemelerine, hatta hiç evlenmemeyi tercih etmelerine neden olduğu bulgusuna Eralp ve Gökmen'in araştırmasında erişilmiştir. Bu tespit, duygusal beklentilerin öne çıktığı aşka dayalı evliliklerin toplumsal yaygınlık kazanabileceğini akla getirmekte ise de literatürde bunu destekleyen yeterince ampirik çalışma yoktur. Ancak kadınların toplumsal konumlarındaki iyileşmelerin boşanmalar üzerinde dolaylı olarak artırıcı

etkide bulunduğunu gösteren bazı çalışmalara rastlanmaktadır ki, bir sonraki konuda bu çalışmaların bulgularından söz edilmiştir.

2.3. Boşanma Nedenlerinde Değişim

Geçmişten günümüze aile yapısının değişimi, özellikle Türkiye’de geniş aileden çekirdek aileye geçiş, kent aile tipinin yaygınlaşması, bu bağlamda evliliğe yüklenen anlam da modernleşme süreçleriyle beraber farklılaşmıştır. Bireylerin evlilikten beklentileri, eşlerin birbirinden beklentileri artmış ve dönüşmüştür. Toplumdaki bu değişim ve dönüşümler beraberinde boşanmaların artması gibi sorunları da getirmiştir. Bir alt başlıkta ele alınan boşanma istatistikleri de bunu doğrular niteliktedir. Bu bağlamda boşanmaların çoğalması toplumda aile birliğini de zayıflatan noktalardandır. Nitekim bekar bireylerin evlenmeme eğilimlerinin meydana gelmesinde toplumdaki boşanma oranlarının artmasının anlamlı bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Dolayısıyla boşanma nedenlerine ve literatürde boşanma nedenleri ile ilgili yapılan çalışmalara bakmak da yerinde olacaktır. Literatüre genel olarak bakılacak olursa; aldatma ve güven ihlali, ekonomik sorunlar, alkol/madde bağımlılığı, ilgisizlik, iletişim eksikliği, psikolojik ve fiziksel şiddet gibi başlıca boşanma nedenleri sayılabilir.

Literatürde ilk olarak toplumsal değişim süreçlerinin boşanmalar ve nedenleri üzerindeki etkilerini konu alan çalışmalar incelendiğinde örneğin Elmas ve Adak (2023) yaptıkları çalışmada Türkiye’de boşanma nedenlerinin toplumsal kökenlerinin neler olabileceğini ve bireylerin boşanma sonrası deneyimlerini ele alır. Çalışmada toplumsal köken ile ilgili boşanmaların dünya çapındaki artışının sanayileşme ile birlikte hız kazandığı dile getirilmiştir. Bunun yanında kadınların iş hayatına katılımının artması ve aile yaşamında değişen rolleri, aile kurumuna karşın birey kavramının yükselişi gibi faktörlerin de boşanmaların dünyada ve Türkiye genelinde artması üzerinde etkisi olabileceği genel kabuller arasındadır. Bu bağlamda çalışma Türkiye’de eğitim, gelir, medeni durum, bölgeye göre boşanma nedenlerinin benzerlik ve kümelenmelerini incelemeyi amaçlamaktadır. 18 yaşının üzerinde boşanmış kadın ve erkek bireyler üzerinde yapılan çalışma sonucunda genel olarak her iki cinsiyet grubunda da özellikle sosyo-ekonomik faktörlerin boşanmada en belirleyici faktörlerden olduğunu belirtmiştir. Çalışmanın bulgularında özellikle ekonomik

geçimin sağlanamaması ve sorumsuz davranma faktörleri, evlilik kurumunun bireylere yüklediği sorumlulukların tam olarak yerine getirilemediğine işaret etmektedir. Bu çalışmanın konusuna benzer bir şekilde Aydın ve Baran da (2010) toplumsal değişme süreci bağlamında evlilik ve boşanma olgusunu ele almışlardır ve literatür taramasına yönelik teorik bir çalışma meydana getirmişlerdir. Bu kapsamda modernleşmeye geçiş ile birlikte toplumlarda evlilik ve boşanma olgularının tabuların etkisinden kurtulduğuna, bununla beraber boşanmaların artması ve alternatif yaşam tarzlarının yaygınlık kazandığına işaret etmişlerdir. Bu bağlamda aile yaşamında ortaya çıkabilecek sorunlardan yetişkinlerle birlikte en fazla çocukların etkileneceğini de eklemişlerdir.

Literatürde boşanma nedenlerini ele alan bir çok farklı çalışmayla karşılaşılmaktadır. Örneğin Kaya ve Tan Eren (2020) *“Boşanma ve Erken Boşanmaların Artış Nedenleri”* adlı çalışmalarında istatistiki verilerde boşanmaların özellikle evliliklerin ilk beş yılı gerçekleşme oranının yüksek olduğunu, ilk beş yıldan sonra ise boşanma oranlarının azaldığı ifade etmişlerdir. Bu ilk beş yılı da “kritik yıllar” olarak değerlendirmişlerdir. Bu bağlamda çalışmada evliliklerin ilk beş yılında gerçekleşen boşanmaların sebeplerini saptamak ve anlamak amaçlanmıştır. Bu noktada Kaya ve Eren’e göre evlilik ilk yıllarında eşler arasındaki denklik, yani kişilerin birbirlerine denk olması faktörü en önemli etkenlerdendir. Buna göre de sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik, inanç, siyasi bakış açısı vb. özellikler evliliklerin sürdürülmesi yani uzun soluklu olması açısından önemli görülmektedir. Bu gibi özelliklerin denk olmaması durumunda özellikle evliliğin ilk yıllarında gerçekleşen boşanmalar, araştırmacılar bakımından ailenin çözülmesi ve bu sürecin devamında da toplumsal çözülmede etkili olabilecek konumda olduğu ifade edilmiştir. Çalışmanın sonucunda TÜİK verilerinden yola çıkarak günümüzde boşanmaların özellikle de erken boşanmaların giderek artma eğiliminde olduğuna değinilmiştir. Boşanmaların sebeplerinin hukuki ve toplumsal nedenleri tesbit edilmeye çalışılmıştır. Bu nedenlerin; zina, onur kırıcı davranış, psikolojik rahatsızlıklar, evlilik birliğinin sarsılması, haysiyetsiz hayat sürme, sosyo-ekonomik yetersizlik vb. olarak bulgulandığı ifade edilmiştir.

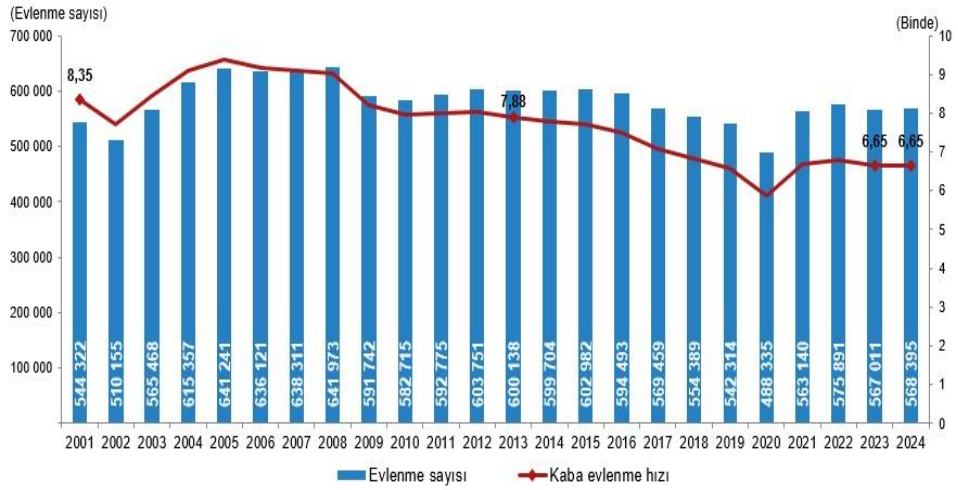
Boşanma sebepleriyle birlikte boşanma sürecinde ve sonrasında bireylerin yaşadığı durumlar bağlamında yapılan çalışmalar bağlamında örneğin Şahan ve Kılıçarslan (2024) bireylerin boşanma sebepleri ve boşanma sürecindeki

deneyimlerini incelemişlerdir. Örneklem grubu olarak yaşları 23-49 yaş aralığında değişen 14 kadın 9 erkek katılımcı belirlenmiştir ve bu kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde katılımcıların boşanma nedenleri, eşlerin birbirlerine karşı davranışları, boşanma sürecinde yaşadıkları zorluklar ile ilgili ifadeleri temalara ayrılmıştır. Bu bağlamda kültürel farklılıklar, ekonomik geçimsizlikler, şiddet, aldatma, kıskançlık, güvensizlik, iletişimde yaşanan çatışmalar gibi sebeplerin boşanmalarda etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun dışında Sucu'nun (2007) tez çalışmasında boşanan kadınların boşanma nedenleri ve boşanma sonrası toplumsal kabulleri irdelenmiştir. Burada araştırmacı özellikle kadınların boşanma sonrasında toplumsal rollerinde ve statülerindeki değişimi belirlemek ve toplumsal yapı üzerinde boşanmanın yol açtığı sorunlara dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Çalışma sonucunda çıkan sonuçlarda boşanmanın sebebi ile ilgili sorulara büyük oranda “başka birinin varlığı” cevabı verildiği görülmüştür. Bununla birlikte kadınların boşanma sebeplerinin yaşlarına, eğitim durumlarına, mesleki statülerine göre farklılaştığı da tespit edilmiştir. Son olarak da örneklemdeki kadınlar boşanma sonrasında maddi kaygılar, çocukların sorumluluğunu tek başına alma ve sosyal çevre kaybı konularının da en büyük stres kaygıları olduğunu ifade etmişlerdir.

2.4. İstatistiklerde Evlilik ve Boşanma

Bilindiği gibi özellikle son 25 yılda Türkiye’de evliliklerin ne kadar arttığı gözlemlense de aynı şekilde boşanmaların bir o kadar giderek artmakta oluşu yadsınamaz bir gerçektir. Bu durum TÜİK verilerinde de kendini göstermektedir. Tablo 2’de görüldüğü üzere 2001 yılında evlenme sayısı 544.322 iken 2024 yılında bu sayı 568.395 olmuştur. Fakat kaba evlenme hızı oranları incelendiğinde; 2001 yılında evlenme hızı 8,35 oranında iken 2024 yılına gelindiğinde ise kaba evlenme hızı 6,65’e gerilemiştir. Yani yıllar geçtikçe Türkiye’de evlenmelerin artmakta oluşu gözlemlense bile, bin nüfus başına düşen evlenme hızını ifade eden kaba evlenme hızı yıllara göre evlenmelerde bir düşüşün yaşandığını göstermektedir. Evlenme sayısı ve kaba evlenme hızındaki yıllar içinde seyreden bu değişim aşağıdaki Tablo 2’de de görülmektedir.

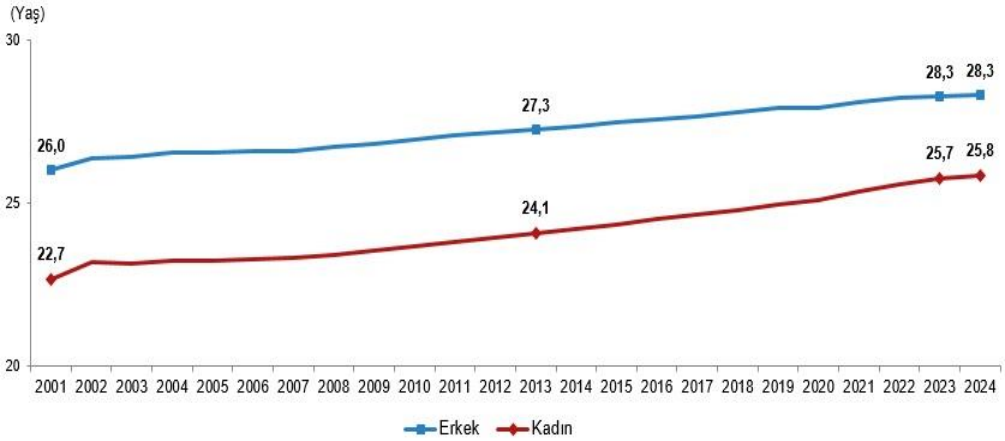
Tablo 2: Türkiye’de Evlenme Sayısı ve Kaba Evlenme Hızı (2001-2024)

Kaynak: www.tuik.gov.tr, erişim tarihi: 02.03.2025

Evlenme oranları kadar evlenme yaşı da sosyolojik açıdan önemli bir veri oluşturur.

Tablo 3: Türkiye’de Cinsiyete Göre Ortalama İlk Evlenme Yaşı (2001-2024)

Kaynak: www.tuik.gov.tr, erişim tarihi: 02.03.2025

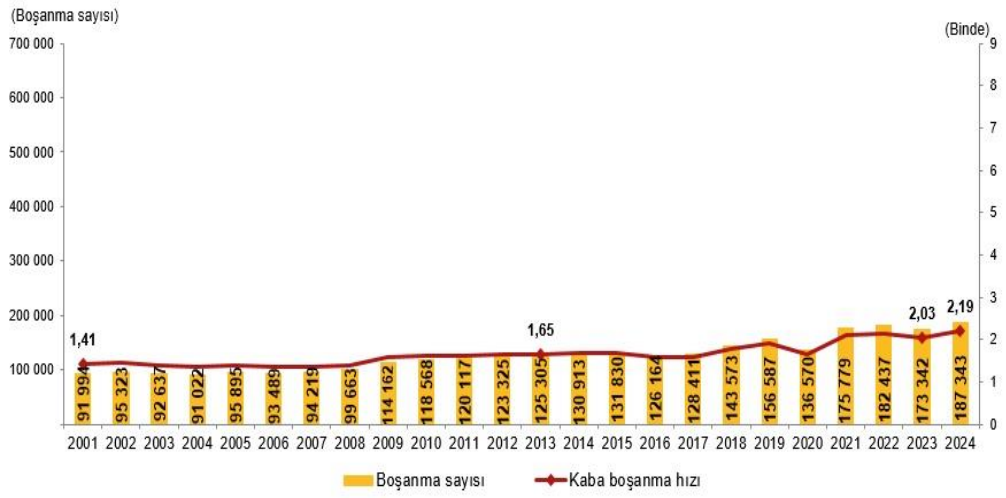
Yıllara göre ortalama ilk evlenme yaşı incelendiğinde, her iki cinsiyette de ilk evlenme yaşının arttığı görülmüştür. Ortalama ilk evlenme yaşı 2001 yılında erkeklerde 26,0 iken bu sayı 2024 yılında 28,3’e yükselmiştir. Kadınlarda ise ortalama ilk evlenme yaşı 2001 yılında 22,7 iken bu sayı 2024 yılında 25,8’i bulmuştur. Erkek ile kadın arasındaki ortalama ilk evlenme yaş farkı ise 2,5 yaş olarak gerçekleşmiştir. Verilerde bu şekilde gözlemlenen ortalama ilk evlenme yaşının yükselmesi faktörünün

doğurganlık hızını da olumsuz yönde etkileyeceği söylenebilir. Bir başka deyişle, evlenme yaşının yükselmesi, dolaylı da olsa toplumda nüfusun kendini yenilemesini ve doğum oranlarının artmasının önünde engel teşkil edebileceği ifade edilebilir.

Kaba evlenme oranlarındaki düşüşe ve ilk evlenme yaşındaki artışla birlikte boşanma oranlarında da artış söz konusudur. (Tablo 4) 2001 yılında boşanma sayısı 91.994 iken 2024 yılında bu sayı 187.383 olmuştur. Kaba boşanma hızı da aynı şekilde artış göstermiştir. 2001 yılında kaba boşanma hızı 1,41 oranında iken 2024 yılında bu oran 2,19 olarak yaklaşık iki katına çıkmıştır. Bu bağlamda evlilik süresine göre boşanmalar incelendiğinde, 2024 yılında gerçekleşen boşanmaların %30,8'i evliliğin ilk 5 yılı, %21,3'ü ise evliliğin 6-10 yılı içinde gerçekleşmiştir. Bu veriler ışığında geçmişten günümüze doğru sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik değişikliklerin aile ve evlilik kurumunu etkilediği yadsınamaz bir gerçektir.

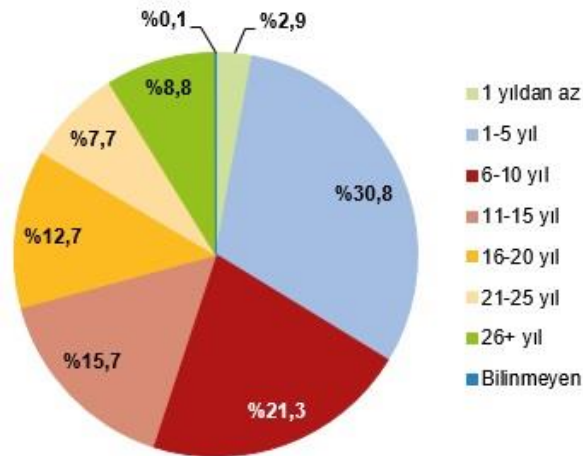
Boşanma nedenlerinde değişim başlığında değinildiği üzere aldatma ve güven ihlali, ekonomik sorunlar, alkol/madde bağımlılığı, ilgisizlik, iletişim eksikliği, psikolojik ve fiziksel şiddet gibi nedenler boşanmaların artmasına neden olmakta, özellikle evliliğin ilk beş yılında boşanmalara daha sık rastlanmaktadır (bkz. Kaya ve Tan Eren (2020) “*Boşanma ve Erken Boşanmaların Artış Nedenleri*”). Nitekim TÜİK verileri de bunu doğrulamaktadır. Verilerde (Tablo 4) görüldüğü üzere çiftlerin %30,8'i evliliklerinin ilk beş yılında boşanmışlardır. Verilerin gösterdiği bu gerçeklik, günümüz toplumunda evlilik ile ilgili tutum ve beklentilerin değişmesi ve bireylerin evlilik ilişkisine bakış açılarının değişmesiyle açıklanabilecek bir durumdur. Bilindiği gibi hemen hemen 30-40 yıl önceye kadar çoğunlukla insanlar evlenirken, çocuk sahibi olmak, toplum içinde bir statü kazanmak, toplumun kişiden isteklerini yerine getirmek amacıyla evlenmekteydi. Fakat günümüzde özellikle eğitim seviyesi ve entelektüel bilgi birikiminin de artmasıyla bireyler kendisini “ruh eşi” kavramı kapsamında tamamlayacak, beklentiler bakımından anlaşılabilecek, hayata benzer çerçevelerden bakabilecek kişilerle evlenmek ve hayatlarını sürdürmek istemektedirler. Evlendiklerinde süreç içerisinde, söz konusu nitelikler gerçekleşmediğinde boşanmayı da bir seçenek olarak görebilmektedirler.

Tablo 4: Türkiye’de Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı (2001-2024)

Kaynak: www.tuik.gov.tr, erişim tarihi: 02.03.2025

Tablo 5: Türkiye’de Evlilik Süresine Göre Boşanma Oranları, 2024

Kaynak: www.tuik.gov.tr, erişim tarihi: 02.03.2025

Son olarak bu tez çalışmasının konusu gereği, TÜİK’in medeni durum ile ilgili verilerinden hareketle Türkiye’de ve Manisa’da toplam nüfus içinde evli olanların ve hiç evlenmeyenlerin oranları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 6: Toplam Nüfus İçinde Evli Olanların Oranı (15 ve üzeri yaş) (%)

Yıl	Türkiye	Manisa
2008	64,35	68,16
2012	64,01	67,81
2016	63,49	67,23
2020	62,31	65,88
2021	61,62	65,70
2022	61,27	65,23
2023	60,95	64,97
2024	60,63	64,82

Kaynak: www.tuik.gov.tr, erişim tarihi: 06.10.2025

Tablo 7: Toplam Nüfus İçinde Hiç Evlenmeyenlerin Oranı (15 ve üzeri yaş) (%)

Yıl	Türkiye	Manisa
2008	27,74	22,60
2012	27,41	22,35
2016	27,43	22,47
2020	27,90	23,17
2021	28,45	23,00
2022	28,58	23,23
2023	28,67	23,26
2024	28,76	23,10

Kaynak: www.tuik.gov.tr, erişim tarihi: 06.10.2025

Yukarıdaki tablolardan görüldüğü üzere Türkiye’de ve Manisa’da evli olanların toplam nüfus içindeki oranında (Tablo 6) yıldan yıla azalış olurken evli olmayanların oranında (Tablo 7) da bir artış söz konusudur. Elbette bu artış ve azalışların yaş gruplarına göre seyrini gösteren daha detaylı verilere ihtiyaç vardır; ancak TÜİK üzerinden böyle bir veriye ulaşmak mümkün olmamıştır. O nedenle kabaca da olsa, Tablo 6 ve Tablo 7’ye dayanarak Türkiye’de ve Manisa’da evlenme eğiliminde düşüşten, diğer bir ifadeyle evlenmeme eğiliminde artıştan söz etmek mümkündür.

Evlilik ve boşanmaya dair istatistiki veriler OECD ülkeleri için incelendiğinde OECD’nin (Ekonomik İşbirliği ve Kakınma Örgütü) resmi internet sitesinde (www.oecd.org, 13.08.2025) yaptığı haberde evliliğin ve boşanma oranlarının toplumsal eğilimlerin önemli göstergeleri olduğunu; bunun da ilişkilerdeki, aile yapılarındaki ve bireylerin ve toplumların genel refahındaki değişimleri yansıttığını

dile getirmiştir. OECD verilerinde 2022’de kaba evlilik oranları 1.000 kişide 3 ila 5 evlilik arasındaydı ve OECD ortalaması 4,3’tü. Fakat 1990 yılında, verilere göre çoğu OECD ülkesinde evlilik oranı 1.000 kişide 5 ila 7 evlilikti. Verilerin de gösterdiği gibi OECD ülkelerinde son 30 yılda evlilik oranlarında bir düşüş yaşanmıştır. Bunun dışında kaba boşanma oranlarının da ülkeler arasında farklılık gösterdiği OECD tarafından belirtilmiştir, 1990 ile 2022 yılları arasında boşanma oranları 13 OECD ülkesinde artarken, 16 ülkede azalmıştır. Düşüş en belirgin olarak Amerika Birleşik Devletleri’nde görülürken, artış en çok İtalya, Portekiz ve İspanya’da görülmüştür. Resmi verilere göre azalan evlilik oranları ve istikrar kazanan boşanma oranları, daha yüksek evlilik yaşlarını da beraberinde getirmiş durumdadır. Dolayısıyla OECD ülkeleri genelinde, insanların evlendiği ortalama yaşın önemli ölçüde arttığı ifade edilmiştir. 1990’ların başında OECD ülkelerinde ilk evlilikteki ortalama yaş kadınlar için 25, erkekler için 28’di. 2021’e gelindiğinde ise bu ortalama yaş kadınlar için neredeyse 32’ye, erkekler içinse 34’e yükselmiştir. İlk evlilik yaşlarındaki artıştaki genel düşüş eğilimlerine rağmen, ülkeler arasında kayda değer farklılıkların bulunduğu OECD tarafından belirtilmiştir. Verilerde ortalama yaş, çoğu Akdeniz ve İskandinav ülkesinde oldukça yüksek gözlemlenmiştir. Buna karşılık, İsrail ve Türkiye’de ilk evlilikteki ortalama yaş kadınlar için yaklaşık 25, erkekler için ise 28’in altındadır.

Evlilik oranlarının azalmasının yanında AB’nin resmi istatistik kurumu olan Eurostat’ın verilerinde (ec.europa.eu/eurostat, 14.06.2025) boşanma oranlarının da büyük bir artış gösterdiği gözlenmiştir. İstatistikler kapsamında son 5 ila 10 yıl içerisinde yapılan 2,1 milyon evlilik ve buna karşın 943 bin boşanma gerçekleşmiştir. Bu da binde 4,1 evlenme ve 1,9 boşanma oranı olarak ifade edilmektedir. Türkiye’de ve dünya genelinde boşanmaların artmasıyla da anlaşıyor ki, dünyada küresel çaptaki değişim sadece ekonomi, teknoloji/dijitalleşme, kentleşme, sanayileşme gibi makro alanlarda gerçekleşmemiştir. Hiç şüphesiz bu büyük çaptaki değişimler bireylerin sosyo-kültürel hayata bakışlarını, aile, evlilik ve ilişkiler temelinde değer ve tutumlarını da etkilemiş ve dönüştürmüştür. Dolayısıyla dünya genelinde bireyler de artık ilişkilere kısa vadeli gerçekleşme ihtimali olan birliktelikler bağlamında bakmaya başlamış ve bu çerçevede evlilik kurumu da gereksiz bir resmi birliktelik olarak görülmeye başlanmıştır denilebilir.

Uluslararası bir haber sitesinin (Our World In Data, Şubat 2025) “Evlilikler ve Boşanmalar” başlıklı yaptığı habere göre toplumsal bir kurum olan ve binlerce yıldır varlığını sürdüren evlilik kurumu 20. yüzyılın ortalarından bu yana toplumsal gelişmeler ve değişimlerin de etkisiyle birlikte oransal olarak azalma eğilimindedir. Nitekim birçok ülkede evlilikler daha az yaygınlaşmakta, insanlar daha geç yaşlarda evlenmeyi tercih etmekte, bu bağlamda doğumlar da azalmakta, evli olmayan çiftler giderek birlikte yaşamayı tercih etmekte ve birçok ülkede evlilik ilişkisinin ve ebeveynlik bağının kopuşu gözlemlenmektedir. Haber kapsamında evlilik oranlarının düşmesi bağlamında ABD’de 20. yüzyılın başından sonuna kadar yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik değişim süreçlerin evlilik kurumunu da etkilediği belirtilmiştir. Bunun yanında 1920’lerde Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra her 1000 kişiden 12’sinin evlendiği ifade edilmiş, 1930’larda dünyanın en büyük ekonomik krizlerden biri olan Büyük Buhran sırasında evlilik oranları ABD’de dibi gördüğü vurgulanmıştır. Habere göre 1970’lerden günümüze kadar ise evlilik oranları kademeli olarak düşmeye devam etmiştir. Avrupa ve ABD’de evli kişi sayısının giderek azalması durumunun yanında evlenme yaşının da giderek yükselmesi faktörü buna eşlik ettiği ileri sürülmüştür. Haberde, dünyanın çeşitli ülkelerinde yapılan araştırmalar kapsamında 15-20 yıl kadar önce kadınlar genel olarak yirmili yaşlarının başında veya ortasında evlendiği, günümüzde ise birçok Avrupa ülkesinde ve ABD’de özellikle kadınların artık otuzlu yaşlarında evlenmeyi tercih ettiğinin görüldüğü ifade edilmektedir. Bunun dışında yine evlilik dışı birliktelikler de Birleşmiş Milletler’in verilerine göre son otuz yılda artış göstermiştir.

2.5. Evlenmeme Eğilimi Üzerine Diğer Çalışmalar

Evlenmeme eğilimindeki artış son yılların toplumsal gerçekliklerinden olduğu içindir ki literatürde konu hakkında çalışma yok denecek kadar azdır. Bu tez çalışmasının yazıldığı dönemde konuyla ilgili olarak Türkiye’de sadece iki çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalardan ilki Altunkaynak (2022) tarafından 30-40 yaş aralığında evlenmemiş 7 kadın ve 7 erkek üzerinde nitel çalışma yöntemiyle gerçekleştirilmiş olan “*Evlenmemiş Bireylerin Evlenmeme Dinamikleri Üzerine Nitel Bir Çalışma*” konulu yüksek lisans tez çalışmasıdır. Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen araştırmada katılımcıların evlilikle ilgili beklenti ve tutumları ile

evlenmeme nedenleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bir başka deyişle evlenmemiş bireylerin evlenmeme nedenleri, bireylerin yaşamış oldukları deneyimler, hayata bakış açıları, istekleri ve evlilikten beklentileri incelenmek istenmiştir. Buna göre evlilikle ilgili temel beklenti güven, sevgi, saygı ve sadakat duyguları üzerine kurulu bir ilişki kurmaktır. Aynı araştırmanın bulgularına göre katılımcıların evlenmemelerinin en önemli nedenlerinden ilki, bireylerin bireysel deneyimleriyle ilgilidir. Bazı katılımcılar, daha önce yaşanan romantik ilişkilerin olumsuz sonuçlanmasından dolayı evlilik fikrine uzak durmaktadırlar. Evliliğe uzak duruşun temelinde farklı kültürlerden olma, fikir ayrılıkları, aldatılma, kıskançlık, güven problemi, karakter çatışması gibi sebepler bulunmaktadır. İkinci neden toplumsal şartlarla ilgili olup ekonomik zorluklar başta gelmektedir. Bunların dışında katılımcıların belirttiği gibi bir eşte aranan kriterlere uygun aday bulunamaması, Altunkaynak'ın araştırmasında evlenmemenin üçüncü nedeni olarak bulgulanmıştır. En önemli kriterlerin fiziksel özellikler, dini ve siyasi görüşler, etnik köken, hayata bakış açısı gibi konular etrafında belirginleştiği tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların aile ve içinde sosyalleştikleri toplum yapısı, kültürel farklılıkları, sosyal ve ekonomik şartlarına göre de bireylerin evlilikle ilgili görüş ve tutumları da incelemeye dahil edilmiştir.

Bahsedilen çalışmanın konusuna benzer denebilecek şekilde Gündüz de (2024) "*Toplumsal Bellek ve Gündelik Hayatta Evlenmeme ile Evlenememenin Sosyal Hizmet Açısından Analizi*" adlı yüksek lisans tez çalışması günümüzdeki artan boşanma oranlarının ötesine geçerek evlenememe durumunu toplumsal bir sorun olarak ele almıştır. Çalışmada araştırmacı katılımcıların evlilik ve aile kavramlarına yönelik algılarını, evlenememe nedenlerini, evlilikten beklentilerini anlamaya odaklandığını belirtmiştir. Araştırmacı bu çalışmada bireylerin evlenmeme durumunun toplumun yapı taşlarını nasıl etkilediğini anlamayı ve bunu sosyal hizmet bakış açısıyla analiz edip yorumlamayı amaçlamıştır. Çalışmanın örneklemi 30 yaş üstü daha önce hiç evlenmemiş 13 kişiden oluşmaktadır. Gündüz (2024) bu çalışmanın sonucunda katılımcılarla yaptığı görüşmelerde genel olarak katılımcıların görüşlerinden yola çıkarak bireylerin ve toplumun ailenin sığınılacak bir liman olarak görüldüğünü ifade etmiştir. Buradan anlaşılıyor ki bireyler kendilerini güvende hissedebilecekleri bir aile tasavvuruna sahiptirler ve bu anlamda aile kurmayı "yuva kurmak" olarak nitelemektedirler. Bu niteleme eş seçim kriterlerini belirlemektedir.

Nitekim bireyler hayatı paylaşabilecekleri, zorluklara birlikte göğüs gerebilecekleri, ortak zevklerinin olduğu, sevgiyi ve saygıyı paylaşabilecekleri kişilerle evlenmek istemektedirler. Bireylerin bahsedildiği gibi evlilikle ilgili olan bu olumlu tutumlarına rağmen evlenmeme durumları da belirli birkaç faktöre bağlanmaktadır. Bireylerin kişisel tercihleri, toplumsal beklentilerin farklılaşması, sosyo-ekonomik durumların yetersiz kalması, eğitim seviyelerinin etkisi gibi faktörler bireylerin evlenmeme eğilimlerine etki etmektedir. Bir başka deyişle bireylerin beklentilerinin karşılanmayacağını düşünmeleri, onları evlenmemeye yöneltmektedir.

2.6. Alternatif Aile Modelleri

Günümüzde ailenin geçirdiği kurumsal dönüşüm; aile bireyleri, çocuk sayısı, çiftlerin cinsiyetleri, evliliği tercih edip etmemeleri gibi bir çok faktör üzerinde de etkili olmuştur. Dolayısıyla alternatif denilebilecek aile biçimleri de modern toplumsal hayat içinde varlık kazanmıştır. Bu tez konusu bakımından alternatif aile biçimi olarak tek ebeveynli aileleri ve eşcinsel birliktelikleri ele alınması uygun olacaktır.

Aile kurumunun değişimi ve yeni aile formlarının ortaya çıkışı toplumsal değişimin ürünüdür. Bu bağlamda ailede görülen önemli değişimlerin başında da tek ebeveynli ailelerin artışı gelmektedir (Demir ve Çelebi, 2017: 113). Günümüzde geniş-çekirdek aile, kent-köy ailesi, sanayi-tarım ailesi gibi temel aile modelleri dışında alternatif sayılan ailelerin başında tek ebeveynli aileler gelmektedir. TÜİK tek ebeveynli aileyi, anne ya da babadan yalnızca birinin olduğu yani tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan aile tipi olarak tanımlamaktadır. Avcı ve Aksoy'un (2019: 19) tanımında ise tek ebeveynli aile, anne ya da babanın aile dışında kaldığı bir aile türüdür. Daha çok kadınlarda görülen bir aile modelidir denilebilir. Modern toplumda artan boşanmalar, eşlerden birinin kaybı, evliliğin sorumluluğundan kaçış ve gayri meşru ilişkilerden doğan çocuklar gibi nedenlerle ortaya çıkabilmektedir. Erken boşanmalar nedeniyle mahkemelerin küçük çocukların anneleriyle yaşamasına karar vermesi ya da evlilik olmaksızın birlikte yaşama durumunda meydana gelen terk etme veya ayrılma neticesinde kadının çocuğu ile yaşamak zorunda kalması gibi nedenlerle tek ebeveynli aile modeline genellikle kadınlarda rastlanmakta; kadınlar bu aile modelinin dezavantajlı bireyleri olmaktadır. Anlaşılacağı üzere tek ebeveynli aile tipinde, ebeveynlik büyük ölçüde tek kişi tarafından yürütülür. Anne ya da baba,

çocuğun yetiştirilmesinden tek başına sorumludur. Bu durum duygusal, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlar yönünden diğer ailelerden farklılaşmayı beraberinde getirir (Öztop ve arkadaşları, 2018: 20).

Türkiye’de tek ebeveynli aile yapısı ile ilgili TÜİK verileri incelendiğinde (Tablo 6) 2016-2024 yılları arasındaki istatistiklerde toplam hanehalkı tipleri içerisinde oranı 2016’da 8,2 iken, 2024’te 10,9’a yükseldiği görülmektedir. Bu oranlar içerisinde de anne-çocuktan oluşan tek ebeveynli aile ve baba-çocuktan oluşan tek ebeveynli aile olarak bir ayrıma gidilmiştir. 2016-2024 yılları arasında baba-çocuktan oluşan tek ebeveynli aile oranı 1,7’den 2,6’ya yükselmiştir. Buna karşılık anne-çocuktan oluşan tek ebeveynli aile oranı ise 6,5’ten 8,4’e yükselmiştir. Görüldüğü gibi neredeyse on yıllık süreçte aile yapısındaki değişimler artarak devam etmiş; boşanmaların artması veya birliktelik dışı çocukların doğmasıyla anne veya babasız yetişen çocuklar da oransal olarak artış göstermiştir. Bu da demek oluyor ki, günümüzde yetişen çocukların hatırı sayılır kısmı anne veya baba rol modeli olmadan bir yanı eksik bir şekilde sosyalleşmektedir. Bu da çocukların hem kişiliklerine olumsuz olarak sirayet eder hem de toplum içinde psikolojik olarak sorunlu sosyal çevrelerinin olma potansiyelini artırır.

Tablo 8: Hanehalkı Tiplerine Göre Hanehalkı Oranı (2016-2024)

	Toplam hanehalkı içindeki oranı										(%)
Hanehalkı tipleri	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024		
Tek kişilik hanehalkı	14,9	15,4	16,1	16,9	17,9	18,9	19,4	19,7	20,0		
Tek çekirdek aileden oluşan hanehalkı	66,4	66,1	65,3	65,1	65,2	64,4	64,5	63,8	63,5		
Sadece eşlerden oluşan çekirdek aile	14,2	14,2	14,1	13,9	13,5	13,5	13,8	14,0	14,0		
Eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	44,0	43,5	42,3	42,0	42,0	40,8	40,4	39,2	38,6		
Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	8,2	8,5	8,9	9,2	9,7	10,1	10,3	10,6	10,9		
Baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	1,7	1,8	1,9	2,0	2,2	2,3	2,3	2,4	2,6		
Anne ve çocuklardan oluşan çekirdek aile	6,5	6,7	7,0	7,2	7,5	7,8	8,0	8,2	8,4		
En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanehalkı	16,3	16,0	15,8	15,0	14,0	13,5	12,8	13,2	13,3		
Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hanehalkı	2,4	2,5	2,8	3,0	2,8	3,2	3,3	3,3	3,2		

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2016-2024

Tablodaki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Kaynak: www.tuik.gov.tr, erişim tarihi: 17.06.2025

Toplumda bilinen aile tipleri dışında alternatif olarak sayılabilecek aile tiplerinden tek ebeveynli ailenin yanında bir de eşcinsel çiftlerin kurduğu aile tipi

vardır. Bu alternatif aile modelinin genel olarak Türkiye’de varlığından verisel olarak söz edilemez fakat tek ebeveynli alternatif aile modeline göre dünya genelinde düşük bir varlık gösterdiğini de söylenebilir. Yani resmi kayıtlarda sayılmasa bile yine de toplum içinde az da olsa var olduğu bilinir.

Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanlar Birliği’ne (NASW) göre daha önce anne baba ve çocuklardan oluşan bir kurum olarak tanımlanan aile, bugün farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bu tanımlamalara ek olarak bu birlik, aileyi kendini aile olarak nitelendiren ve sağlıklı bir ailenin işleyişi için yükümlülükleri üstlenen iki veya daha fazla sayıda insanın birlikteliği şeklinde tanımlamaktadır. “Yapılan bu tanımlara paralel olarak bugün dünyada heteroseksüel evliliklerin ya da birlikteliklerin yanı sıra, özellikle Amerika ve Avrupa gibi gelişmiş ülkelerde aynı cinsten olan insanlar arasındaki birliktelikler ve evlilikler toplum tarafından kabul görebilmektedir. Hatta bu çiftlerin çocuk sahibi olabilmelerini sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmaktadır.” (İçağasıoğlu Çoban, 2005’den akt. Şentürk, 2008: 21). Modernleşme süreci içerisinde birçok kurumun dönüşüm göstermesinin yanında, aile kurumunun ve “aile kavramı” tanımının da farklılaşmasıyla dünya üzerinde eşcinsel birliktelikler, evlilikler ve bunların beraberinde eşcinsel aileler de tartışma konusu olarak kabul edilmiştir. Günümüzde eşcinsel evlilikler 24 Avrupa ülkesinde bir hak olarak kabul edilip hukuk önünde resmiyet kazanmıştır. Bununla birlikte duruma Türkiye açısından bakılacak olursa, eşcinsel bireyler için evlilik ve aile kurma meselesi üzerinde genel olarak durulan bir konu olmamıştır. Çünkü eşcinsel bireylerin kişisel olarak güvenlikleri ve haklara erişimi gibi daha öncelikli olduğundan, “evlilik” ve “aile kurma” günümüzde Türkiye özelinde üzerinde durulan bir konu değildir. (Oktik ve Reşitoğlu, 2018: 275-276). Nitekim Türkiye’de yasalar çerçevesinde eşcinsel evlilikler yok hükmündedir. Çünkü Türk Medeni Kanunu’na göre kişilerin evlilik birliği kurabilmesi için ilgili kanunun 134. maddesinde belirtilen şartlarda, evlilikte kurucu unsurlardan en önemlisi, evlenmek için başvuruda bulunan kişilerin farklı cinsiyette olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Bunun dışındaki evlilikleri yasa onaylamaz ve o evliliği kabul etmez.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ, BULGULARI, TARTIŞMA VE SONUÇ

3.1. Araştırmanın Metodolojisi

3.1.1 Araştırmanın Amacı

Bu tez çalışmasında 40 yaş ve üzerindeki bireylerin evlenmemiş olmaları ve evlenmeyenlerin oranının artma eğilimde olması toplumsal bir problem olarak görülmüştür. Dolayısıyla tez çalışmasında bu problemin nedenlerinin anlaşılması hedeflenmiştir. Bu hedefe yönelik olarak Manisa örneklemi üzerinden 40 yaş ve üzerinde olup hiç evlenmemiş bireylerin evlenmeme durumlarına etki eden sosyo-ekonomik değişkenlerin (gelir, meslek, yaşanılan yer, gibi), kültürel değişkenlerin (evlilik kurumuna yönelik benimsenen değerler, özgürlük-toplumsal cinsiyet eşitliği konularında benimsenen değerler), evlilik beklentilerinin (evlenilecek kişide aranan özellikler) tespit edilmesi amaçlanmıştır. Sonuç olarak “bireysel tercih” ya da “kader, kismet” gibi gerekçelerle açıklanabilecek olan evlenmeme olgusunun ardında yatan sosyolojik nedenlerin ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

. Bu tez çalışmasının ana konusunu oluşturan “evlenmeme eğilimi” kavramı, TÜİK’in istatistiklerinde ilk evlenme yaşının yükselmesi, evlenme sayısının nispeten gerilemesi ve kaba evlenme hızının düşüş göstermesinin gözlemlenmesinden hareketle kullanılmıştır. Bir başka deyişle istatistiki verilerin evlenmeme eğilimini göstermesi durumu; evlenmeme eğilimi kavramının bu tez çalışması kapsamında ele alınmasını sağlamıştır.

3.1.2. Araştırmanın Önemi ve Özgün Değeri

Türkiye’de evlenme yaşı ile ilgili çalışmalar genellikle “çocuk gelin” olgusu üzerinde yoğunlaşmaktadır. 18 yaşın altındaki evliliklerin ciddi bir toplumsal problem olduğu alanın uzmanlarınca bilinmekte olup sosyal bilimlerin farklı disiplinlerince konu hakkında birçok çalışma (Çakmak, 2019; Malatyali, 2014; Duman, 2019; Çetin, 2020) yapılmıştır. Bu çalışmalarda çocuk gelin probleminin hukuki, psikolojik, sosyal ve kültürel boyutları tartışılmıştır.

Bununla birlikte, evlenme yaşıyla ilgili bir diğer önemli toplumsal problem çocuk gelin olgusunun aksine, evlenmeme olgusudur. Belli bir yaşı üzerinde olduğu halde bazı bireyler bazı nedenlerden ötürü evlenmemeyi tercih edebilmektedirler. Dahası, evlenen bireylerin çocuk sahibi olma eğilimi de düşme eğilimi gösterebilmektedir. Şüphesiz bireylerin bu tercihi, bireysel bir tercih olarak anlayışla karşılanabilecekken konu sosyolojik olarak irdelendiğinde bir toplumsal problemle karşı karşıya olunduğu düşünülebilir. Zira, toplumların nüfusunu yenilemesi, çocukların sosyalleşmesi gibi ailenin işlevlerini yerine getirememesiyle sonuçlandığı düşünülebilmektedir. Kısacası, çocuk gelin olgusu kadar evlenmeme olgusu da toplumsal bir problem olarak üzerinde çalışılması gereken bir alanı temsil etmektedir. Bu bağlamda hiç evlenmeme de yeteri kadar ciddi bir problemi teşkil etmektedir. Çünkü değinildiği gibi toplumların nüfusunu yenilemesi, çocukların sosyalleşmesi ancak evlilik yoluyla gerçekleşebilmektedir. Ancak evlenme yaşının yükselmesi ve evlenmeme eğiliminin artmasına rağmen literatür özetinde de ifade edildiği gibi bu konudaki çalışmalar kısıtlıdır. Çalışmalarda genellikle evlilik beklentileri ve tutumları, eş seçimini belirleyen kriterler gibi konularda yoğunlaşmakta, evlenmemeyi belirleyen dinamikler üzerinde yok denecek kadar az çalışma bulunmaktadır. Bu tez çalışmasının, literatürdeki boşluğun giderilmesine katkı yapacağı söylenebilir. Nitekim bu çalışmanın bilimsel kalitesinin yüksek olduğu daha başından görülmektedir. Çünkü hem literatürdeki eksikliği gidermesi hem de nitel araştırmaların özelliği gereği konu hakkında etraflıca ve derinlemesine bilgi sunması, çalışmanın değerini ve özgünlüğünü ortaya koyan yönleridir.

Literatürdeki bu az çalışmaya paralel olarak Manisa halkı üzerinde bu tür bir çalışma da yapılmamıştır. Oysa Manisa, Türkiye'nin Ege bölgesinde tarım, sanayi ve hizmetler sektörüyle öne çıkan bu anlamda yüksek bir nüfusu barındıran önemli bir kenttir. Bu kentte böylesine bir çalışma yapılmamış olması da toplumsal açıdan bir eksiklik olup bu çalışmanın özgün değerini artıracak olan şey, söz konusu eksikliğin giderilmesine yapacağı katkıyla ilgilidir.

3.1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Tekniği

Bu tez çalışması nitel araştırma yöntemi kapsamında derinlemesine görüşme/mülakat tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi; “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olgu ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma türüdür.” (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39). Nitel araştırmalarda amaç, derin anlamları ortaya çıkarmak, bağlamı betimlemek, hipotezler türetmek ve keşfetmektir (Gürbüz ve Şahin, 2018: 104). Bilindiği gibi nicel araştırmalar daha geniş bir alandan veri toplama imkânı sunarken ancak yüzeysel bilgi sunmaktadır. Dolayısıyla bir olgunun ne olduğunu tanımlarken nasıl ve niçin öyle olduğunu bize anlatmaz. İşte bu noktada evlenmeme olgusunun nedenlerine dönük bir çalışmanın buna izin veren nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmesinin uygun olduğu açıktır. Bu çalışmada da nitel araştırma yöntemi bu nedenle tercih edilmiş olup, katılımcılarla derinlemesine görüşme yapılmıştır.

3.1.4. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Manisa ilinde, 40 yaş ve üzerinde olup resmi/dini nikah akdi ile herhangi bir evlilik gerçekleştirmemiş olan erkekler ve kadınlar oluşturmaktadır. Nitel araştırma yöntemi kapsamında gerçekleştirilen bu araştırmada örneklem büyüklüğü hesabına gidilmemiştir. Çünkü, nicel çalışmalardan farklı olarak nitel çalışmalarda örneklem büyüklüğü araştırmanın başında belli olmayıp sahada belirginleşmektedir.

Örneklem kavramı geniş bir nüfus ya da evren hakkında, onun yalnızca bir parçası (yani örnekleme) aracılığıyla bilgi toplama ya da çıkarsamalar yapma yöntemi şeklinde tanımlanabilir (Marshall, 2005: 565). Bu çalışmada örnekleme meydana getirmek için saha araştırması sırasında, çalışmanın belirleyici kriterlerine uygun kişileri bulmak için kartopu örneklem biçimi kullanılmıştır. Kartopu örneklem biçimi nitel çalışmalarda sıklıkla tercih edilen bir tekniktir. Araştırma alanında kaynak kişilerden doğru diğer görüşülecek kişilere ulaşılması ve bir kartopu gibi ilerledikçe, yeni kişilere ulaşıldıkça örneklemin büyümesi ile oluşmasıdır. Kartopu örnekleme, araştırmacının evrenin ‘büyüklüğü hakkında çok fazla bilgi sahibi olmadığı ya da evrene ilişkin bir kaydın olmadığı durumlarda’ yararlı bir tekniktir (Black, 2002’den

akt. Kümbetoğlu, 2012: 99). Bu noktada çalışma yapmak için sahaya çıkılır, sahada katılımcılarla yapılan görüşmelerden sonra, araştırma belli bir doygunluk noktasına ulaşıncaya kadar derinlemesine görüşmelere devam edilir. Bu çalışmada sorulan sorulara katılımcıların verdiği cevaplar tekrara dönüşmeye başladığı, yani doygunluk noktasına ulaşıldığı noktada görüşmeler sonlandırılmış ve örneklem büyüklüğü 10 kadın, 7 erkek olmak üzere toplam 17 katılımcıdan oluşmuştur. Bazı potansiyel katılımcılar ise, “evlenmeme” gibi çok özel bir alanları hakkında konuşmayı reddetmişlerdir. Bu durumun sahada karşılaşılan en önemli güçlük olduğu söylenebilir.

3.1.5. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmacının kendisi tarafından oluşturulmuştur. Bilindiği gibi yarı yapılandırılmış görüşme formu soruların nihai şeklinin tam yazılmadığı, görüşme anında yapılandırıldığı formlardır. Yarı yapılandırılmış görüşmede, araştırmacıya görüşme öncesinde belirlediği bir dizi soru veya konu başlıkları rehberlik eder. Bu görüşme türü, araştırmacıya hem görüşme rehberi doğrultusunda ilerlemesine hem de ihtiyaç duyulduğunda konunun derinliğine gidebilmesine olanak sağlar (Gülbüz ve Şahin, 2018: 184). Yarı yapılandırılmış olmasının nedeni, nitel çalışmaların dinamik olması, çalışmanın birçok bölümünün sahada meydana gelmesidir.

Hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu demografik sorular ve evlenmeme eğiliminin sosyolojik boyutuyla ilgili sorular olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda 9 adet, ikinci kısımda 18 adet soru yer almaktadır (EK 1). Ancak formun yarı yapılandırılmış olmasına bağlı olarak özellikle ikinci kısımdaki soru sayısı görüşme anında katılımcının sorulara verdiği cevaplar, konuşma isteği/isteksizliği gibi nedenlerle artış gösterebilmektedir. Görüşme formunun, bulguların değerlendirilmesine katkı sağlaması amacıyla tematik olarak hazırlanmasına dikkat edilmiştir.

Katılımcılarla görüşme geniş bir zaman dilimine yayılmıştır. Takdir edilir ki araştırma konusu itibarıyla insanların rahat konuşabilecekleri bir alan değildir, dolayısıyla katılımcı bulmak zorlaşmıştır. Görüşmek için kişileri ikna etmek, ikna ettikten sonra da katılımcılar vazgeçmeden doyurucu bir görüşme gerçekleştirmek çok

da kolay olmamıştır. O nedenle bu tez çalışmasının saha araştırması uzun sürmüştür. Dolayısıyla bu araştırmanın verileri 15/03/2023-12/04/2024 tarihleri arasında toplanmıştır ve görüşmeler ortalama 30-40 dakika aralığında sürmüştür. Katılımcılarla yapılan bu görüşmeler, katılımcılardan alınan gönüllü katılım formu ile onaylanmıştır ve ses kaydı yapılmak suretiyle kaydedilmiştir. Bu ses kayıtları deşifre edilip Word dokümanına dönüştürüldükten sonra içerik analizine göre analiz edilmiştir. Veriler, tematik analiz kapsamında, nitel veri analiz tekniklerinden betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Bu bağlamda betimsel analiz, görüşmelerde elde edilen verilerin özgün biçimlerine sadık kalınarak, katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntı yapılarak, betimsel bir yaklaşımla verileri sunmayı ifade eden bir yaklaşımdır (Kümbetoğlu, 2012: 154). Betimsel analiz yapıldıktan sonraki aşamada ise bulgular belirli temalar kapsamında yorumlanmıştır. Yorumlama işlemi ise görüşmelerdeki verilerden öne çıkan ortak eğilim oluşturan ifadelerin veya farklılıkların belirlenmesi ve anlatılanların ayrıntılarında saklı olan anlamların metni işleyerek ortaya çıkarılması şeklinde gerçekleşmiştir.

3.1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmadaki temel sınırlılık; araştırmanın Manisa ili ve Yunusemre ilçesiyle sınırlandırılmış olmasıdır. Yunusemre ilçesinin bulunduğu ilin en büyük ilçesi olmasına rağmen çalışmayla ilgili belirtilen kriterlerde kişilere ulaşmak çok kolay olmamıştır. İstenilen özellikte kişilere ulaşmak için kartopu örneklem tekniği kullanılmıştır. Bunun yanında çalışma konusu, içerik itibarıyla ve görüşmelerin seyri içerisinde katılımcıların kişisel yaşamındaki durumlardan/olaylardan bahsetmeleri gerekebildiği için, görüşme yapmak istenilen bazı katılımcılar ya bu konuda kendileriyle ilgili bilgi vermek istemediklerini ya da görüşmelerin ses kaydına alınmasını istemediklerini belirtmiş ve görüşmeden vazgeçmişlerdir. Çalışma etik ilkelerden dolayı gönüllülük esasına dayalı olduğu için bu kişilere görüşmeye katılmaları konusunda da ısrarcı davranılmamıştır. Dolayısıyla yeni katılımcı bulunması yoluna gidilmiştir ki bu da araştırmanın en zor yanını oluşturmuştur. Bununla birlikte, araştırma kapsamında sorulan sorular, araştırmanın içeriği katılımcıların özel alanlarını, kişisel buldukları düşüncelerini gün yüzüne çıkarma eğiliminde olduğu için konuşmayı reddetmeleri anlayışla karşılanmış, herhangi bir ısrarda bulunulmamıştır. Kaldı ki, araştırmanın etik ilkelere uygun gerçekleştirilmiş

olmasının ölçütlerinden biri de gönüllü katılıma dayanmış olmasıdır. Daha fazla veriye ve sonuçlara ulaşabilmek için başka örneklemeler dahilinde yeni araştırmalar yapılması önerilebilir.

3.1.7. Araştırmada Etik İlkelerin Uygulanması

Araştırmanın etik ilkelere uygunluğuna dair gerekli izin, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma Yayın Etik Kurulu'ndan 15.12.2022 tarihinde 448026 sayılı resmi kabul yazısı ile alınmıştır. Araştırmada gönüllü katılım esas alınmıştır. Katılımcılar, Araştırmaya Gönüllü Katılım Formu (EK- 2) hakkında bilgilendirilmiş, formu imzalamaları sağlanmıştır. Bu kapsamda, görüşmelerin ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınması konusunda katılımcıların ikna olmaları ve onay vermeleri sağlanmış, katılımın gönüllülük esasına dayandığı, istedikleri zaman gerekçesiz olarak görüşmeden vazgeçebilecekleri, kimliklerinin gizli tutulacağı, araştırma kapsamında toplanan verilerin araştırma amacı dışında kullanılmayacağı ve üçüncü şahıslarla paylaşılmayacağı ifade edilmiştir. Görüşmelerde alınan ses kayıtları araştırmacı tarafından dijital arşivde yasal süresince saklanacak olup daha sonra imha edilecektir.

3.2. Araştırmanın Bulguları

Aşağıda araştırma bulgularının verilmesine geçmeden önce, katılımcıların tanıtıcı özelliklerini yansıtan demografik özellikler tablo (Tablo 7) halinde sunulmuştur. Daha sonra evlenmeme nedenlerini içeren beş tema ve evlenmemenin zorluklarını içeren bir tema olmak üzere, bulgular altı tema etrafında değerlendirilmiştir.

3.2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Tablo 9: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı no:	Cinsiyet	Doğum tarihi/ yaşı	Öğrenim Durumu	Meslek	Aylık gelir / TL	Kimle yaşıyor?
K1	Erkek	1975 / 50 y.	Lise	Memur	40.000	Yalnız
K2	Erkek	1977 / 48 y.	Lisans	Memur	42.000	Yalnız
K3	Erkek	1970 / 55 y.	Lisansüstü	Akademisyen	100.000	Yalnız
K4	Erkek	1973 / 52 y.	Lisansüstü	Akademisyen	100.000	Arkadaşı ile
K5	Kadın	1963 / 62 y.	Lisans	Öğretmen	60.000	Annesi ile
K6	Kadın	1972 / 53 y.	Lisans	Öğretmen	65.000	Yalnız
K7	Kadın	1983 / 42 y.	Lisansüstü	Maliyeci	65.000	Yalnız
K8	Kadın	1982 / 43 y.	Lisansüstü	Öğretmen	55.000	Annesi ile
K9	Kadın	1971 / 54 y.	Lisans	Öğretmen	55.000	Yalnız
K10	Kadın	1979 / 46 y.	Lisans	Memur	42.000	Annesi ile
K11	Kadın	1965 / 60 y.	Lise	Emekli	20.000	Kız kardeşiyle
K12	Kadın	1984 / 41 y.	Lisansüstü	Psikolojik Danışman	55.000	Yalnız
K13	Kadın	1971 / 54 y.	Lisans	Memur	45.000	Annesi ile
K14	Erkek	1981 / 44 y.	Lisans	Memur	45.000	Yalnız
K15	Kadın	1972 / 53 y.	Ön lisans	Çalışmıyor	Yok	Ailesiyle
K16	Erkek	1960 / 65 y.	İlkokul	Emekli / demir ustası	20.000	Abisiyle
K17	Erkek	1975 / 50 y.	İlkokul	Emekli / operatör	30.000	Erkek kardeşiyle

Araştırmaya katılan 17 katılımcının 10'u kadın, 7'si erkektir. Tablo incelendiğinde katılımcıların çoğunun 50-55 yaş aralığında olduğu, lisans mezunu oldukları, kamu kurumunda çalışmakta oldukları dolayısıyla düzenli gelire sahip oldukları ve yalnız yaşadıkları görülmektedir.

Kişilerin evlenme kararında ve evlilik beklentilerinin oluşmasında içinde sosyalleştikleri ailenin belirleyici bir rolü bulunmaktadır. Dolayısıyla katılımcıların nasıl bir aile ortamında sosyalleştikleri de önemlidir. Katılımcılar daha çok aile üyelerinin birbirlerine sevgi ve saygılarının olduğu bir aile ortamında büyüdüklerini, genellikle anne-baba ilişkilerinin demokratik nitelikte olduğunu dile getirmişlerdir. Dolayısıyla katılımcıların içinde sosyalleştikleri ailelerini tanımlama biçimleri incelenmiştir.

K1 içinde sosyalleştiği aile deneyiminden hareketle anne ve babasının birbirine karşı çok saygılı olduğunu ve kendisinin de böyle bir evlilik değerine sahip olduğunu, onların gibi bir evliliğe sahip olmak istediğini şu şekilde ifade etmiştir: *“İdolüm babamdır zaten. Birbirlerine [anne ve babası] karşı her zaman saygılı ve iyi niyetli insanlardır. Annem rahmetli olana kadar hiçbir zaman annemle babamın tartıştığını, kavga ettiğini görmedim ben. Yani çok güzel bir ailede yetiştiğim için hep onlar gibi bir aile kurmayı planlıyordum.”*. K3 de benzer şekilde evliliğe yüklediği anlamı dile getirmiştir: *“Sağ olsunlar ikisi de [anne ve babası] birbiriyle çok iyi*

geçiniyordu. Ben de onların ki gibi bir evliliğim olsun isterdim. Çünkü birbirlerine karşı hoşgörölü ve sevgiyle yaklaşırlardı.”. Bunun dışında K3 ailede zaman zaman babasının zaman zaman da annesinin baskın nitelikte olduğunu ifade etmiştir:

K3: “Bizde babanın dediğı daha çok uygulanırdı. Ama her ne kadar babam ‘Ben her dediğimi yaptırıyorum’ dediyse de annem de istediğini istediğı şekilde yaptırıyordu. Bizim üstümüzde [yani çocukların] en çok etkili olan annemdir.” (erkek, 55, akademisyen)

Aşağıda ifadeleri verilen K15, görüşmenin tamamında kendi ailesinde ebeveynlerinin birbirleriyle ve aileleriyle yaşadıkları sorunların tamamen çevrelerindeki akrabalarından kaynaklandığını dile getirmiştir.

K15: “...Ailemiz daha çok problemleri olan bir aileydi. Sevgi açısından bir sıkıntımız yoktu... Ama çevre, kayınvalide, kayınpeder, işte görümceler, şunlar-bunlar... Bizde de hep böyle sorunlar olan bir aileydi...” (kadın, 53, çalışmıyor) şeklindeki açıklamasıyla sorunlu bir aile ortamına sahip olduğunu vurgulamıştır.

K6’ya göre ebeveynleri evlilikte her zaman birlikte hareket ettiğı için, ifadelerinin devamında da kendi ailesini eşitlikçi bir yapıya sahip, evlilikte eşit iş bölümü yapan bir aile olarak tanımlamıştır:

K6: “...İkisinin [anne ve babasının] arasındaki ilişkiye de baktığımda, hep birlikte hareket ettikleri için aslında ikisi de birbirine baskın değiller... Mesela benim babam sabah uyandığında kalkar önce çayı koyar sonra yumurta haşlar. Babamın ilk işi budur, yani refleks. Ondan sonra işte tabakları sofraya getirir götürür, anneme yardım eder.” (kadın, 53, öğretmen) Bu katılımcı sembolik etkileşimci yaklaşımın da değindiğı gibi içinde sosyalleştiğı ailede şahit olduğı evlilik modelini içselleştirmiştir. Yani yetiştiğı ailedeki kültürel davranış örüntülerini benimsemiştir. Bu bağlamda muhtemelen ileride evlenecekse eğer eşitlikçi yaklaşımı benimseyen biriyle evlenmek ister.

K5 ailesini “Gelenekçi bir aileye sahiptim.” şeklinde tanımlayarak, geleneklerine bağlı bir ailede büyüdüğünü ifade etmiştir. K7 ise babasının mesleğinden dolayı (orman mühendisi) kendi ailesini “...Orta düzey gelire sahip memur bir aileydik. Üç dört senede bir tayin olurduk, taşınmakla hayatımız geçti...” ifadeleriyle tanımlamıştır. (kadın, 42, maliyeci)

K9: “...Yemesi, içmesi, sofrası bol bir ailede büyüdüm. Annemle babam birlikte güzel vakit geçirirlerdi sadece babamın ekonomik sıkıntıları olduğunda biraz gerginlikler olurdu... Hiç tartışmasız geçen dönemimiz yok diyebilirim. Çünkü babam biraz savruk bir adamdı, parayı iyi tutmayı bilmezdi, onunla ilgili sıkıntılarımız vardı. İki tane veya üç tane iflas geçirdik...” şeklinde ailesini açıklamıştır. Anlaşılabacağı üzere bu katılımcı ekonomik sorunlardan dolayı sürekli tartışmaların olduğu bir aile içinde sosyalleşmiştir. Bununla beraber babasında yaşadığı güvensizlik duygusunun, onu romantik ilişkiler bağlamında da etkilediğini düşünmüş ve bunu şöyle ifade etmiştir: “Babamı çok sevmeme rağmen galiba bir erkek güvensizliği oldu bende. Zamanında hepimiz [aile olarak] babama çok güvendik, ama o bizi hep hayal kırıklığına uğrattı. Ondan sonra da hayatla ilgili bağı kurarken de aslında böyle bir “acaba” oldu. Sonra düşündüğümde erkeklerle sağlıklı ilişki kuramamamı buna bağladım. Galiba hep babamı aradım, babamı ararken de bir güvensizliği de bilincimin altına atmış olabilirim.” (kadın, 54, öğretmen)

3.2.2. Temalarla Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

3.2.2.1. Evlilik Değerleri Teması

Değer, Güngör’ün (1998: 27) ifadesine göre “bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır”. Bu bağlamda değerler normları oluşturur, normlar da rolleri yani davranışları meydana getirir. Dolayısıyla pratikte bireylerin davranışlarının altında toplumsal normlar vardır. Fakat toplumsal normlar da kaynağını değerlerden almaktadır. Evlilik değeri de evlilikle ilgili normları ve evlilik rollerini oluşturmaktadır. Bu bakımdan aile ve evlilik konusu, toplumun aile ve evlilik değerlerinden bağımsız olarak düşünülemez.

Araştırma bulguları kapsamında evlilik değerleri temasının üç alt tema kapsamında değerlendirilmesi uygun bulunmuştur. İlk olarak evliliğin anlamı alt temasında katılımcıların evliliğe ilişkin değerleri ve tutumları, kısacası evliliğin onlar için ne anlam ifade ettiğine dair tutumlar ele alınmıştır. İkinci alt temada evli olmayı gerekli görüp görmeme konusu ve son olarak üçüncü alt temada ise evlilik olgusuna çocuk sahibi olma bağlamında bakma konuları etrafında katılımcıların görüşleri irdelenmiştir.

3.2.2.1.1. Evliliğin Anlamı Alt Teması

Bu alt tema altında katılımcıların aile ve evlilik kavramlarına nasıl bir anlam yükledikleri, bununla birlikte bazı katılımcıların ailedeki sosyalleşme deneyiminin buna nasıl bir etkisinin olduğu incelenmiştir. Görüşmelerin çoğunda katılımcılar evliliği genellikle hayat arkadaşlığı, sırtını dayayacak sağlam bir duvar, sadık olmak vb. olumlu sıfatlarla nitelemişlerdir.

K3: “*Hayat tek başına olmuyor...Bir hayat arkadaşı istiyor insan.*” (erkek, 52, akademisyen)

K5: “*...Bir hayat arkadaşı, bir arkadaş gibi oturup sohbet edebiliyorsan, hayatı paylaşabiliyorsan çok güzel bir şey...*” (kadın, 62, öğretmen)

K7: “*...isterim biri olsun, biri sevsin, biri destek olsun, birine naz yapayım, her şeyi kendim halletmeyeyim.*” (kadın, 42, maliyeci)

K11: “*...Sırtını dayayabileceğin, güçlü kuvvetli bir erkeğe ihtiyacın oluyor...insan ilgi gibi bir şey arıyor.*” (kadın, 60, esnaf emeklisi)

K12: “*...insanın gerçekten hayat arkadaşına ihtiyacı var çünkü yalnız hayat çok zor...*” (kadın, 41, psikolojik danışman)

K2 ise evlilikte süreklilik ve sadakat duygusuna vurgu yaparak evliliğe yüklediği anlamı “*...Ben öyle iki günlük üç günlük ilişkilere de karşıyım yani.*” (erkek, 48, memur) şeklinde ifade etmiştir. Bu katılımcı Bauman’ın günümüzdeki romantik ilişkileri “*üst cep ilişkileri*” olarak nitelemesine benzer bir ifadeyle günümüzdeki ilişkileri “*iki-üç günlük geçici birliktelikler*” olarak tanımlamıştır. Katılımcı burada tıpkı Bauman gibi bireylerin ilişki bağlarının dayanıksızlığına vurgu yapmaktadır.

K16 ailenin kendisi için birlik beraberliği ifade ettiğini şu şekilde vurgulamıştır: “*Aile demek ne demek, benim görüşüm bir birlik beraberlik, acısıyla tatlısıyla ekşisiyle birlik beraberlik demek.*” Bunun yanında K16 evliliğe düzenli bir hayata sahip olma bakımından da bir anlam yüklemiştir: “*...Şimdi bir bekar adamın ne yediği bellidir ne içtiği bellidir, ne giydiği bellidir, ne gündüzü bellidir, ne gecesi bellidir. Evli insanın düzenli bir hayatı olur, saatini bilir, evde bir bekleyeni olduğunu bilir, ne yiyeceğini bilir. Bekar adam hayatta kendine doğru düzgün bakamaz, trilyon da para kazansa bekar adam kendine bakamaz.*” (erkek, 65, emekli demir ustası)

Genellikle evlilikle ilgili olumlu nitelermeler yapılmış olsa da az sayıda katılımcı bunun aksi yönde görüş belirtmişlerdir. Örneğin K8, evliliğin özgürlüğü kısıtlayacağını, istediği gibi sosyal etkinliklerde bulunmasını engelleyeceğini düşünüyor olmalı ki, evli olmadığı için mutlu olduğunu ifade etmiştir:

K8: “*Şu an evli olmadığım için mutsuz değilim tam tersine çok mutluyum, istediğim gibi gezip dolaşabiliyorum.*” (kadın, 43, öğretmen)

Bununla birlikte katılımcıların az bir kısmı evliliği pek de gerekli olmayan bir kurum olarak değerlendirerek sadece çocuk sahibi olmak isteniyorsa evliliğin gerekli olduğunu, evliliği çocuğun meşruiyetini sağlayan bir araç olarak gördüklerini ve evliliğe bu şekilde bir anlam yüklediklerini ifade etmişlerdir. Örneğin K6 “...*nikahın tek amacı şey değil mi, doğacak olan çocuğun meşruluğunu garanti altına almak. Yani çocuk sahibi olmayacaksam evlenmenin de çok bir mantığı yok gibi...*” şeklinde evliliğe yüklediği anlam ve değeri ifade etmiştir.

Evliliğin anlamı alt teması bağlamında bir katılımcının genç ve ileri yaşlarda yapılan evliliklerde kişilerin evliliğe yükledikleri anlamın ve evlilik beklentilerinin farklılaştığını belirttiği görülmüştür:

K3: “... *O yaşlar [gençlik yaşları] insan çok fazla hesap kitap yapmıyor, biraz daha cesur olabiliyor... Yani yaş ilerledikçe insan ilerisini daha çok düşünüyor. Farklı beklentileri oluyor insanın...*” (erkek, 52, akademisyen) Katılımcının bu ifadesinin ilk evlilik yaşıyla bağlantısının olduğu akla gelmektedir. İlk evlenme yaşının kaç olduğu evlilik beklentisini de belirlemektedir. Nitekim Avcı ve Aksoy’un (2019: 104) da belirttiği gibi genç yaşlarda gerçekleştirilen evliliklerde kişilerin beklentileri aşık olmak, cinsel ihtiyaçların tatmini ya da çocuk sahibi olmaktır. Buna karşın ileri yapılan evliliklerde bireylerin evlilik beklentileri kendi hayatlarına dahil olabilecek bir hayat arkadaşı, can yoldaşı bulmak, her zaman yanlarında olacak bir ses veya bir nefes aramaktır denilebilir. Dolayısıyla örneğin ilk evlenme yaşının 18 olduğu genç evlenmelerde insanların niçin evlendiği yani onu evlenmeye yönelten sebeple, 45 yaşında ilk evlenme yaşı olan yani ilk evlenme yaşının geç olduğu dönemlerde insanların niçin evlendiği farklılaşabilmektedir.

3.2.2.1.2. Nikahsız Birliktelikler Alt Teması

Evliliği gerekli görüp görmediği bu bağlamda evliliğin yasal olarak gerçekleştiği nikah akdini gerekliliği konusunda 17 katılımcıdan 13'ü nikahsız olarak birlikte yaşamaya olumsuz bakarken 4'ü ise nikahsız da birlikte yaşanabileceği fikrine sahiptir. Bu bağlamda katılımcılara nikah akdinin onlar için ne ifade ettiğini anlamak için evli olmadan da çiftlerin birlikte yaşaması hakkında ne düşündükleri sorulmuştur.

Aşağıda ifadelerine yer verilen bazı katılımcılar evlilik için ve birlikte yaşamak için nikahın önemli olduğunu, nikahın olmadığı birlikteliklerin yanlış olduğunu ifade etmişlerdir.

K2: *“O hence çok yanlış, benim için öyle bir şey olmaz. Hatta insanın evlenmeyeceği insanla çıkması bile benim için doğru bir şey değil. Daha çok evleneceği insanla birlikteliğin devamı olması lazım.”* (erkek, 48, memur)

Mesela K4 nikahsız olarak birlikte yaşama durumuna temelde toplumun gözünden bakarak, Türk toplumunun bu ilişki biçimini (evlenmeden birlikte yaşamak) hoş karşılamayacağını dolayısıyla kendisi de toplumsal bakış açısıyla paralel olarak, bu durumu uygun bulmadığını şu şekilde ifade etmiştir:

K4: *“Ben evlenmeden birlikte yaşama fikrini bizim toplumumuz için çok uygun olduğunu düşünmüyorum şahsen. Batı toplumlarında bunları daha sık görebiliriz. Evlenmeden birlikte yaşama durumunu yani. Ama bizim toplumda, toplum baskısı mı dersin artık, toplum yaşayış şekli mi, kültür mü ... ne dersiniz deyin bizim toplumda o oranın daha düşük olduğunu, daha az olduğunu düşünüyorum ben. Toplumumuzun piramitleri ile alakalı olduğunu söyleyebiliriz.”* (erkek, 52, akademisyen)

K5, ilişki içinde olduğu bireyle eğer her şey yolunda gidiyorsa evlenmenin, nikah kıymanın önemi üzerinde durur. Ona göre karşısındaki kişi, partneri, onu seviyorsa, onunla hayatı paylaşmaya hazırsa, resmiyet için gerekli olan bir imzanın onu korkutmasının manasız olduğunu dile getirir. K5 için doğru insanla evlenmek, bunu resmiyete dökmek, aile kurmak anlamına gelir. Bu da evlilik de süreç içerisinde kişinin istediği zaman çekip gitmesinin önüne geçer. Bu anlamda K5'in, evlilik için gerekli olan nikah olgusunun aileyi bağlayıcı bir faktör olduğunu düşünmesi su götürmez bir gerçektir. Bu konuyla ilgili ifadelerini katılımcı şu şekilde ifade eder:

K5: “Ben öyle düşünmüyorum, ya doğru bir şey değil. Yani ilişki yolunda gidiyorsa, her şey yolundaysa bir tek imza korkutmamalı yani. Bilmiyorum yani belki Türk toplumu için böyle, evet yeni nesil belki öyle düşünüyor ama ben öyle düşünmüyorum ya doğru bir şey değil. İlişki yolunda gidiyorsa evlenmeli neden evlenmesin. Yani karşıdaki insan beni seviyorsa, bana değer veriyorsa benimle niye evlenmek istemesin. Aile kurmaktan bahsediyorum. Ya da ben karşıdaki insanın doğru insan olduğundan eminsem neden evlenmeyeyim ki niye birlikte yaşayayım? Yani o şekilde ayrılması kolay diye düşünüyorlar, her halde bir mal paylaşımı derdi yok. ‘Hadi aldım ceketimi çıktım.’ Yani belki de o rahatlığı düşünerek evliliğe karşılar.” (kadın, 62, öğretmen)

Benzer düşüncelere sahip K7 de seven ve birlikte olmak isteyen erkeğin nikahtan kaçmayacağını belirtir. Güven ilişkisi içinde olduğu partneriyle evlenmenin, nikah kıymanın en doğrusu olduğunu ifade etmek istemektedir.

K7: “Ben öyle düşünmüyorum yani, onun doğru olduğuna inanmıyorum. Hani erkekler açısından da ne olursa olsun, özellikle Türkiye şartları içinde öyle yapalım [nikahsız birlikte yaşamak] diyen bir erkeğe de güvenmem, gerçekten beni sevip benimle eş olmak isteyeceğini de sanmam, hani kaba tabirle diyorlar ya sadece kullanma amaçlı, vakit geçirme amaçlı baktığım için o duruma ben öyle düşünmüyorum. Yani yiyorsa gelsin evlensin. Mesela etrafımda resmi değil ama imam nikahlı kişiler de duydum, ona da karşıyım yani.” (kadın, 42, maliyeci)

K17: “... Şimdiki gençlerde çok var öyle evli olmadan beraber yaşayan...ben fazla doğru bulmuyorum bu birlikte yaşama işini. Benim için doğru değil...Bizim nesil artık en son nesil, bizden sonrakiler...aykırı şeyler yapmaya özeniyorlar” (erkek, 50, emekli/ operatör)

K14: “‘Biz zaten hayatımızı birleştirdik, hayat arkadaşınız, evde yiyip içiyoruz, her türlü ihtiyacımızı beraberce giderebiliyoruz... ama resmi nikahımız olmasın’ bu bana çok saçma geliyor...Resmi bir nikahın olmaması bana çok mantıklı gelmiyor açıkçası. Hem dinen hem de örf ve adetimize göre bence evlilik yani nikahın olması gerekiyor.” (erkek, 44, memur)

Nikahsız olarak birlikte yaşamayı doğru bulmayan, evlenmenin gerekliliğini savunan görüşlerin dışında, K6, K9, K13 ve K15 numaralı katılımcılar nikahın nihai şart olmadığını ifade ederler. Buna ek olarak önemli olanın saygı çerçevesinde bir

ilişki içinde olması gerektiğini savunurlar. Aşağıdaki görüşlerde dile getirildiği gibi “aldatan veya yalan söyleyen kişi evli olunca da yapar zaten” şeklinde ve benzeri ifadelerden artık ilişkilerde, eski toplumsal yapıdaki önemine nazaran evliliğin çok da bağlayıcı bir yönünün kalmadığını ifade ettikleri görülür.

Örneğin, K6 ilişkide en önemli şeyin kişinin karşısındaki insana saygı duyması, karşısındakinin kişisel alanına her zaman dahil olunmaması, güven, sadakat ve uyumlu olmak gibi faktörlerin ilişkinin seyrini belirlediği üzerinde durur. Bu nitelikler bir ilişkide var olduktan sonra çiftlerden her ikisi de istemiyorsa nikah kıymanın çok da gerekli olmadığı kanaatindedir. Bununla birlikte günümüzde toplumdaki evli çiftlerin neredeyse yarısının birbirlerinden hoşlanmadıklarını, sadece toplumsal mecburiyetlerden dolayı hala evli kaldıkları fikrine sahiptir. Yani K6’ya göre nikah olgusu bu söz konusu çiftler üzerinde bağlayıcı olduğu için sorumluluklarından kurtulup rahatça ayrılamamaktalar. Ona göre bu gibi durumlar bireylerin evlenmeden de birlikte yaşamalarının doğal bir süreç olabileceğini gösterir.

K6: “Bence...kişisel alana saygı duyduğunuz sürece o ilişki birlikte gider...Yani nikah olayı çok da gerekli değil. Bence toplumda şu anda evli olan çiftlerin ben yüzde ellisinin, [hadi yüzde otuzunun diyelim] ... birbirlerini öldürmeye kurşunları olmadığını düşünüyorum...Mecburiyetten, el alem ne der diye devam ettiklerini düşünüyorum... Bence evet evlenmeden bir arada yaşanılabilir, niye olmasın ki.” (kadın, 53, öğretmen)

Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcı, çiftlerin özellikle birbirlerinin kişiliklerini, karakterlerini tanımaları için evlenmeden birlikte yaşamalarının gerekli olduğu fikrini savunmaktadır.

K9: “Yüzde bin böyle düşünüyorum yani birlikte yaşasınlar hakikaten... Üniversite hayatında birlikte yaşasınlar mesela...Bizim toplum hakikaten her şeye çok karışan bir toplum ya...” (kadın, 54, öğretmen)

K13: “Çiftlerin bence tercihi daha önemli bu konuda. Evet toplumumuz buna henüz hazır değil ama bir yerden de başlanılabilir diyorum yani. İlk etapta çevre bunu negatif karşılayabilir ama bir süre sonra alışacaklardır onlar da... Yani nikah olmadan birlikte yaşamak olabilir bence.” (kadın, 54, memur)

Bir başka katılımcı olan K15 de toplumda bazı birlikteliklere aileler, akrabalar dahil olduğunda mutsuz evliliklerin meydana gelebildiğini, ailelerin o çiftin ilişkisine karıştığını ve bunun huzursuzluk doğurabildiğini ifade etmektedir. Bundan dolayı da insanların nikahsız olarak da birlikte yaşamasının sorun olmayacağını şu şekilde dile getirmiştir: *“Bazen öyle şartları oluyor ki insanların, yani karşınıza bir insan çıkıyor, çok iyi anlaşıyorsunuz, siz birlikte gayet mutlusunuz ama beraberinde getirdiği aile, anne, baba, onların evliliğe bakışları, evlatları için istedikleri farklı...Dolayısıyla evlenmeden de birlikte yaşamak olabilir bence...”* Muhtemelen daha önce kendi ailesinde yaşadığı bu sorunları tekrar yaşamak istemediği için, sevdiği ve anlaştığı kişiyle nikahsız da olsa birlikte yaşamaya olumsuz bakmamaktadır. Nikahsız birlikteliklerle ilgili fikrini de şu şekilde dile getirir:

K15: *“...Neden insanlar sevdikleri insanlarla birlikte yaşayamamışlar? Bu çok yanlış, illaki imza adı altında olması, ben olanlara da saygı duyuyorum. Bu da çok güzel bir şey, çok keyifli bir olay. Yaşanılması gereken bir şey bence ama başka türlü birliktelik yaşayarak evlenmeden de yaşayanlara da bu toplumun saygı göstermesi gerektiğini düşünüyorum.”* (kadın, 53, çalışmıyor)

3.2.2.1.3. Çocuk Sahipliği Alt Teması

Çocuk sahibi olmak isteme veya istememenin evlilik düşüncesine etkisi bağlamında katılımcılara çocuk sahibi olmak istenmesiyle evlenmek arasında bir ilişkinin olup olmadığı sorulmuştur. Yani çocuk sahibi olma düşüncesi katılımcılara göre evlilik bağlamında onlar için bir değer ifade ediyor mu yoksa etmiyor mu bu öğrenilmek istenmiştir. Bir başka ifadeyle çocuk sahibi olmak istenmiyorsa evliliğin gerekli olup olmadığı konusunda katılımcının ne düşündüğünü anlamak hedeflenmiştir. Bu soruya 17 katılımcıdan 14’ü “Hayır, evlenmek için çocuk sahibi olmak istemek benim için bir kriter değil, evlilik, iki kişi arasındaki bir paylaşım, bir hayat arkadaşlığıdır.” şeklinde yanıt vermişlerdir. Kalan 3 kişi ise “Bundan sonra evlenirsem çocuk sahibi olmak için evlenirim, onun dışında evlenmesem de olur” şeklinde cevap vermişlerdir.

Örneğin katılımcılardan K6 ve K12 bu soruya “Evet çocuk sahibi olmak evlilikte bir kriterdir” cevabını vermiştir:

K6: “... Bir dönem ben de düşündüm mesela. Evlenmeden çocuk sahibi nasıl olabilirim. İnsanlar mesela şey düşünüyor, ki aynısını ben de düşündüm, ne bileyim herhangi birisinden tüp bebek ya da bir yöntemle mesela evlenmeden çocuk sahibi olabilir miyim? Benim çocuğum olsun, bana hayat arkadaşı olsun gibi. Bence toplumdaki evliliklerin büyük bir kısmında o (çocuk yapmak düşüncesiyle evlenmek) var; yani çocuk sahibi olmak. ‘Bari bir çocuğum olsun’ düşüncesi var. Yani ben çocuk sahibi olmayacaksam, nikah olayının yani mal varlığını bölüşmek ya da kadının mal varlığını garantiye almaktan başka herhangi bir şeyi var mı? Yani aldatacak insan nikahlıyken de aldatır değil mi? Buradaki nikahın tek amacı şey değil mi, doğacak olan çocuğun meşruluğunu garanti altına almak. Yani çocuk sahibi olmayacaksam evlenmenin de çok bir mantığı yok gibi...” (kadın, 53, öğretmen)

Burada K6’nın ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, katılımcı bir birliktelikte çocuk olmayacaksa nikah kıyıp evlenmenin gereksiz olduğu kanısındadır. Ama bunun yanında çocuk sahibi olmayı fizyolojik ve psikolojik olarak istediğini de belirtmekte ve kendinden doğacak çocuğu hayatında bir arkadaş yalnızlığını giderici bir dost olarak görmektedir. Bununla birlikte evlilik için kıyılan resmi nikah akdini de sadece doğacak çocukların geleceğini garanti altına alan, hukuken gerekli olan bir fonksiyon olarak görmekte ve çocuk sahibi olunmayacaksa gerekli olmadığı kanaatindedir. Değindiği gibi ona göre ilişkiye saygısı olan ve partnerine sadık olan bir insan nikah olmadan da bu davranışını sürdürmesi gereklidir.

Diğer bir örnek olarak K12’ye bakılacak olursa:

K12: “...Ben evlenirsem çocuk için evlenirim diye düşünüyorum mesela. Yani bunun dışında evlilik gerekli olmaya bilir. Eğer çocuk olmayacaksa niye evlenesin ki yani diye düşünüyorum. Bununla birlikte insanın gerçekten hayat arkadaşına ihtiyacı var çünkü yalnız hayat çok zor. Yani bunu deneyimleyen bir insan olarak iyi bildiğimi düşünüyorum. O yüzden yani evlenmeyecekse de hayat arkadaşı olabilir insanın ama daha doğrusu şöyle, çocuk doğurmayacaksa da hayat arkadaşı olabilir ama evlenmeli mi yani evlenmek zorunda mıyım diye düşünürüm.” (kadın, 41, psikolojik danışman)

K12 de K6’ya benzer bir şekilde eğer çocuk sahibi olmak isterse evlenmenin makul olacağı kanaatindedir. Yani birliktelikten bir çocuk meydana gelmeyecekse evlilik birliği kurmak gereksizdir. K12 hayatı tek başına geçirmenin zor olduğunu

insanın hayatında bir hayat arkadaşının, partnerinin olmasının güzel olacağını fakat bunun için evlenme zorunluluğunun olmayabileceğini dile getirmiştir.

Bununla beraber aşağıdaki diğer katılımcılar da “Çocuk sahibi olunmasa bile evlenilebilir, evlilik bir paylaşımdır” şeklinde cevaplar vermişlerdir:

K3: “Ben katılmıyorum. Yani illaki çocuk için evlenmek gerekmiyor. Birlikte bir yaşam sürdürmek, hani derler ya sevdiğinle bir ömür yaşamak öyle bir duygu daha güzel olur.” (erkek, 55, akademisyen)

K4: “Bence o gerekçe bir değil. Çocukla evlenmemenin bir alakası olduğunu düşünmüyorum. Uygun bir kişi [eş aday] ile karşılaşmanın bu konuda önemli olduğunu düşünüyorum.” (erkek, 52, akademisyen)

K5: “Yani sonuçta insanın düzenli bir hayatı oluyor. Sadece çocuk için sürdürülüyor ki evlilikler... İlle de çocuk olması gerekmiyor. Çocuğu evlat da edinirsin. Yani illa biyolojik anne-baba olmak zorunda değil.” (kadın, 62, öğretmen)

K10: “Yani illaki çocuk için evlenmeyi hiç düşünmedim de ama çocuk olmasa da olur. Anlaşabildikten sonra...” (kadın, 46, memur)

K11: “Yok bence öyle değil. Düşüncene uygun birini bulduğun zaman işte bir kahve içmeye kafeye gitmek, bir gezmeye tura gitmek istiyor insan. Yani bence illaki çocuk olacak diye bir şey yok evlenmek için. En azından sırtını dayayabileceğin, güçlü kuvvetli bir erkeğe ihtiyacın oluyor. Şimdi mesela benim babam vefat etti. On yıldan fazla oluyor. İki oğlan kardeşim var, ikisi de evlerindeler, sen kendini hani daha böyle güçsüz hissediyorsun. Sırtını dayayabilecek bir kişi arıyorsun bir erkek olarak... Şimdi ben evliliği düşünüyorum mesela bu saatten sonra benim çocuğum olmaz ki zaten. Ama yine de böyle insan ilgi gibi bir şey arıyor mutlaka.” (kadın, 60, emekli esnaf)

Evlenmek için çocuk sahibi olmak istemek gerekliliğini reddeden yukarıda ifadeleri verilen katılımcılar, evlenmek için çocuktan daha çok; kişinin sevdiği kişiyle birlikte mutlu bir yaşam sürdürmek, kriterlerine uygun bir eş aday bulmak, evlilikle birlikte yaşamın düzene girmesi faktörü, yanında her zaman sohbet edebileceğin bir arkadaşının olması gibi sebepleri evlilik için bir gerekçe olarak görmektedirler. Bu katılımcılar için özellikle de çocuk için yaşlarının geçtiğini düşündüklerinden evlilik, hayatı birlikte geçirecekleri ruh eşlerini bulmaktan başka bir şey değildir. Genel olarak yaşamlarının geri kalanında hayatı iyisiyle kötüsüyle paylaşacakları, mutlu olacakları,

her anlarında yanında olacakları bir eş istemektedirler. Örneğin K11'in görüşlerinde; evleneceği kişiyle birlikte sohbet etmek, farklı yerleri gezmek, aynı zamanda sırtını dayayabileceği güçlü kuvvetli bir eşinin olmasını istediği görülmektedir. Katılımcının değindiği gibi babasının vefat etmesi kendisini bir nevi sahipsiz hissetmesi, kendisinin yanında durabilecek kuvvetli bir dayanak olma isteğini meydana getirmiş de olabilir.

3.2.2.2. Ekonomik Nedenler Teması

Ekonomik nedenler teması kapsamında katılımcılara “Ekonomik durumunuzla evlenmeme durumunuz arasında nasıl bir ilişki kuruyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Bu soru kapsamında kadınlarda ve erkeklerde evlenme ile ilgili ekonomik nedenlerin farklılaştığı görülmüştür. Bu bağlamda erkeklerin ve kadınların ekonomik sebepler ile ilgili düşüncelerini iki alt temada irdelemek gerekli görülmüştür.

3.2.2.2.1. Yoksulluk Alt Teması

Yoksulluk alt teması kapsamında katılımcıların verdiği cevaplara göre iki erkek katılımcı ekonomik problemlerden dolayı evlenmemeyi açıklarken ve genellikle evlenme çağlarında ev geçindirmeye yetecek geliri olmadığını ifade etmişlerdir.

K16 görüşlerinde, kendisinin yoksul bir ailede dünyaya geldiğini belirtir, bundan dolayı da çalışmaya başladığında bütün kardeşlerin en büyüğü olarak hepsine maddi olarak destek olduğunu fakat evlenmeye maddi gücünün yetmediğini evlenmemesinde de en büyük sebebin bu olduğunu vurgulamaktadır. Bundan dolayı K16 gençken maddi yetersizlikten evlenemediğini belirterek artık şimdi de yaşının geçtiğini ima etmiştir. Kendisi muhtemelen ilkokul mezunu olduğu için görüşlerini ifade etmekte biraz zorlansa da anlatmak istedikleri aşağıdaki gibidir:

K16: “Benim evlenmememin en büyük sebebi gariban çocuğu olmam, aile bakmak zorunda olmam. Anne-babama, kardeşlerime hepsine el uzattım, hepsinin de kıcı genişledi...Yani ben onlara bakmak zorundaydım, çünkü başka bir yerden gelirleri yoktu...Kendime gelince de gençken maddiyatsızlıktan evlenemedim, ev geçindirmek için param yoktu.” (erkek, 65, emekli/ demir ustası)

Ekonomik olarak yetersiz olduğu için evlenemediğini ifade eden bir başka erkek katılımcı olan K2 de mesleğine geç yaşta atılmasının evlenmemesinde etkili

olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte şu an çalışsa bile yine de evlilik için maddi olarak yeterli olmadığını, evlilik için çiftlerden ikisinin de çalışmasının daha iyi olacağını belirtir:

K2: *“Ben işe geç başladığım için maddi olarak güçsüz olduğum için evlenemedim. Yani şu an da aslında evlenmek için yeterli değilim, şu an bir maaşın evlenmek için yeterli olmadığını düşünüyorum. Ya kişinin maddi durumu iyi olması lazım ya da karşıdaki kişinin sağlam bir işi olması lazım, hatta devlet işi olursa çok daha iyi olur. Buna dikkat ediyorum.”* (erkek, 48, memur) Aşağıdaki ekonomik güç alt temasında da görüleceği üzere bir kadın katılımcının (K8) kendisiyle maaşı için evlenmek istediklerini düşündüğü erkek adaylar yüzünden evlilikten soğuduğunu belirtmiştir. Bu erkek katılımcı da onun iddiasını destekler niteliktedir. Fakat tek maaşla ev geçindirmenin zorluğu da ayrı bir toplumsal realitedir. Nitekim kendisi de ya sadece erkeğin geliriyle geçinmeye yetecek kadar maddi durumunun yüksek olması ya da maaşlı, hatta maaş garantisini sağlamak üzere devlet işinden maaş alan birisiyle evlenmeye dikkat ettiğini ve sonuçta evlenemediğini dile getirmiştir.

3.2.2.2.2. Ekonomik Güç(lenme) Alt Teması

Çalışmanın bulgularında çoğunlukla çalışan kadın katılımcılar kendilerine ait gelirlerinin olmasının, evlenmeme eğilimlerinin meydana gelmesine dolaylı da olsa etki ettiğini vurgulamışlardır. Bu bağlamda çoğu kadın katılımcı ekonomik güç sahibi olmaları nedeniyle evliliği bir zorunluluk olarak görmemişlerdir. Bu durum aslında evliliğin başkasının gelirin ortak olmak için gerçekleştirilmesinin arzu edilmediğini, daha duygusal/psikolojik doyum için evlenmenin idealize edildiğini göstermektedir. Bir başka ifadeyle açıklanacak olursa, genellikle görüşme yapılan çalışan kadınlar zengin olduğu için evlenmemeyi tercih etmiş değildir; evlilik onlar için ekonomik kaygılarını giderecek bir araç olmaktan çıkmış durumdadır. O nedenle ekonomik güç sahibi olmanın kadınların evlenmemesini doğrudan değil, dolaylı yoldan etkilediği söylenebilir.

Aşağıdaki ifadelerinden de anlaşılabileceği üzere kadın katılımcılar “Kendime yetecek kadar gelirim var, dolayısıyla ekonomik anlamda geçimimi sağlamak için evlenmeye mecbur olmadım” benzeri ifadelerle ekonomik güçlerini gerekçe göstererek evliliğe yanaşmamışlardır. Bu bağlamda örneğin K5 “...*Ekonomik*

özgürlüğüm olmasaydı, muhtaç olsaydım... en azından evleneyim hayatım rahat olsun ya da ilerde geçinebileceğim bir maaş kalsın gibi düşünebilirdim... Ekonomik sıkıntım olmadığı için zorunluluk hissetmedim.” (kadın, 62, öğretmen) şeklinde bir cevap vermiştir. Kendisi belirttiği ettiği gibi ekonomik olarak bağımsız olduğu için evlenmeyi bir zorunluluk olarak görmediğini ifade etmiştir.

Bunun dışında K6 da okuyup bir meslek sahibi olmasaydı, ailesiyle yaşasaydı evlenmenin daha cazip gelebileceğini, şu an sahip olduğu ekonomik durumunun onu evlenmeye itmediğini, kendi başına da maddi olarak kendi kendine yetebildiğini dile getirmiştir.

K6: “...Öğretmendim...Maaşım bana hep yetti...Gezmeyi sevdiğim için maaşımın çoğunu oraya harcadım. Yani yurtdışına gideyim, gezeyim, eğleneyim...Hani biriktirmekten çok, hayat gezmekle, bir şeyi görmekle, paylaşmakla alakalı diye düşündüm...Demem o ki ekonomik olarak bağımsız olmam bence evlenmememde etkili oldu...Liseyi bitirdikten sonra okumamış olsaydım, ailemin yanında kalmaya devam etseydim, muhtemelen ben de bir gün evlenirdim...” (kadın, 53, öğretmen)

Bazı kadın katılımcılar, tek maaşla ev geçindirmenin zorluğundan dolayı erkek adayların sırf maaşı olduğu için kendisiyle evlenmek üzere tanışmak istediklerini ima ederek bu durumun kendisinin evlilikten fikrinden uzaklaşmasına neden olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin K8 bu konuda “...Ekonomik gücümün iyi olması evlenmeme nedenlerimden biri olabilir. Bir de ben mesela çok gördüm ‘Öğretmendir, nefes alsın yeter bir tanışalım’ dediğini insanların...Evlilikle ilgili soğumalarım bundan dolayı olabilir.” (kadın, 43, öğretmen) demek suretiyle aslında hem kişisel rahatsızlığını dile getirmiş hem de evliliğin ekonomik kaygıları giderecek bir araç olarak görülmesine eleştirel tavır sergilemiştir.

3.2.2.3. Sağlık Nedenleri Teması

Araştırma kapsamında kendisiyle görüşülen katılımcılardan beş tanesi (K1, K2, K8, K13, K14) bedensel ya da ruhsal sağlık sorunlarından ötürü evlenemediğini belirtmişlerdir. Katılımcılar aşağıda belirtilen ifadelerinde sağlık sorunlarının evlenmeye nasıl engel olduğunu dile getirmişlerdir.

K1, hayatının bir döneminde felçli aldığını ve yatağa bağlı yaşadığını söylemiştir. Bahsettiği bu dönem de tam evlenme dönemi denilebilecek gençlik yıllarına denk gelmiştir. Bundan dolayı evlenmeyi ertelemiştir. Şu an da yine belirtileri devam eden bu hastalıkla evlenememe durumunu ilişkilendirmektedir. Hala evlenmek istediğini fakat evleneceği kişinin bu rahatsızlığını bilerek ona destek olma isteğiyle yanında olması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

K1: “*MS hastasıyım ben. Bu hastalık zor bir hastalık, gün geliyor beni yatağa bağlıyordu. Şimdi olmuyor uzun yıllardır ama. Bu yatağa bağlanma süresince benim evleneceğim insan benim başımdan ayrılmamalı ki ben onunla evlilik yapabileyim. Benimle yaşayan insanın benim yaşadığım sıkıntıları benimle paylaşabilecek bir insan olması lazım. Böyle bir insanla karşılaşmak benim adıma çok zor olduğu için, bugüne kadar sarkıttım bu evlilik konusunu ben...*” (erkek, 50, memur)

Psikolojik ve nörolojik rahatsızlıklarından dolayı evlenemediğini ifade eden K2 uzun bir süre bu sorunlarla uğraştığını dile getirmiştir. 7 yıl dışarı çıkmadığını bunlardan dolayı da mesleğine 42 yaşında başlayabildiğini söylemiştir. Katılımcı ifade etmese de görüşme sırasında takıntılı bir şekilde cümleleri sürekli tekrar ettiği, hızlı konuştuğu ve dikkatinin dağıldığı fark edilmiştir. Bundan dolayı muhtemelen hastalığının etkileri halen devam etmektedir. Bu da evlenememesine etki eden faktörlerden olabilir.

K2: “*...Uzun bir süre psikolojik ve bedensel rahatsızlığım oldu, nörolojik bir rahatsızlığım vardı. Yedi yıl dışarı çıkamadım, rahatsızlığımdan dolayı. O hastalık sebeptir aslında... Şu an çok büyük bir rahatsızlığım yok diyebilirim... düzgün bir insanın karşıma çıkması için bekliyorum.*” (erkek, 48, memur)

Ruhsal sağlığıyla alakalı tanı konmamış olmakla birlikte sert mizaçlı görünen, paylaşımcı (duygularında) olamayan vb. kişilik özelliklerine sahip olduğu ve bunu da artık benimsediği için K8, bu özellikleriyle hayatını bir başkasıyla paylaşamayacağını da kabullendiğinden evliliği tercih etmemiştir. Bunun yanında bu katılımcı daha önce yaşadığı bir deri rahatsızlığının içine attığı düşüncelerinden dolayı ortaya çıkma ihtimalinden söz etmiştir. Önceden çok fazla şeyi kafaya taktığından belki de bundan dolayı kendini evliliğe kapattığını ifade etmiştir.

K8: “*...Zona geçirdim ben beş defa ve zona yaşlı hastalığı, çünkü bağışıklık sistemi düştüğünde küçükken geçirdiğin su çiçeğinden kalan virüsün dışa patlaması...*

Ama ben bunu beş defa yaşadım, beşinde de gerçekten ağrılarım fazlaydı. Her defasında da içime attığım duygu ve düşünceler bu hastalığı tetikledi. İnsanların karşısında ağlamam, acımı, kırgınlıklarımı söylemem. İçimde bunları yaşadığım zaman, o çok üzüyor beni. O yüzden evliliğe kendimi kapatmış olabilirim.” Bu katılımcı evlenmeme sebebinin tamamen kendi benliğindeki çelişkilerden kaynaklanabileceğini ileri sürer. Aslında sert ve katı bir karaktere sahip olmasa da dışarıdan çok sert mizaçlı görüldüğü için karşı cins bireylerin ona yaklaşmakta tereddüt edebileceğini şu sözleriyle ifade eder: *“Bir de iç dünyam ile dış dünyamın çok farklı olması da etken. Mesela insanlar bana çok katı, sert ve inanılmaz derecede şey görürler böyle hani bir erkeğe karşı özellikle mesafeli... O yüzden iç dünyam ile dış dünyam arasındaki o katı çizgi herhalde evlenmeme neden...”* (kadın, 43, öğretmen)

Bunun yanında K13 de açıklamak istemediği bir bedensel sağlık sorunuyla uzun yıllar mücadele etmiştir. Tedavi sürecinin uzun sürmesinden dolayı bu dönemlerde evliliği ertelediğini söylemiştir. O da K1 gibi şanssızlık yaşayarak bu rahatsızlıkla evlilik için makul sayılan yaşlarda uğraşmıştır.

K13: *“Bedensel sağlık sorunum oldu hani beni uzun süreli şey yapan. Tedavisi olan bir süreçten geçmem gerekiyordu bundan dolayı. Yani en fazla evliliğin tercih edildiği yaş döneminde karşılaştım bu rahatsızlıkla. Bu sebeple evliliği ötelemek zorunda kaldım.”* (kadın, 54, memur)

Hayatının bir döneminde psikolojik rahatsızlık yaşayan K14 panik bozukluk hastalığı atlattığını ifade etmiştir. Bu rahatsızlıktan dolayı bir dönem sosyal hayata karışamama, insanlarla ilişkilerde bulunamama gibi problemler yaşamıştır. Nitekim bu durum da katılımcının evliliği ertelemesinde ve o dönem düşünmemesinde etkili olmuştur.

K14: *“...Annemi kaybettikten sonra belirli bir sıkıntılı dönem yaşadım. Doktorlar panik bozukluk, anksiyete bozukluğu tanısını koydu. Kötü bir şeyler başıma gelir mi, ben de ölür müyüm kalır mıyım diye düşünüyordum. Hani dışarı çıktığım zaman, işimi görüp anında evime dönmek, güven alanıma dönmek gibi bir durum söz konusuydu...Bir kızla buluşmaya gittiğimde korkularım vardı. Ben şimdi burada daralırsam, sıkılırsam diye düşünürdüm. Zaten yeni tanışmaya başlıyoruz, benim için ne düşünür. Ben sıkıldım buradan, fenalaştım, kalkalım, gidelim desem yemeğin*

ortasında mesela. Bu tarz düşünceler beni ikili ilişkilerden uzaklaştırdı...” (erkek, 44, memur)

3.2.2.4. Kişisel Beklentiler Teması

Bu temada katılımcıların, evlenmelerinin önünde bir engel meydana getirdiğini ifade ettiği kişisel beklentileri ele alınmıştır. Bu beklentiler aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcılardan anlaşılabileceği üzere; ev işlerinde eşit paylaşım (K6), fiziksel özellikler (K14), beklenti düzeyinin yüksekliği (K7) olarak belirtilmiştir. Söz konusu katılımcılar kendi belirlediği kriterlerinden dolayı istediği özelliklerde bir eş adayı bulamadığı için evliliği sürekli ertelemek durumunda kaldıklarını veya evliliği tercih etmediklerini belirtmişlerdir.

K6 için, evdeki iş bölümünün kadın ve erkek arasındaki eşitsiz niteliği evlilikten uzaklaştıran bir etki oluşturmuştur. Özellikle kendi anne babasında eşitlikçi iş bölümüne tanık olduktan sonra meslek arkadaşları arasındaki tam tersi yönde tecrübelerle tanık olmak, onların şikayetlerine maruz kalmak katılımcıyı evlilik fikrinden uzaklaştırmıştır:

K6: “...Benim babam sabah uyandığında çayı koyar, yumurta haşlar. Babamın ilk işi budur. Mesela babam fasulye ayıklanacaksa, annemin yanında oturur ikisi ayıklar...Arkadaşlar anlattıkça işte ‘Adam geliyor, o da oturuyor, ben mutfığa giriyorum, saat onda oturabildim yanına’...Neden erkek de kadın da öğretmenken, adam salonda oturuyor da ben mutfaktan akşam saat onda çıkabiliyorum? Öyle değil mi? O zaman ben o adamı evde niye besliyorum? Hayat müştarekliğini yakalayamayacağımı düşünüyorsam evlenmeye de gerek yok.” (kadın, 53, öğretmen)

K7 evlenmemiş olmasının sebebini temelde istediği kriterlerde yani karakter özelliklerinde birine denk gelememiş olmasına bağlamaktadır. Bu bağlamda katılımcı daha önce görüştüğü kişilerde, aradığı nitelikleri tek bir kişide bulamadığını bundan dolayı da evlenmeyi ertelediğini belirtmiştir. Bu nitelikler kapsamında ideal eş adayında aile yapısı, yaşam şekli, hayata bakış açısı, mesleği gibi niteliklere baktığını şu şekilde ifade etmiştir:

K7: “Tam anlamıyla benim istediğim kriterlerde denk biri gelmedi karşıma, o yüzden de olmadı. Her şey bir bütün aslında, yani biri eksik olunca kafa karışıyor.

Karakteri, ailesi, yaşam şekli, hayata bakışı, mesleği birçok şeyi etki ediyor...” (kadın, 42, maliyeci)

Bunun dışında K14 de kriterlerinde en önemli şartın dış güzellik yani fiziksel özellikler olduğunu dile getirmiştir. Ona göre bütün özelliklerden daha önemlisi fiziksel görünümüdür. Çünkü katılımcı, bir kişiyi ilk kez gördüğü zaman kendisinde bıraktığı ilk intibanın çok önemli olduğunu kişisel özelliklerinden önce insanın dış görünüşüyle tanıştığını, daha sonra iç güzelliğine odaklandığını anlatmıştır. Bu bağlamda karşısındaki kişinin güzel giyimli, temiz, bakımlı ve güzel bir fiziğe sahip olması onun için kritik bir noktadır.

K14: *“Ben fiziksel görünüme bir kere önem veriyorum. Hani insanlar genelde hep şey der önce bir iç güzellik olsun da dışı sana zaten sevdendir diye. O zaman neden hamam böceğini sevmiyoruz da uğur böceğini seviyoruz?... Dış güzellik benim önem taşıyor. Bakımlı olması gerekiyor, temizliğine önem vermesi gerekiyor ... Mesela ben şunu da denedim: Acaba dış güzelliği arka plana atıp, iç güzellikten mi başlamalıyım? Ama onu yapamadım ... Ben şu an hastanede çok insanla iç içe beraber çalışıyorum. Arkadaşlarım tarafından da seviliyorum, yemeğe gidiyoruz falan. Mesela onların içerisinde çok iyi tanıdığım kadınlar da oluyor, arkadaşlarım oluyor. Fiziki anlamda benim kriterlerime uymuyor ama içi çok güzel bir insan. Hani tanıyorum, biliyorum, bekar, evliliğe aday bir insan benim için, karakteri çok düzgün, çok iyi bir ailede yetişmiş ama o barajı aşamadığımız [dış güzellik düşüncesini] için geride kalıyor...İlk önce dış güzelliğe âşık oluyorum, ondan sonra içe.” (erkek, 44, memur)*

Evlenememesinin sebebini “nasip, kader” olarak nitelendiren K11 görüşme sürecinde, evlenmek için daha önce çok fazla kişiyle görüştüğünü iki kişiyle evlilik yoluna girdiğini fakat sonrasında kişilerin bazı özelliklerinden hoşlanmayıp görüşmeleri sonlandırdığını söylemiştir. Ona göre evlenememesi onun kaderinin bir sonucudur. Bunu da artık kabullendiğini söylemiştir.

K11: *“Nasip diyeyim ben buna ya. Bir kaderdir bu belki. Hani benim arkadaş çevrem ve akrabalarım çok tanıştırdılar. Yani çok böyle şeylerim oldu. Bir türlü gerçekleşmedi, ben buna sebep ne gösterebilirim bilemedim. Ancak kader diyorum ben buna. Çünkü ya ben istemedim ya da karşıdaki kişi istemedi. İşte bak en son olan bir sene önce. Böyle bir şey oluyor yani, benim elimde olan bir şey değil. Ben buna kader ve nasip olarak bakıyorum artık.” (kadın, 60, emekli)*

K12 ise görüşmenin genelinde evliliği şimdiye kadar hayatının hiçbir döneminde düşünmediğini, karşısına da âşık olacağı evlenmeyi düşüneceği birinin çıkmadığını fakat beklentisine uygun biri olsaydı evlenebileceğini belirtmiştir. Bu durumda beklentisine uygun olmayan biriyle evleneceğine, evlenmemeyi tercih ettiğini şöyle ifade etmiştir: *“İşte evliliği hiç düşünmedim, yani karşıma ‘Aa evet bu adamla evlenebilirim’ diyeceğim bir adam çıkmadığı için... Hayatımın geri kalanında karşıma yine istediğim tarzda biri çıkmayacaksa bekar olmayı tercih ederim, böyle rahatım ve mutluyum.”* (kadın, 41, psikolojik danışman)

3.2.2.5. Toplumsal ve Sosyal Nedenler Teması

Bu başlık altında toplumda boşanmaların artmakta oluşu ve kişilerin çevrelerindeki boşanmalara şahit oluşundan dolayı evlenmeye cesaret etmemek veya evlenmeyi tercih etmemek gibi nedenler toplumsal nedenler kapsamında ele alınmıştır. Bunun dışında kişinin mizacı nedeniyle evlenmemiş olması, mesleki kariyeri, ailenin evlenilecek kişiyi onaylamaması, hasta aile yakınlarına baktığı için kişinin evlenmemiş olması gibi nedenler ise sosyal nedenler kapsamında incelenmiştir.

İlk olarak toplumsal nedenler kapsamında 17 katılımcıdan 10’u çevrelerindeki boşanmaların onların evlenme konusundaki düşünceleri yönünden etkilemediğini, 7’si (K2, K8, K9, K11, K12, K13 ve K17) ise çevrelerinde şahit oldukları boşanmaların veya Türkiye’de artan boşanma oranının onları evlenmeme eğilimine ittiğini belirtmiştir.

K2 abisinin bir aldatılma sonucu boşandığını ve bundan çok etkilendiğini söylemiştir. Bu durumun kendisinde insanlara karşı bir güvensizlik hissi oluşturduğunu, karşısına gelen eş adaylarının da ona aynı durumu yaşatıp yaşatmayacağını düşündüğünü, dolayısıyla bunun zaman zaman kendisini evlenmeme eğilimine ittiğini anlatmak istemiştir:

K2: *“Abimin evliliğinde...aldatılma gibi bir durum oldu. Bu yüzden abim boşanmıştı, haksızlığa uğrayıp da boşanmıştı hatta... Gördüm ki evlilikte güven konusu çok ciddi bir durum...Abimin boşanmasının bende caydırıcı bir etkisi oldu, güven konusunda onda sarsıldım ben.”* (erkek, 48, memur)

K8 ise evlilik birliği kurmanın sadece iki kişi arasında gerçekleşmediği iki tarafın ailelerinde bir nevi evlilik birliği kurduğunu dile getirir. Bununla birlikte insanların çok çabuk evlenme kararı aldığı ve bu bakımdan ailelerin fikirleri önemsenmediği, bunun da uzun vadede boşanma sonucunu meydana getirdiğini ifade etmiştir. Yani kendisi en azından etrafındaki boşanmaların çoğunun bu sebeplerden kaynaklandığını vurgulamıştır. Bu sebeple şahit olduğu boşanmalar onun evlenmemeyi tercih etmesinde etken rol oynamıştır. Bununla birlikte çevresinde çok fazla boşanma davasının olmasının da etkili olduğunu söylemektedir.

K8: *“Oluyor tabi ki. Bence insanlar çok çabuk evlenme kararı alıyorlar. Ve evlenme kararı aldıktan sonra da ailelerin evlendiğini dūřünmeden sanki sadece bireyler evleniyormuş gibi dūřünüyorlar. Oysa aile yapısı çok önemli ve aile yapısı oturmadığı zaman o evlilik bir süre sonra atırıyor. Hep derler ya ailenin kabul etmediği bir insanla, bir süre sonra o ilişki gitmiyor. Belki de ben çevremde hep böyle gördüm bilemiyorum. Yani baştan hissediyorsun aslında olmayacağını ama o sevgi denilen řey herhalde insanın gözünü kapatıyor...Tabii buna benzer şahit olduğum durumlar da evliliği dūřünme konusunda beni etkiliyor...”, “Ama řunu da söylüyorum ben, eęer çevrede bu kadar boşanma davası varken, evlenip boşanacaksam evlenmenin bir anlamı yok...” (kadın, 43, ğretmen)*

K9’a göre uzun yıllar süren bazı evliliklerde bir dönemden sonra aldatmaların başladığını ve evliliklerin boşanmayla sonuçlandığını, bu durumun da kendisinin evlilik dūřüncesi üzerinde caydırıcı bir etkiye sahip olduğunu vurgulamıştır.

K9: *“Tabi bence boşanmaların caydırıcı etkisi var, çünkü şöyle de bir durum var. İnsanlar artık bencilleşti ya, herkes kendi hayatını yaşamak istiyor bence zaman geçtikçe...O yüzden ben řeyi dūřünüyorum yani boşanmaların artması şöyle oluyor: kadınlar da erkekler de kırk beşten sonra oturuyor kimlik, kişilik ve ne istediğin. Kırk beře geldiğinde ve iki tane çocuğun olduğunda, karşındaki adamın veya kadının sana uygun olmadığını anlıyorsun. Evli adamlarda ve kadınlarda bu sefer aldatmalar başlıyor...İşte şöyle durumlar benim gibi evlenmeyenleri caydırıyor diyebilirim...Yani çok birbirine paralel olduğunu dūřünüyorum onların...” (kadın, 54, ğretmen)*

K11: *“Evet bazen onu dūřünüyorum ben de etrafımda boşanan benim yaşımda arkadaşlar var, evli olan akrabalarım ‘Abla ne güzel bekarlığın tadını çıkar, biz de başımızdan atmaya bakıyoruz’ diyorlar... Mesela az önce bahsettiğim görüşmemi bu*

yüzden de bitirdim galiba, karakterinden dolayı [evliliği] sürdüremem diye düşündüm...” (kadın, 60, emekli esnaf)

Boşanma olgusunun evlenmeme üzerinde etkin olması konusuna K12 ve K13 boşanma ihtimalini düşünmenin evlenmemeyi tercih etmelerinde etkisi olabileceğini söylemektedirler.

K12: *“Olabilir yani kendi açımdan düşünüyorum ben bunu. Evlensem ne olacak falan gibi bir düşüncem oluyor. Bence caydırıcı etkisi vardır...Belki hani yurt dışında biraz daha ya da başka ülkelerde daha rahat bir kafa vardır. Yani ‘Evlenirim, boşanırım, sonra bir başkasıyla evlenirim’ gibi...Ama bence bizim toplumda da etkiliyordur yani boşanma ihtimali, evlenmemeyi etkiliyordur.” (kadın, 41, psikolojik danışman)*

K13: *“...Önceden değil ama şu anda artık tabi ki etkileniyorum bundan. Söylediğim gibi bir hayatı paylaşmayı düşleyerek girdiğiniz bir şeyden negatif dönüşlerle ayrılmak zorunda kalmak da bence daha büyük bir yıkım. Hani başlamak, bitirmek zorunda kalmaktan daha iyidir diye düşünüyorum. O şekilde bir düşünce oluştu yani.” (kadın, 54, memur)*

Buna ek olarak K17 de yaşadığı muhitte çok fazla boşanmış tanıdığı olduğunu ve bu kişilerin onun evlenme düşüncesine etki ettiğini, kendisinde evlenmeme eğilimi oluşturduğunu şu şekilde ifade eder:

K17: *“Tabi caydırıcı etkisi var olmaz mı?... Şimdi bizim mahalleye baktığın zaman mesela, bizim sokağa en az 12-13 tane boşanmış tanıdığım var, kadınlar daha çok mesela. Bunlar caydırıcı olabiliyor, etkiliyor yani. O da mesela anlaşılamazlık, internet ortamında tanışma, ne bileyim düşünmeden evlenme şey oluyor yani.” (erkek, 50, emekli/ operatör)*

Bu tema altında sosyal benlik (K8), ailesinin evleneceği kişiyi onaylamaması ve aile üyelerinin bakım yükümlülüğü (K5), mesleki sebepler (K3 ve K4) gibi sosyal nedenler kapsamında incelenmiştir.

K8’in kendi benliği ve evlilik kavramını ilişkilendirmesinden hareketle sosyal benlik, kişinin başkaları tarafından nasıl algılandığına dair kendisi hakkındaki düşüncesini ifade eden bir kavram olarak tanımlanabilir (Kağıtçıbaşı, 2017: 263). Bunun dışında kuramsal bölümde değinildiği gibi Mead’e göre de sosyal benlik,

bireyle toplum veya toplumun diğer üyeleri arasındaki etkileşimin bir ürünüdür (Kınağ, 2017: 95-113). Bu bağlamda K8 de evlenmemesi konusunda kendi karakterini temel bir sebep olarak ileri sürmüştür. K8, kendisinin, aslında sıcak kanlı bir insan olmasına rağmen dışardan çok sert mizaçlı, soğuk algılandığını, bu algının karşı cinsle yaklaşmasına engel olduğunu belirtmiştir:

K8: *“Kendim. Çok keskin bir cevapla kendim. Yani ben birazcık mükemmeliyetçiyim herhalde. Bir de iç dünyam ile dış dünyanın çok farklı olması da etken. Mesela insanlar bana çok katı, sert ve inanılmaz derecede şey görürler böyle hani bir erkeğe karşı özellikle mesafeli. Ama iç dünyamda da tam tersiyim, yani ben gerçekten seversem gözüüm hiçbir şeyi görmez. Hani onun işidir, gücüdür, maddiyatıdır, ailesidir öyle çok önemsemem. O yüzden iç dünyam ile dış dünyam arasındaki o katı çizgi herhalde evlenmeme neden. O nedenle benim yani.”* (kadın, 43, öğretmen)

Öte taraftan K5, evlenmek istediği kişiyi ailesinin kabul etmediğini aşağıdaki sözleriyle dile getirmiştir:

“İlk erkek arkadaşım olduğunda ve evlenmek istediğimi söylediğimde ailem karşı çıktı. O zamanlar Türkiye’de internet yoktu. Ben Ege üniversitesinde çalışıyordum, bilgisayar programcısı olarak. Üniversiteler arası yine internet ağı vardı, o şekilde tanışmıştık biz. Babam asla dedi, tanışma biçimimiz çok garip geldi ona. ‘Nasıl tanıyacaktıysın öyle’ dedi. Sonra babam ya o ya biz dedi. Ben de tabi ki ailemi seçtim...” (kadın, 62, öğretmen) Bu şekilde K5 gençlik dönemlerinde evlenmemesine etki eden en önemli faktörün ailesi özellikle de babası olduğunu ifade etmiştir. Bunun dışında yine evlenmeye uygun çağlarında aile üyelerinin hastalıklarıyla uzun zaman mücadele ettiğini onlara yardımcı olduğunu ve yanlarında durduğunu bundan dolayı da evlenemediğini şu şekilde ifade etmiştir: *“Evleneceğim yaşlarda kız kardeşime kanser teşhisi kondu. Onun tedavisi çok uzun sürdü. Yıllarca ona çok yardımcı oldum. On yıl sürdü... Onun arkasından babamın rahatsızlıkları, bir sürü hastalıklarla... Yıllardır ben yani, 2000 senesinden beri hasta bakıcı gibiyim, öyle düşünün.”* Ancak K5 evliliğe karşı olmadığını belirterek hatta bahsedilen sebeplerden ötürü evlenmemeyi tercih ettiğinden pişmanlık duyduğunu *“Evliliğe karşı olan birisi de değildim. Şu anki düşünceme göre o zamanlar evlenmeliydim bence.”* sözleriyle ifade etmiştir.

Katılımcıların evlenmemelerinin mesleki sebepler ile bir ilgisi olup olmadığını anlamak için, onlara “Mesleğiniz (kariyeriniz) ile evlenmeme durumunuz arasında bir ilişki olduğunu düşünüyor musunuz?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Görüşmeye katılanlardan sadece iki katılımcı (K3 ve K4) bu soruya olumlu cevap vermiştir. Mesleklerinin yani kariyer yapma çabalarının evlenmemelerinde etkili olduğunu dile getirmişlerdir. Diğer 15 kişi ise meslekleri ile evlenmeme durumlarının ilişkili olmadığını kariyer yapma çabalarının olmadığını söylemiştir. Söz konusu iki katılımcı da (K3 ve K4) üniversitede öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. İkisi de tam evlenme çağı denilen gençlik dönemlerinde, yüksek lisans yapma, doktora yapma, bilimsel çalışmalarda bulunma gibi kariyerlerine yönelik sıkı çalıştıklarından dolayı o dönem hep meşgul olduklarını ve evlenmeye vakit bulamadıklarını dile getirmişlerdir. Daha sonraki yıllarda da kendi kafa yapılarına uygun eş adayı bulmakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir:

K3: “Çok büyük bir ilişki var. Şu andaki mesleğim evliliği ertelememde etkili oldu. Yüksek lisansı bitirelim, doktorayı bitirelim, ondan sonra doçentliği alalım derken zamanın nasıl geçtiğini anlayamadık. Bunların zamanında engel olduğunu düşünüyorum.” (erkek, 55, akademisyen)

K4 de gençken kariyer yapmaya öncelik verdiği için evlenmediğini, daha sonra ise seçici davrandığından evlilik kararı alamadığını söyleyerek kariyerle evlenmeme eğilimi arasındaki ilişkiye ilaveten gençken evlilik konusunda insanın daha cesur kararlar alabildiğini ileri sürmüştür.

K4: “20 ile 35 yaş arasındaki süreyi kariyer ile geçirdim...O yaşlarda pek evlilik aklına gelmiyor insanın... Yaş ilerledikçe... karşıdaki kişinin nereli olduğuna bile daha çok dikkat ediyorsun...Bunlar bile sorun olabiliyor.” (erkek, 52, akademisyen)

3.2.2.6. Evlenmemiş Olmanın Zorlukları Teması

Bulgular kısmında son olarak bu tema kapsamında katılımcılara “Evli olmama durumunuz sosyal ilişkilerinizi nasıl etkiliyor? (akrabalık, arkadaşlarınız, iş çevreniz, komşuluk ilişkileri gibi).” ve “Aile ya da çevrenizdeki diğer kişilerden evlenmeniz gerektiği konusunda baskı görüyor musunuz?” şeklinde sorular yöneltilmiştir. Bu sorular çerçevesinde katılımcıların 40 yaşını geçmiş olması bununla birlikte evli

olmamalarının sosyal çevreleri tarafından nasıl karşılandığının ve buna karşın katılımcıların nasıl tepki verdiği irdelenmek istenmiştir. Bu çerçevede kişilerin evlenmemiş olmalarının sosyal çevrelerinde nasıl karşılandığı, bu durumun onları sosyal ortamlarda olumsuz etkileyip etkilemediği sorulmuş 17 katılımcıdan 10'u evlenmemiş olmalarının sosyal çevrelerinde bir sorun oluşturmadığını beyan etmişlerdir. Buna karşın 7'si ise evlenmemiş olmaları sebebiyle tek başlarına arkadaş, aile veya akraba toplantılarına katılmaktan çekindiklerini, evlenmemiş olmanın onların sosyal çevreleriyle ilişkileri üzerinde zaman zaman olumsuz bir etkiye sahip olduğunu dile getirmişlerdir. Bunun yanında evlenmemiş olmalarının zorluklarının çevrelerinden gelen tepkilerle ilgili olduklarını da ifade etmişlerdir.

Katılımcılardan 7'si (K4, K5, K11, K13, K15, K16, K17) evli olmamalarının sosyal çevrelerinde veya iş çevrelerinde onları olumsuz etkilediği durumlar oluşturduğunu söylemiştir. Mesela K13 eskiden evli olmama durumundan dolayı çevresinden biraz kendini soyutladığını fakat şimdilerde bu durumu kabullendiğini ve evli rahat bir şekilde sosyalleşebildiğini söylemiştir:

K13: *“O biraz galiba benim kendimle ilgili, mesela arkadaşlarım evlendiler onların kendilerine ait bir hayatları var, ben onların içinde yalnız kalabilirim gibi düşüncelerim vardı ilk zamanlar, çekiniyordum... Bunları biraz daha aşmış durumdayım. Yani artık evli olan bir arkadaşımınla vakit geçirebiliyorum çok rahat.”* (kadın, 54, memur)

K4: *“Akrabalarda olmuyor da. Mesela örnek olarak veriyim bir toplantı oluyor birileri çift şeklinde gidiyor, sen tek gidiyorsun insanın hoşuna gitmiyor tabi bu durum, psikolojik olarak yalnız hissediyorsun.”* (erkek, 52, akademisyen)

K5 öğretmen olarak görev yaptığı okulda yapılan toplantılara veya etkinliklere çoğu arkadaşının çift olarak katıldığını, bundan dolayı da kendisinin bu etkinliklere katılmaktan kimi zamanlar çekindiğini, ortamı bozma endişesi içinde olabildiğini ifade etmek istemiştir:

K5: *“...Özellikle okul çevresinde mesela bir organizasyon düzenlendiği zaman şimdi çiftler geliyor ya, sen oraya bekar geliyorsun, tek başına geliyorsun. Orada bazen tereddüt ettiğim oluyor, acaba gitmesem mi? Herkes orada eşleriyle işte ben orada tekim. Grubu bozar mıyım gibi düşüncelerim olabiliyor.”* (kadın, 62, öğretmen)

Buna benzer şekilde K14 de evlenmeme durumunun birçok yönden sosyal çevresine dahil olmasını kısıtladığını dile getirmiştir. İş arkadaşları veya akrabalarının katıldığı etkinlik, düğün, davet vb. toplantılara daha çok insanların çift olarak katıldıklarını kendisinin tek başına katılmaktan çekindiği bundan dolayı da ya katılıp çok kısa bir süre kaldığını ya da hiç katılmadığını söylemiştir. Görüşmenin genelinde de ifade ettiği üzere K14 sosyal çevresinde daha çok görünür olmak için de evlenmeyi istemektedir fakat her anlamda kendisine uyan bir eş adayıyla henüz karşılaşmamıştır.

K14: “Tabi bazı toplantılara katılamıyorum. Yani bu hem idari anlamda, arkadaşlık anlamında da hem de sosyal anlamda da katılamıyorum. Tabi akrabalık ilişkilerini kesiyorsunuz, neden, çünkü bayramlarda genelde böyle eş, çoluk çocuk toplanırlar teyzeye, halaya el öpmeye giderler. Ben bir erkek olarak utanırım mesela tek başıma gitmeye. Belki halamdan, teyzemden utanmam da mesela bayan çalışma arkadaşımın gideyim bir bayramını kutlayayım, bir kahvesini içeyim demem. Doğum günlerinde aynı şekilde, çocuklarına doğum günleri yaparlar, beni de davet ederler, bir sürü aile geliyor mesela ben tek başıma olacağımdan gitmem. Ha katıldığım oluyor, ne oluyor gidiyorum, çocuğun hediyesini veriyorum, doğum gününü kutlayıp ondan sonra benim işim var deyip çıkıp gidiyorum. Öyle bir sosyal anlamda aileli olan bir yere katılmak biraz şey oluyor, bu durum etkiliyor. Biraz çekiniyorum da tabi.” (erkek, 44, memur)

K15 ise evli arkadaşlarıyla eskisi gibi yakın ilişki içinde olmadığını, onların aileleriyle birlikte farklı bir yaşantısı ve farklı meşgalelerinin olduğunu söylemiştir. Bu bağlamda K15’in evlenmemiş olması evli olan yakın arkadaşlarıyla arasına görünmez bir duvar örmüştür demek yanlış olmaz.

K15: “Şöyle etkiliyor, bir kere bekar olduğunuzda evli olan arkadaşlarınızla iletişiminiz yavaş yavaş fark ediyor, değişiyor. Çünkü evli olan arkadaşlarınızın kendine ait bir aile yaşantısı, yaşamı oluyor. Benim mesela otuz yılın üstünde evli olan kız arkadaşlarım var ve arkadaşlığım devam ediyor, o bir dostluk ama onlar dört kişi. Neticede hayatınıza başka kattığınız insanlar da var. İnsanlar sizi bekar olduğunuzda daha çok yani evliler dışlıyor. Bu bir gerçek, dışlanıyorsunuz evliler tarafından.” (kadın, 53, çalışmıyor)

Katılımcılara bir de aileleri veya çevreleri tarafından evlenmeleri gerektiği konusunda baskı denilebilecek ısrarlar veya tavsiyeler gelip gelmediği, buna karşılık

katılımcıların tepkilerinin nasıl olduğu sorulmuştur. 17 katılımcının çoğunluğu ailelerinin veya yakın çevrelerinin onlara eş adayları tavsiye ettiğini, kendilerinin bunu “kader, nasip” diyerek geçiştirdiğini veya reddedip duymazdan geldiğini ifade etmiştir. Örneğin K8 özellikle arkadaşlarının sürekli yakın çevrelerindeki bekar erkeklerle kendisini tanıştırma çabası içinde olduklarını dile getirir. Ailesi de kimi zaman evlenmesi konusunda öğütlerde bulunmuştur. O ise etrafında boşananların çokluğundan dolayı evlenmenin bir anlamının olmadığını bundan dolayı da “hayırlısı, kısmet” şeklinde bu tavsiye ve öğütleri geçiştirmiştir.

K8: “Arkadaş baskısı oluyor. Evlen diyorlar sürekli. “Biri var şununla görüş, bununla görüş” Mesela annem olmasını [evlenmesini] isterdi, abimlerle böyle bir ilişkimiz yok demezler ama işte yine de istediklerini biliyorum. Tavsiyeler karşısında da genelde hayırlısı, kısmet diyorum böyle geçiştiriyorum. Olacağı varsa olur, olursa kader, olmazsa kısmet değilmiş diyorum. Zorlamanın pek bir anlamı yok.” (kadın, 43, öğretmen)

K11 etrafında kendisiyle ilgili sürekli “Evlenemedi, bekar kaldı” şeklindeki söylemlerden dolayı çok yıprandığını söyler. Bununla birlikte çevresinden gelen eş adayı tavsiyelerini de zaman zaman değerlendirdiğini, görüşmelere gittiğini söyler. Söz konusu söylemlerden yıprandığını ifade etmesine rağmen hala evlenmeye hevesli ve istekli olduğunu görüşme boyunca sezdirir.

K11: “Mesela akrabalık ortamlarında, arkadaş çevrelerinde bu durum beni etkiliyor. Çünkü insanın çok dostu da oluyor, düşmanı da oluyor. Bu akrabalarından da en yakınından bile gelebiliyor. ‘İşte evlenemedi, bulamadı bir tane, kaldı evde’. ...Tabi o topluma girmek istemiyorum yani...Fazla ev gezmelerine, akrabalarımın yanına çok gitmem. Bu da tabi beni manevi olarak üzüyor, dinen de üzüyor. Hani akrabalarla bağlantıyı koparmak hoş bir şey değil ama beni çok yıpratıyor.” (kadın, 60, emekli)

Çevresindeki insanlar tarafından evlenmenin dünyada olmazsa olmaz bir eylem olarak kendisine lanse edildiğini söyleyen K15, bu duruma bir süre inandığını ve kendi içinde bu sorunla boğuştuğunu, evlenmezse insanların kendisini dışlayacağına inandığını anlatmıştır. Evlenmesi gerektiği konusunda ailesi ve arkadaş çevresinin sürekli baskı ve telkinde bulunduğunu kendisinin ise bu durumdan hoşlanmayıp nazikçe konuyu geçiştirdiğini söyler: “... Yani sizin kafanızın içine öyle

bir şey sokuyorlar ki sanki evlenmezseniz dünya duracak. Bir müddet buna inanıyorsunuz. Yani gerçekten evlenmem lazım, evlenmezsem hayat duracak yani benim için. Sonra yaş geçtikçe kendinizi geliştirmeye başladıkça, bakıyorsunuz ki olabilir de olmayabilir de. Hayat sadece bundan ibaret değil...”, “Aile ve arkadaş çevremden tavsiyeler ve baskılar oldu. Ama ben bu durumdan hiç keyif almayan insanlardan birisiyim, hiç sevmiyorum bunu...Nazikçe reddetmeye çalışıyorum.” (kadın, 53, çalışmıyor)

K16: *“Etkiliyor tabi etkilemez mi? Mesela kahvede otururken yanımdaki arkadaşın eşi arıyor eve çağırıyor, özeniyorum ben de. Öyle arkadaşların yanında kendimi yalnız görüyorum...”* (erkek, 65, emekli demir ustası)

K17 de yine aynı şekilde arkadaş buluşmalarına eşi olmadığı için katılmaktan çekindiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte çevresindeki kişilerin evlenmesi yönünde telkin ve tavsiyelerine zaman zaman olumlu, zaman zaman ise olumsuz cevap vermiştir.

K17: *“Mesela şöyle oluyor, bazı evli arkadaşlarım evlerine çağırıyor oturmaya, ben de diyorum kendi kendime ‘ben evli değilim, adamın eşi var’. İster istemez kendim sıkılıyorum yani, ayıp olur diye düşünüyorum, ayıp olmasın diye gitsem de çok durmuyorum. Eşim olsa otururum muhabbet sohbet olur. Eşim olmadığı için fazla da kalmak istemiyorum...”*, *“...Çevreden, tanıdıklardan söyleyen oluyor öyle. Bir bayan var sana göre tanış, görüş diyenler oluyor. Benim de bazen görüşmeye gittiğim oluyor bazen de ‘bir ara görüşürüz’ diye geçiştirdiğim oluyor...”* (erkek, 50, emekli operatör)

3.3. Tartışma

Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde ikinci bölümde ayrıntılı olarak bulgularından söz edilmiş olan Altunkaynak'ın (2022) araştırması ekonomik yetersizliklerin evlenmeme eğilimini arttırdığı yönünde bir bulgu ortaya koymuştur. Bu araştırmanın bulgusu genel olarak Altunkaynak'ın bulgusuyla örtüşmekle beraber bazı farklılıklar da taşımaktadır. Şöyle ki, bu çalışmada da ekonomik faktörler evlenmeme eğilimini arttırmaktadır; ancak bu, kadınlar ve erkekler için farklı dinamiklerle ortaya çıkmaktadır. Erkekler düşük gelir seviyeleri nedeniyle yani maddi olarak yetersizlik sebebiyle ev geçindirmenin zorluklarını aşamama ve dolayısıyla geçim kaygısı nedeniyle evlenmemeyi tercih ederlerken kadınlar, kendi geçimlerini temin edecek gelire sahip oldukları için evlenmeyi zorunluluk olarak görmemektedirler. Bu farklılık, kadınlar ve erkekler için evlilik beklentilerinin ekonomik boyutta farklılaştığını gösteren ilginç bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla yanında Gündüz (2024) de bulgularında Altunkaynak gibi kişilerin evlenmeme sebeplerinde bireysel ekonomik güçlük ve ülke olarak ekonomik şartların geçinmek için yetersiz olduğundan yakınmaları bu sebeplerden ötürü evlenmeyi ertelediklerini veya bir süre düşünmedikleri bulgulanmıştır. Benzer bir düşüncüyü savunan Özarslan'ın (2020) makalesine göre de günümüzde modern yaşam biçiminin yaygınlaşmasıyla birlikte evlenmek eski zamanlarda olduğu gibi ekonomik olarak kolay gerçekleşmemektedir. Evlilik düşüncesi beraberinde ağır masrafları da düşünmeyi gerektirmektedir. Örneğin ev sahibi olmak, ev eşyası almak, nişan-kına-düğün törenlerinin masrafları gibi masraflar kadın olsun erkek olsun bireylerin üzerine ağır yükler yüklemektedir. Bu durum da evlilik yaşının ileri yaşlara taşınmasına veya hiç evlenmeme düşüncesinin oluşmasına yol açmaktadır. Yine bu çalışmada da bazı katılımcıların ekonomik koşullarının yetersizliği evlenmeme durumlarına etki etmiştir. Bunun dışında bu çalışmadaki bulgularda özellikle çalışan kadın katılımcıların bir kısmı evlendiklerinde kişisel ve maddi yönden özgürlüklerinin kısıtlanabileceğini düşünmekte ve bundan dolayı evliliği ötelemektedirler. Bununla paralel olarak Gündüz'ün (2024) bulgularında da birkaç katılımcı evlendiklerinde sosyal çevresinin, arkadaş ortamının ve dolayısıyla özgürlüğünün kısıtlanacağı düşüncesinden dolayı evliliğe temkinli yaklaşmışlardır.

Altunkaynak'ın (2022) çalışmasında evlenmemiş kişilerin evlilik değerleri ile evlilikle ilgili beklenti ve düşünceleri kapsamında katılımcılar yalnız yaşamaktan

keyif almaktadırlar. Bu katılımcılar bir kişiye karşı sorumlu olmadıkları için mutlu olduklarını, evliliğin toplumsal baskı sonucu gerçekleştiğini, ekonomik açıdan kimseye hesap vermek zorunda olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte katılımcılar için güven, sadakat, saygı ve sevgi bir evlilikte olmazsa olmaz değerlerdir. Yani katılımcılar eğer evlenmeye karar verselerdi söz konusu beklentilere sahip olacaklarını ifade etmişlerdir. Benzer evlilik beklentileri bulgularına ulaşan Gündüz'ün (2024) çalışmasına göre katılımcılar hayatı her yönüyle hayat arkadaşıyla paylaşmak, güven, saygı ve sadakat duygularının varlığını sürdürdüğü bir evlilik birliğine sahip olmak istemektedirler. Bu tez çalışmasında da katılımcıların evlilikten beklentileri ve evlilikle ilgili tutumları yukarıdaki örneklerde verilenlerle benzer özellik göstermektedir. Bu çalışmada evlilik değeri ve beklentisi konusunda literatürle uyumlu bulgulara erişildiği söylenebilir. Zira Altunkaya (2022) ve Gündüz'ün (2024) araştırmasında da olduğu gibi bu çalışmada da evlilik sadakat, saygı, yol arkadaşlığı, hayat arkadaşlığı gibi olumlu nitelendirmelerle tanımlanmıştır. Kozan ve arkadaşlarının (2019) çalışmasında da katılımcılar evliliğe olumlu bir anlam yüklemişler ve evlenecekleri kişilerde inançlı ve saygılı olma ve güven verme özelliklerine dikkat etmişlerdir. Bu çalışmada benzer şekilde katılımcılar evlenecekleri kişilerde saygı ve güven aradıklarını belirtmişlerdir.

Gündüz (2024) çalışmasında boşanma endişesiyle ilgili bulgulara yer vermiştir. Onun araştırmasında da katılımcıların çoğunun evlenmeme gerekçelerinden birinin boşanma endişelerinin olmasıdır. Kişiler çevrelerinde gördükleri problemlili evliliklerden ve dolayısıyla boşanmalardan etkilenmişler ve bu durum onları evlenmemeye itmiştir. Bu tez çalışmasında da benzer şekilde boşanma olgusu katılımcıların evlenmeme düşüncelerinde etkili olmuştur. Katılımcıların etraflarında şahit oldukları boşanmalar, onların evlendikten sonra boşanma ihtimalini düşünmelerine ve bundan dolayı evlenmeme eğilimlerinin oluşmasına sebep olmuştur.

Bunun dışında, literatür özeti bölümünde de ifade edildiği gibi literatürde genel olarak evlenmeme eğilimi üzerine araştırmaya fazla rastlanmamıştır. Genellikle evlilik beklentileri, evliliğe dair tutum ve değerler, aile ve evlilik ilişkileri, evlilik yaşı, boşanmanın sebepleri vb. konular hakkında birçok çalışmaya rastlanmaktadır. Halbuki dile getirilen bu konular dışında, evlenmemek de sosyolojik bir sorundur. Kaldı ki, ilgili literatürde bazı çalışmalardaki egemen bakış açısına göre, evlenmeme olgusu evlilik kurumunun temel işlevleri bakımından toplumsal bir problem olarak

görünmekten ziyade bireylerin özgürlüğü çerçevesinde temel hakkı veya tercihi olarak ele alınmaktadır. Oysa nüfusun kendini yenilemesi, yenilenen nüfusun sosyalleşmesi ancak kadın ve erkek bireyler arasında gerçekleştirilecek evlilik ilişkisiyle sağlanabilmektedir. Bu kapsamda bu çalışmanın literatürdeki bu akademik boşluğun giderilmesine önemli bir katkı sağlayacağı düşünülebilir.

3.4. Sonuç

Evlilik, yetişkin kadın ve erkek arasında gerçekleşen yasal geçerliliği olan ve belirli hak ve yükümlülüklerle sınırları çizilmiş toplumsal bir kurumdur. Bu çerçevede biyolojik, ekonomik, psikolojik ve sosyalleştirme işlevlerine sahiptir. Toplumsal süreç içinde dinamik bir yapıya sahip olan aile ve evlilik kurumlarının işlevleri değiştirilemez değildir, bu işlevler toplumun doğası gereği değişmeye, yeniden anlamlandırılmaya devam etmektedir. Bu bağlamda aile üyelerinin ailedeki rolleri, aile ya da evlilik olgusuna yönelik değerler, bireylerin evlilikten beklentileri, çatışma alanları, aile politikaları, aileye yaklaşımlar vb. değişmekte ve dönüşmektedir. Bu değişim olumlu yönde olabileceği gibi olumsuz yönde de seyredebilir. Örneğin evliliklerin azalması, boşanmaların artması, çocuk sahipliğinin sınırlandırılması vb. durumlar evlilik kurumunun olumsuz yönde değişen birtakım realiteleridir.

Bu araştırmada 40 yaş ve üzeri bireylerin evlenmeme eğilimlerinin nedenleri, evlilikle ilgili tutum ve değerler, ekonomik sebepler, kişisel beklentiler ve toplumsal sebepler kapsamında ele alınıp irdelenmiştir. Bu kapsamda Manisa ilinde yaşayan 40 yaş ve üzeri olup hiç evlenmemiş 10'u kadın, 7'si erkek 17 katılımcıya ulaşılmıştır. Bu katılımcılarla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların evlenmemelerinin altında yatan nedenlerin anlaşılabilmesi ve irdelenebilmesi için kişilere 18 adet açık uçlu soru sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplar çalışmanın üçüncü bölümünde bulgular kısmında analiz edilip, değerlendirilmiştir.

Araştırmada katılımcıların evliliğe yükledikleri anlam genellikle hayat arkadaşlığı, güven, sadakat, güçlü hissetme, düzen gibi kavramlarla ifade edilmiştir. Yani katılımcıların çoğunlukla evliliğe olumlu anlam yükledikleri söylenebilir. Evlenmemiş olmak evlilik kurumunun gereksiz olduğunu düşünmek gibi ideolojik bir gerekçeye veya cinsel davranışların evlilik kurumunca düzenlenmesini ortaya çıkaran değer sistemine karşıt bir değer dünyasının benimsenmiş olmasının sonucu olarak ortaya çıkmamıştır. Zira, katılımcıların büyük bir çoğunluğu evliliğin gerekli olduğu fikrini savunmuşlardır. Bununla birlikte, çoğu katılımcı istediği halde evlenememiştir. Bu durumu etkileyen bireysel, ekonomik, toplumsal, sağlık nedenleri gibi birçok neden tespit edilmiştir.

Katılımcıların evlilik kararında ve evlilik beklentilerinin oluşmasında içinde sosyalleştikleri ailenin de belirleyici rolü bulunmaktadır. Çoğunlukla katılımcılar aile üyelerinin özellikle anne-babalarının birbirlerine saygı ve sevgi çerçevesinde yaklaştığını ve demokratik nitelikte bir aile yapısına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla katılımcılar bu bağlamda evliliğe olumlu anlam yükleyerek içinde yetiştikleri aile yapısının özelliklerini taşıyan bir evlilik yapmak istemişlerdir.

Çoğu katılımcı, evlenmeyi sadece çocuk sahibi olmak için istememişlerdir. Yani çocuk sahibi olmayı istemek evlenmek istemelerinde asıl kriter olmamıştır. Katılımcılar için evlilik iki kişi arasında bir hayat paylaşımı ve hayat arkadaşlığı yapmak anlamına gelmektedir. Çocuk sahibi olunmasa da olur. Bu katılımcılar, muhtemelen ileri yaşlarda olmalarından da kaynaklı olarak, evlilik beklentilerinde öncelikli olarak çocuk sahibi olmaktan ziyade yalnızlık yaşadıkları hayatlarını paylaşacakları bir yoldaş bulmak istemektedirler. Bununla birlikte yine bir kısım katılımcı dışında katılımcılar birlikteliklerde yasal bir sözleşmenin yani nikahın olmasını uygun görmüşlerdir.

Ekonomik nedenler kadınlar ve erkekler için ayrı anlam ifade etmektedir. Kadınlar ekonomik olarak kendilerini güçlü buldukları için evliliğe ihtiyaç duymazlarken, erkekler evlenecek kadar ekonomik güce sahip olamamaktan dolayı evlenmemişlerdir. Bu da erkekler açısından, toplumdaki evi geçindiren, eve gelir getiren geleneksel erkek modeliyle örtüşen bir evlenmeme nedenidir. Evlenme sürecinin maliyetinin yüksekliğinden dolayı evlenemediğini söyleyen genellikle olmamıştır. Çok az katılımcı (iki kişi) bu sebepten ötürü evlenmediğini belirtmiştir. Beklentilerin aksine bu araştırmada çok fazla böyle bir problemle karşılaşılmamıştır. Bu durum genellikle katılımcıların çalışmalarıyla ve düzenli bir gelire sahip olmalarıyla açıklanabileceği gibi yoksul olduğu için evlenememiş olmanın psikolojik yükünü dile getirmemiş olabilirler (İnsanların psikolojik iyiliğini olumsuz etkileyen bir durum olmasıyla ilişkilendirilebilir). Bu konuda daha detaylı araştırma yapılmasına ihtiyaç olduğu açıktır.

Bedensel veya psikolojik sağlık sorunları sebebini evlenmemelerinde sebep gösteren katılımcılar, örneklem kısmının az bir kısmını oluşturmaktadır. Bunun dışında çoğu katılımcının evlenmemesinde sağlık sorunları etkili değildir. Evlenmemesinde sağlık sorunları etkili olan katılımcılar genellikle evlenme çağı

denilebilecek gençlik dönemlerinde yaşadıkları bedensel veya psikolojik rahatsızlıklardan dolayı evlenmeyi ertelemişlerdir. Örneğin bu katılımcıların kimi MS, kimi panik bozukluk, kimi ise sosyal anksiyete veya depresyonla mücadele etmiştir.

Kişisel beklentilerinden dolayı evlenmeyen katılımcıların bu kapsamdaki önemsedığı sebepler ev işlerinde eşit paylaşım, fiziksel özellikler, karakter olarak beklenti düzeyidir. Dolayısıyla katılımcılar kendi belirlediği kriterlerinden dolayı istediği özelliklerde bir eş adayı bulamadığı için evliliği sürekli ertelemek durumunda kalmışlar veya evliliği tercih etmemişlerdir.

Toplumsal nedenler kapsamında boşanma olgusunun katılımcıların evlenmeme durumları üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Boşanma, yapısal bir olgu olduğundan toplumda çoğunluğu etkileme potansiyeli yüksek bir sebep olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda bu araştırmada bazı katılımcılar çevrelerinde şahit oldukları boşanmalardan ve Türkiye’de artan boşanma oranlarından etkilenmişler ve bu durum onların evlenmemelerine etki eden bir sebep meydana getirmiştir. Bu katılımcılarda söz konusu sebepten ötürü insanlara karşı güvensizlik ve evlilikten çekinme yaklaşımları meydana gelmiştir. Bunun dışında bazı katılımcı da evlenmeme eğilimlerinin oluşmasında boşanmaları bir sebep olarak görmemişlerdir. Bu katılımcılar her evliliğin ve her boşanmanın kendi iç dinamikleri içinde değerlendirilmesi gerektiği görüşündedirler. Sosyal nedenler ise daha çok bireylerin diğer bireyler veya kurumlarla kurduğu ilişkiye ve hayatlarını etkileyen olgulara bağlı olarak meydana gelmektedir. Bu noktada katılımcıların bir kısmı sosyal benliklerini, ailesinin evleneceği kişiyi onaylamamasını, aile üyelerinin bakım yükümlülüğünü üstlenmeyi ve mesleki sebepleri sebep göstermişlerdir. Bu sosyal nedenler söz konusu katılımcıların evlen(e)memelerinin başlıca sebeplerini oluşturmuştur.

Evlenmemiş olmaya tepkiler ve zorluklar bağlamında, neredeyse tüm katılımcılara çevreleri tarafından evlenmeleri gerektiği yönünde tavsiye veya baskılar olduğu görülmüştür. Bununla birlikte çoğu katılımcının evlenmemiş olması onlar için sosyal çevreleri, arkadaşlık veya iş ortamlarında büyük bir sorun oluşturmamıştır. Bazı katılımcılar ise evlenmemiş olmalarından dolayı akraba toplantıları, arkadaşlık veya iş ile ilgili etkinliklere çiftlerin çoğunluklu olarak katıldığını görünce tek başına katılmaktan çekinmiştir. Bu durum bireylerin dışlanabileceğini düşünme dürtüsüyle, sosyal ortamlara, etkinliklere katılmama yaklaşımını meydana getirmiştir.

Bu tez çalışmasının bulguladığı temel noktanın vurgulanması gerekirse eğer, bireyler evlilik kurumuna karşıt bir yaklaşım içinde değillerdir. Aksine evlenmek istemektedirler ama yukarıda dile getirilen birtakım bireysel, toplumsal ve sosyal nedenlerden dolayı evlenememişlerdir. Bununla birlikte sonuçlar toplumsal bazda ele alındığında evlenmeme eğiliminin ciddi bir toplumsal problem olarak güç kazanacağı su götürmez bir gerçektir. Bu eğilimin daha da güçlenmesi halinde evlilik kurumunun olumsuz yönde değişiminin hız kazanması, nüfusun kendini yenileyememesi gibi bir durumla toplumun karşı karşıya kalması kaçınılmazdır.

Türk toplumunun batı toplumlarına paralel bir gidişat içinde olmasıyla bireyselleşme tutumunun artması, evlenme yaşının önümüzdeki yıllarda daha da artacağını düşünülmesine sebep olmaktadır. Bununla birlikte bireyler artık evlenseler bile çocuk sahibi olmayı istememektedirler ya da çocuk sahibi olma yaşının yükselmesi gibi bir realite meydana gelebilmektedir. Bu durum da toplumun devamlılığını sağlayacak nüfusun kendini yenileme işlevinin önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Tabi ki bu sebeplerle birlikte ekonomik kaygılar, bireylerin eğitim süresinin uzaması, diğer kişisel (ailevi, mesleki vb.) sebeplerden ötürü de Türkiye’de bireyler evlenmeme eğilimine sahip olabilmektedirler. Bunun yanında evlenmeme eğilimlerinin artmasıyla beraber toplum içinde aile kurumunun da onaylamadığı değişimler meydana gelmiş bulunmaktadır. Evlilik kurumunun gidişatının yukarıda açıklandığı gibi problemleri bir hal alması, bireylerin artık evlenmemeyi tercih etmesi veya kendi sebeplerinden ötürü evliliği erteleme eylemleri özellikle toplumda aile kurumunun geleceğini, nüfusun yenilenmesini ve nitelikli bireylerin yetişmesini doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen önemli bir faktördür. Evliliklerin azalması, boşanmaların artması, nüfusun kendini yenilememesi vb. toplumu temelinden sarsabilecek problemlerin engellenmesi gerekmektedir. Bunun için özellikle devletlerin ve hükümetlerin aile ve evlilik politikaları, evliliği teşvik edici ve özendirici olmak durumundadır. Bu anlamda günümüzde hali hazırda Türkiye’de evliliğin sürekli teşvik edilmesi yerinde bir politikadır. Bununla birlikte evliliğin nasıl teşvik edileceği konusu ayrıca üzerinde durulması gereken, bu tez çalışmasının kapsamında olmayan bir konudur. Türkiye’de hükümetin yaptığı politikalarla da çoğunlukla görülüyor ki insanlar sadece “Evlenin, çocuk sahibi olun.” gibi tavsiyelerle veya çocuk başına az bir nakdi destek verildiğinde evlenmemektedirler. Örneğin bir miktar evlilik kredisi bekar bireyleri tatmin etmemektedir. Çünkü bireylerin evlenince

hem kendi hem de ailelerinin geçimini sağlaması için düzenli bir işe sahip olması gerekmektedir. Bununla birlikte ortalama kişi başına düşen gelirin artırılması, insanların kiralayabileceği ya da satın alabileceği konut arzının da artırılması gerekmektedir. Yani evliliği hem oluşturanın hem de sürdürmenin ekonomik ve sosyal temelini hükümetlerce ya da yerel yönetimlerce desteklenmesi evliliklerin çoğalması açısından önem arz etmektedir. Kısacası evliliğe teşvik politikaları yerinde olmakla birlikte bu politikaların nasıl olması gerektiği konusunda daha farklı eleştiriler ve öneriler mümkündür. Ancak bu ayrı bir araştırmanın konusunu oluşturduğu için bu tez çalışmasında buna yer verilmemiştir. Bu kapsamda bu araştırmanın bulgularından varılan sonuçlar, bir rapor halinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın il örgütlenmesi olan Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü ile yerelde ilgili belediyelerle paylaşarak evlilik kurumu ilgili yapılacak olan yeni politikalar ve düzenlemelere katkı sağlayabilir.

Bu çalışma aynı zamanda kadın-erkek eşitliğini doğru bir kulvarda oluşturulması için de önemlidir. Çünkü özellikle feminist yaklaşımın savunduğu gibi toplumsal cinsiyet eşitliğinin kadın açısından ancak evlenmeyerek mümkün olduğu ya da evliliğin erkeklerin özgürlüğünü kısıtladığı şeklindeki yanlış tutum ve düşüncelerin oluşması durumu da ancak böyle çalışmaların artmasıyla engellenebilir. Bununla birlikte evliliğin kadını ve erkeği kısıtlamadığı, eşitsizlik yaratmadığı ancak düzgün evliliklerin artmasıyla ispatlanabilir. Düzgün evlilikler de insanların evlilik beklentilerinin netleşmesi ve kişilik gelişiminin sağlanması ile kurulabilir.

Sonuç olarak bu çerçevede bu tez çalışmasında evlenememe eğiliminin bir problem olduğu dikkate alındığında bu çalışmanın da ortaya koyduğu gibi bu problemin aşılmasının en kolay yöntemi evlenmenin önündeki bahsedilen problemlerin kaldırılmasıdır. Örneğin erkek ve kadın arasındaki ekonomik bağımlılık ilişkisini ortadan kaldıracak şekilde daha fazla istihdam alanı yaratılması ve düzenli gelir dağılımının yapılması, evlilik değerlerinin kişilerin psikolojik ve duygusal bağımlılığını ortadan kaldıracak ve daha insan temelli romantik bağlılıkları beraberinde getirecek evlilik öncesi seminer ve programlar düzenlenmesi önerilebilir. Bu bağlamda evliliğin hem toplum hem birey açısından öneminden dolayı evliliğin gelişi güzel özendirilmesi yerine daha bilimsel temellere dayalı bilinçli eş ve anne-baba olmayı sağlayacak eğitici programların toplumda yaygınlığının ve

erişilebilirliğinin arttırılması, bu konuda başta sosyologlar olmak üzere sosyal bilimcilerin araştırılmalarına ve önerilerine önem verilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

Akın, M. H. (2019). Sosyal Etkileşim ve Sosyal Benlik Kaynağı Olarak Aile. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 3(1), 1-14.

Akyazı, K. G., Çıtak, Ş., & Tosun, C. (2022). Evlilik Tutumunun Bir Yordayıcısı Olarak Evlilik Rol Beklentileri. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 931-948.

Altunkaynak, A. (2022). *Evlenmemiş Bireylerin Evlenmeme Dinamikleri Üzerine Nitel Bir Çalışma* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Avcı, M. & Özalp, A. (Ed.). (2020). *Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Avcı, N. & Aksoy, E. (Ed.). (2019). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Aydın, O., & Baran, G. (2010). Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2), 117-126.

Aytaç, A. M. (2015). *Ailenin Serencamı*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Bauman, Z. (2012). *Akışkan Aşk İnsan İlişkilerinin Kırılganlığına Dair*. Ergüden, I. (Çev.). İstanbul: Versus Kitap.

Beck, U. (2025). *Risk Toplumu Başka Bir Modernliğe Doğru*, Kazım Ö. ve Bülent O. D. (Çev.), İstanbul: Minotor Kitap, İthaki Yayıncılık.

Bourdieu, P. (2014). *Eril Tahakküm*, Bediz Y. (Çev.), Ankara: Bağlam Yayıncılık.

Bozkurt, V. (2015). *Değişen Dünyada Sosyoloji*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.

Collins, R & Makowsky, M. (2014). *Toplunun Keşfi*. (Çeviri Editörü: Nurgün Oktik), Ankara: Nobel Yayınevi.

Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. (Çeviri Editörü: Selçuk Beşir Demir), Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.

Çakmak, D. (2009). Türkiye’de Çocuk Gelinler. *Birinci Hukukun Gençleri Sempozyumu Hukuk Devletinde Kişisel Güvenlik, Bildiri Tam Metinler E-Kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 20(1), 103-124.

Çelik, A. R. (2018). *Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçim Tutumlarında Toplumsal Cinsiyet Rollerini Algısı ve Değer Yönelimlerinin Etkileri* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çetin, M. (2020). Toplumsal Bir Gerçeklik Olarak Çocuk Gelin Kavramı. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (5), 107-122.

Çizmecioğlu, R. (2019). *Evlilik Olgunluğu ile Evlilik Beklentisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*.

Demir, S. A., & Çelebi, Ş. G. (2017). Tek Ebeveynli Ailelerin Sorunları: Nitel Bir Araştırma. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 111-128.

Dindar, V. (2019). Gençlerde Evlilik Yaşının Uzaması Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Araştırma. *İlahiyat Akademisi*, (12), 257-284.

Donovan, J. (2019). *Feminist Teori*, Bora, A., Gevrek, M. A., Sayılan, F. (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.

Duman, N., & Coşkun, B. N. (2019). “Çocuk Yaşta Evlilik” ya da “Çocuk Gelin” Olgusuna Psikososyal Bir Bakış. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 4(2), 267-276.

Durkheim, E. (2013). *İntihar*, Z. Zühre, İ. (Çev.), İstanbul: Pozitif Yayınları.

Elmas, Ç., & Adak, N. (2023). Türkiye’de Boşanma Nedenlerinin Toplumsal Kökenleri ve Boşanma Sonrası Deneyimler. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 43(1), 84-97.

Engels, F. (2020). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, Erkin Ö. (Çev.), İstanbul: Yordam Kitap Basın ve Yayın.

Firestone, S. (1993). *Cinselliğin Diyalektiği*. Yurdanur S. (Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.

Eralp, A., & Gökmen, Ş. (2020). Ortalama Evlilik Yaşının Yükselmesini Etkileyen Faktörler ve Cinsiyete Göre Farklılıklar. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 395-412.

Erkol, M., Şahin, M., & Avcı, Ş. (2021). Toplumsal Değişimin Bir Göstergesi Olarak Gençlerin Evliliğe Yönelik Tutumları. *Universal Journal of History and Culture*, 3(1), 57-78.

Eröz, M. & Güler, A. (1998). *Türk Ailesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Evirgen, N. Y., & Erden, G. T. D. (2010). *Aile İçi Örüntülerin Çocukların Alguları Açısından İncelenmesi* (Doctoral dissertation, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Uygulamalı Psikoloji) Anabilim Dalı.

Giddens, A. (2000). *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, Osman A. (Çev.), İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.

Giddens, A. (2010). *Mahremiyetin Dönüşümü-Modern Toplumlarda Cinsellik, Aşk ve Erotizm*, Şahin, İ. (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*, Cemal G. (Çev.), İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Gökçe, H. (2017). *Sosyoloji Notları*, Dünyü, Bugünü, Yarını ile Aile. 1(1), 50-63.

Güler, K. (2021). *Evli Olmayan Bireylerin Evlilik Kaygısı ile Evliliğe Yükledikleri Anlam ve Evlilik Eeklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Master's thesis, İstanbul Kent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

Gündüz, A. (2024). *Toplumsal Bellek ve Gündelik Hayatta Evlenmeme İle Evlenememenin Sosyal Hizmet Açısından Analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Bandırma: Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Gürbüz, S. & Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2017). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınları.

Karşı, E. (2019). Modernleşme Sürecinde Çözülen Aile Yapısı ve Kadının Yeniden İnşası. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-14.

Kaya, K., & Tan Eren, G. (2020). Boşanma ve Erken Boşanmaların Artış Nedenleri. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(9), 708-728.

Kınağ, M. (2017). George Herbert Mead’ın Sosyal Ahlak Anlayışı. *Dini Araştırmalar*, 20(51 (19-06-2017)), 87-116.

Kır, İ. (2006). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.

Kongar, E. (2014). *Türk Toplumbilimcileri*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kozan, H. İ. O., Baloğlu, M., Kesici, Ş., & Kamer, Z. (2019). Genç Kızların Evliliğe İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi: Neden Evlenirim? Neden Evlenmem?. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (50), 303-323.

Kurtkan Bilgiseven, A., (1986). *Genel Sosyoloji*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve Antropolojide Nitel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*, Akınay, O. & Kömürcü, D. (Çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Malatyalı, M. K. (2014). Türkiye’de “Çocuk Gelin” Sorunu. *Nesne-Psikoloji Dergisi*, 2(03), 27-38.

Oktik, N. & Reşitoğlu, H. Ü. (Ed.). (2018). *Aileyi Anlamak Disiplinler Arası Yaklaşım*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Özarslan, S. (2020). Evlilik Yaşı ve İçerdiği Sorunlar. *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, (14), 249-259.

Özgen, G., Halil, E. K. Ş. İ., & Kardaş, S. (2017). Eş Seçim Stratejileri, Mükemmelliyetçilik ve Değer Tercihlerinin Evlenmemiş Bireylerin Duygusal İlişki Tercihlerine Etkisinin Lojistik Regresyon Analizi ile İncelenmesi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 92-104.

Öztop, H., Bıçakçı, M., Soylu, N., Oğurtan, S. G., Nadir, U., Taşoluk, E., Beder Şen, R., Penez Şahin, S., Göncü, A., Annak, B. B., Hoşrik, E., Ömeroğlu, H., Yiğit Özüdoğru, H. & Tok, S. (2018). *Tek Ebeveynli Aileler*. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara: Artı6 Medya Tanıtım Reklam Matbaa Ltd. Şti.

Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde “Habitus”, “Sermaye” ve “Alan” Kavramı Üzerine 1. *Liberal Düşünce Dergisi*, (2). 1-21.

Poloma, M. M. (1996). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Hayriye B. (Çev.), Gündoğan Yayınları: İstanbul.

Poster, M. (1989). *Eleştirel Aile Kuramı*, Hüseyin T. (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.

Poyraz Tacoğlu, T. (2018). “Türkiye’de Aile”, *Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*, Ankara: Siyasal Kitabevi. (Ed: Güngör Ergen N.).

Ritzer, G. (2014). *Klasik Sosyoloji Kuramları*, Himmet H. (Çev.). Ankara: De Ki Basım Yayın.

Sucu, İ. (2007). *Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabülleri* (Sakarya ili örneği) (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi (Turkey)).

Şahan, B., & Kılıçarslan, S. (2024). Boşanmış Bireylerin Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sürecinde Yaşadığı Güçlükler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3), 1439-1461.

Şatıroğlu, A. (2019). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul Üniversitesi ve Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi (Ders Notları).

Şentürk, Ü. (2008). Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), 7-32.

Tekin, S., & İpek, M. (2019). Evlenmemiş ve Evlenip Boşanmış Bireylerin Evliliğe Yükledikleri Anlam. *Aydın Sağlık Dergisi*, 6(2), 91-121.

Tezer, E. (1994). “Evlilik ve İş Doyumu: İkili Çatışmalar ve Bazı Demografik Değişkenlerin Rolü”, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, s. 57-94.

Türk Dil Kurumu (TDK), (2025). <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 18.04.2025, 08.09.2025).

Türkiye İstatistik Kurumu. Doğum İstatistikleri, 2024
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2024-54196>
(Yayınlanma tarihi: 13.05.2025, Erişim tarihi: 09.09.2025)

Türkiye İstatistik Kurumu. Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2024.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2024-54194> (Yayınlanma tarihi: 24.02.2025, Erişim tarihi: 02.03.2025, 22.09.2025)

Türkiye İstatistik Kurumu. İstatistiklerle Aile, 2024.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2024-53898&dil=1> (Yayınlanma tarihi: 14.05.2025, Erişim tarihi: 17.06.2025).

Türkiye İstatistik Kurumu. Medeni Durum, 2024.
<https://nip.tuik.gov.tr/?value=MedeniDurum> (Yayınlanma tarihi: 2025, Erişim tarihi: 06.10.2025)

Wallace, R. A. & Wolf A. (2018). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleneğin Geliştirilmesi*, Leyla E. ve M. Rami A. (Çev.), Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Yazıcı, B. & Demirli, C. (2020). Evlilik Kararı Alan Bireylerin Evliliğe Yükledikleri Anlam ile Evlilik Öncesi İlişkilerin İncelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(7), 295-326.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yörük, A. (2009). Feminizm/ler. *Sosyoloji Notları*, 7(1), 63-85.

Zencirkıran, M. (2018). *Sosyoloji*. Bursa: Dora Basım Yayın Dağıtım.

<https://ourworldindata.org/marriages-and-divorces> (Yayınlanma tarihi: Şubat 2025, Erişim tarihi: 14.06.2025).

<https://ec.europa.eu/commission/presscorner/home/en> (Yayınlanma tarihi: 2025, Erişim tarihi: 14.06.2025).

https://www.oecd.org/en/publications/society-at-a-glance-2024_918d8db3-en/full-report/marriage-and-divorce_63dd0a7d.html (Yayınlanma tarihi: 20.06.2024, Erişim tarihi: 13.08.2025).

<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/partner> (2025) (Erişim tarihi: 08.09.2025).

<https://www.jpost.com/israel-news/article-846682> (Yayınlanma tarihi: 23.03.2025, Erişim tarihi: 09.09.2025)

<https://t24.com.tr/haber/elon-musk-avrupa-daha-buyuk-ailelere-sahip-olmaya-baslamaz-ise-kita-yok-olabilir,1249744> (Yayınlanma tarihi: 14.07.2025, Erişim tarihi: 09.09.2025)

EKLER

EK – 1 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

A) DEMOGRAFİK SORULAR

Görüşülen kişinin;

- a) Cinsiyeti:
- b) Doğum tarihi (yıl):
- c) Kaç yıldır bu yerleşim yerinde yaşıyor:
- d) Öğrenim durumu:
- e) Mesleği:
- f) Aylık geliri:
- g) Kimle/Kimlerle yaşıyor:
- h) Kardeş sayısı:
- i) Varsa bekâr kardeşlerin sayısı:

B) EVLENMEME EĞİLİMİNİN SOSYOLOJİK BOYUTLARIYLA İLGİLİ SORULAR

1. Nasıl bir ailede yetiştiniz? (anne-babanın ayrı olup olmaması, meslekleri, vaktini nasıl geçirdiği, ailede kimlerin yaşadığı, yaşanılan yerin köy/ ilçe/ şehir merkezi olması vs.)

2. Anne-babanız eş olarak birbirlerine karşı nasıl davranırlardı? (otoriter, anlayışlı, çekingen, baskıcı, esprili, demokratik vs.)

3. Anne-babanız ebeveyn olarak size nasıl davranırlardı? Onların size davranış biçimiyle evlenmeme durumunuz arasında bir ilişki var mı, nasıl?

4. Anne-babanızın eş olarak birbirlerine karşı sergiledikleri tavırlar (davranışlar), sizin aile ve evlilik kavramları hakkındaki düşüncelerinizi ve bu yöndeki kararlarınızı ne şekilde etkiledi?

5. Ülkemizde, özellikle günümüzde boşanmaların artmakta oluşunun, evlilik kararlarının alınmasında caydırıcı bir etki yarattığı söyleniyor. Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?

6. Size göre çocuk sahibi olmak istenmesiyle evlenmek arasında bir ilişki var mı? Yani çocuk sahibi olmak istenmiyorsa evliliğin gerekli olup olmadığı konusunda siz ne düşünüyorsunuz?

7. Toplumumuzda bazı bireyler, resmi olarak evli olmayı gereksiz bir prosedür olarak görüp, evli olmadan da çiftlerin birlikte yaşayabileceğini düşünüyorlar. Siz bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?

8. Bundan sonra evlenmeyi düşünür müsünüz? Niçin?

9. Sizce evlenmemiş olmanızın en önemli sebebi nedir, açıklayınız? (eğer görüşülen kişi “nasip, kismet” gibi cevaplarla soruyu geçiştirecek olursa, bu cevabıyla ne kastettiği sorulacak. Nasıl biriyle evlenmek isterdi ki, evlenmedi?)

10. Daha önce sözlenme veya nişanlanma durumunuz olmuş muydu? Olduysa niçin evlilikle sonuçlanmadı?

11. Daha önceleri, -olduysa- evlenmek için tanışıp görüştüğünüz kişilerde sizin kararınızı etkileyen olumsuzluklar neler olmuştu?

12. Ekonomik durumunuzla evlenmeme durumunuz arasında nasıl bir ilişki kuruyorsunuz? (yani gelir seviyesi ile evlenmeme arasındaki ilişki)

13. Tüketim toplumunda evlenmeyle ilgili merasimlerin ekonomik olarak külfetli olması hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu durumla evlenmeme durumunuz arasında ilişki var mı? Açıklayınız?

14. Ruhsal ve bedensel sağlığınızla evlenmeme durumunuz arasında bir ilişki var mı, açıklayınız?

15. Eğer bir tercih yapacak olsanız evli olmayı mı, yoksa bekâr olmayı mı tercih ederdiniz? Niçin?

16. Evli olmama durumunuz sosyal ilişkilerinizi nasıl etkiliyor? (akrabalık, arkadaşlarınız, iş çevreniz, komşuluk ilişkileri gibi).

17. Aile ya da çevrenizdeki diğer kişilerden evlenmeniz gerektiği konusunda baskı görüyor musunuz? Bu durumla baş etmek için ne gibi stratejiler geliştiriyorsunuz?

18. Mesleğiniz (kariyeriniz) ile evlenmeme durumunuz arasında (nasıl) bir ilişki olduğunu düşünüyorsunuz? Açıklayınız?

EK – 2 Araştırmaya Gönüllü Katılım Formu

Bu çalışma, “Evlenmeme Eğiliminin Sosyolojik Boyutları: Manisa Örneği” başlıklı bir araştırma çalışması olup “Manisa örnekleme üzerinden Türkiye’de 40 yaş ve üzeri bireylerin evlenmeme eğilimlerinin sosyolojik boyutlarını ortaya koymaktadır. Böylece 40 yaş ve üzeri bekâr bireylerin niçin evlenmemiş oldukları, evlilik beklentileri, evlilik kurumuna yönelik tutum ve değerlerinin ortaya konması amacını taşımaktadır. Çalışma, Prof. Dr. Huriye TEKİN ÖNÜR tarafından yürütülmekte ve sonuçları ile 40 yaşını geçmiş fakat hiç evlenmemiş olan bireylerin niçin evlenmedikleri ve evliliğe karşı tutumlarının nasıl olduğu ortaya konacaktır. Literatürde, tam anlamıyla söz konusu sonuca ulaşmayı amaç edinmiş bir çalışmaya rastlanmadığı için, bu çalışma literatürde bir ilk olması sebebiyle evlilik konulu diğer çalışmaların ve bu konuda yapılabilecek devlet politikalarının gelişimine ışık tutacaktır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, nitel araştırma yöntemi ve derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile yapılarak sizden veriler toplanacaktır.
- İsmınızı yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler fiziksel güvenlik yöntemi ile korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.
- Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyoloji bölümünden Nursena DEMİRCİOĞLU FESLİYAN’a yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı: Nursena DEMİRCİOĞLU FESLİYAN

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih: